

Az Európai Unió gáz- és villamosenergia ipari direktívája

írta

Steve Thomas

2005. szeptember

Támogatta: EPSU

1. BEVEZETÉS

2. A DIREKTÍVÁK

- 2.1. AZ 1996-OS VILLAMOSENERGIA IPARI DIREKTÍVA
  - 2.1.1. *Energiatermelés*
  - 2.1.2. *Lakossági szolgáltatás*
  - 2.1.3. *Szállítás és elosztás*
  - 2.1.4. *Felosztás*
  - 2.1.5. *Szabályozás*
  - 2.1.6. *Tulajdonjog*
  - 2.1.7. *Nemzetközi kereskedelem*
- 2.2. AZ 1998-AS GÁZIPARI DIREKTÍVA
- 2.3. AZ 1996-OS ÉS AZ 1998-AS DIREKTÍVÁK FELMÉRÉSE
  - 2.3.1. *Domináns vállalatok felosztása*
  - 2.3.2. *Nagykereskedelmi piacok*
  - 2.3.3. *Kisereskedelmi piac megnyitása*
- 2.4. A 2003-AS DIREKTÍVA
  - 2.4.1. *Villamosenergia termelés*
  - 2.4.2. *Kiskereskedelmi ellátás*
  - 2.4.3. *Szállítás és elosztás*
  - 2.4.4. *Felosztás*
  - 2.4.5. *Szabályozás*
  - 2.4.6. *Nemzetközi kereskedelem*
  - 2.4.7. *Ellátás biztonsága*
- 2.5. A 2003-AS DIREKTÍVA FELMÉRÉSE
  - 2.5.1. *Domináns vállalatok felosztása*
  - 2.5.2. *Nagykereskedelmi piacok*
  - 2.5.3. *Kiskereskedelmi piac megnyitása*
  - 2.5.4. *Ellátás biztonsága*
- 2.6. AZ ENERGIA ELLÁTÁSI BIZTONSÁGI DIREKTÍVA
  - 2.6.1. *Hálózati biztonság*
  - 2.6.2. *Az egyensúly megtartása a kereslet és kínálat között*
  - 2.6.3. *Hálózati beruházás*
  - 2.6.4. *Jelentés*
- 2.7. A BIZTONSÁGI DIREKTÍVA FELMÉRÉSE
  - 2.7.1. *A hálózatok*
  - 2.7.2. *Energiatermelési pontosság megtartása*

3. VILLAMOSENERGIA- ÉS GÁZIPARI DIREKTÍVA FELTÉTELEINEK ÁTTEKINTÉSE

- 3.1. A TELJESÍTMÉNYÉRTÉKELŐ JELENTÉSEK

4. A SKANDINÁV RÉGIÓ: VILLAMOSENERGIA IPAR

- 4.1. NORD POOL
- 4.2. ENERGIATERMELÉSI BERUHÁZÁS
- 4.3. A KISKERESKEDELMI PIAC
- 4.4. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

5. A SKANDINÁV RÉGIÓ: GÁZIPAR

6. DÉL-EURÓPA: VILLAMOSENERGIA IPAR

- 6.1. VILLAMOSENERGIA IPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK
- 6.2. ENERGIATERMELÉSI BERUHÁZÁS
- 6.3. A VILLAMOSENERGIA IPARI KISKERESKEDELMI PIAC
- 6.4. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

7. DÉL-EURÓPA: GÁZIPAR

- 7.1. GÁZIPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

7.2. GÁZIPARI KISKERESKEDELMI PIACOK

7.3. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

8. KÖZÉP-NYUGAT-EURÓPA: VILLAMOSENERGIA IPAR

8.1. VILLAMOSENERGIA IPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

8.2. ENERGIATERMELÉSI BERUHÁZÁS

8.3. VILLAMOSENERGIA IPARI KISKERESKEDELMI PIAC

8.4. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

9. KÖZÉP-NYUGAT-EURÓPA: GÁZIPAR

9.1. GÁZIPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

9.2. GÁZIPARI KISKERESKEDELMI PIACOK

9.3. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

10. AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG: VILLAMOSENERGIA IPAR

10.1. VILLAMOSENERGIA IPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

10.2. ENERGIATERMELÉSI BERUHÁZÁS

10.3. VILLAMOSENERGIA IPARI KISKERESKEDELMI PIAC

10.4. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

11. AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG: GÁZAIPAR

11.1. GÁZIPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

11.2. GÁZIPARI KISKERESKEDELMI PIACOK

11.3. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

12. PERIFÉRIKUS ORSZÁGOK: VILLAMOSENERGIA IPAR

12.1. VILLAMOSENERGIA IPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

12.2. ENERGIATERMELÉSI BERUHÁZÁS

12.3. VILLAMOSENERGIA IPARI KISKERESKEDELMI PIAC

12.4. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

13. PERIFÉRIKUS ORSZÁGOK: GÁZIPAR

13.1. GÁZIPARI PIACOK

13.2. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

14. A KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ORSZÁGOK: VILLAMOSENERGIA IPAR

14.1. VILLAMOSENERGIA IPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

14.2. A VILLAMOSENERGIA IPARI KISKERESKEDELMI PIAC

14.3. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

15. A KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ORSZÁGOK: GÁZIPAR

15.1. GÁZIPARI NAGYKERESKEDELMI PIACOK

15.2. GÁZIPARI KISKERESKEDELMI PIACOK

15.3. EGYSÉGES VÁLTOZÁSOK

16. SZAKKÉPZETTSÉG, ELLÁTÁSI BIZTONSÁG ÉS FOGLALKOZTATÁS

16.1. FOGLALKOZTATÁS A VILLAMOSENERGIA SEKTORBAN

16.1.1. *A skandináv régió*

16.1.2. *Dél-Európa*

16.1.3. *Közép-nyugat-Európa*

16.1.4. *Az Egyesült Királyság*

16.1.5. *A periférikus országok*

16.1.6. *A Közép-kelet-európai országok*

16.2. A LIBERALIZÁCIÓ HATÁSA

16.3. FELMÉRÉS

17. FOG MŰKÖDNI A VERSENY?

17.1. LEHETŐSÉGEK A GAZDASÁGILAG HATÉKONY NAGYKERESKEDELMI PIACOK ?

- 17.1.1. *A verseny költségei*
- 17.1.2. *Az ellátási biztonság kockázata*

17.2. A KISKERESKEDELMI VERSENY A KÖLTSÉGEK IGAZSÁGOS ELSZTÁSÁHOZ VEZET?

- 17.2.1. *Társadalmi igazságosság*
- 17.2.2. *Tranzakciós költségek*

17.3. EGY OLIGOPÓLIUMBAN ELKERÜLHETELLEN, HOGY AZ INTEGRÁLT ENERGIATERMELŐ-KISKERESKEDŐ DOMINÁLJON?

18. A DIREKTÍVA KÖVETKEZMÉNYEI ÉS AZ ALTERNATÍVÁK

18.1. PROBLÉMÁK

18.2. ALTERNATÍVÁK

- 18.2.1. *Energiatermelési és gázellátási pontosság*
- 18.2.2. *Kiskereskedelmi verseny*
- 18.2.3. *Szakképzettség és foglalkoztatás*
- 18.2.4. *Hálózat megbízhatóság*
- 18.2.5. *Fenntarthatóság*
- 18.2.6. *Demokratikus ellenőrzés*

19. 1. FÜGGELÉK : ORSZÁGOS TAPASZTALATOK: NYUGAT-EURÓPA

19.1. AUSZTRIA

- 19.1.1. *A szabályozó*
- 19.1.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
- 19.1.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
- 19.1.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
- 19.1.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
- 19.1.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
- 19.1.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
- 19.1.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*

19.2. BELGIUM

- 19.2.1. *A szabályozó*
- 19.2.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
- 19.2.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
- 19.2.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
- 19.2.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
- 19.2.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
- 19.2.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
- 19.2.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*

19.3. NAGY-BRITANNIA

- 19.3.1. *A szabályozó*
- 19.3.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
- 19.3.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
- 19.3.4. *A villamosenergia nagykereskedelmi piac*
- 19.3.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
- 19.3.6. *Új energiatermelési kapacitás*
- 19.3.7. *Új gázszolgáltatók*
- 19.3.8. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
- 19.3.9. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
- 19.3.10. *A villamosenergia hálózat*
- 19.3.11. *A gáz hálózat*

19.4. DÁNIA

- 19.4.1. *A szabályozó*
- 19.4.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
- 19.4.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
- 19.4.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
- 19.4.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
- 19.4.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
- 19.4.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*

19.5. FINNORSZÁG

- 19.5.1. *A szabályozó*

- 19.5.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
- 19.5.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
- 19.5.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
- 19.5.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
- 19.5.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
- 19.5.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
- 19.6. FRANCIAORSZÁG
  - 19.6.1. *A szabályozó*
  - 19.6.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.6.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.6.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.6.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.6.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.6.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
  - 19.6.8. *Kölcsönhatás a gáz szektorral*
  - 19.6.9. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.7. NÉMETORSZÁG
  - 19.7.1. *A szabályozó*
  - 19.7.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.7.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.7.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.7.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.7.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.7.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
  - 19.7.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.8. GÖRÖGORSZÁG
  - 19.8.1. *A szabályozó*
  - 19.8.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.8.3. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.8.4. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.8.5. *Kölcsönhatás a gáz szektorral*
  - 19.8.6. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.9. ÍRORSZÁG
  - 19.9.1. *A szabályozó*
  - 19.9.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.9.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.9.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.9.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.9.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.9.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
  - 19.9.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.10. OLASZORSZÁG
  - 19.10.1. *A szabályozó*
  - 19.10.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.10.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.10.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.10.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.10.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.10.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
  - 19.10.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.11. HOLLANDIA
  - 19.11.1. *A szabályozó*
  - 19.11.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.11.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.11.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.11.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.11.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.11.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
  - 19.11.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.12. ÉSZAK-ÍRORSZÁG

- 19.12.1. *A szabályozó*
- 19.12.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
- 19.12.3. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
- 19.12.4. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
- 19.12.5. *Kölcsönhatás a gáz szektorral*
- 19.13. NORVÉGIA
  - 19.13.1. *A szabályozó*
  - 19.13.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.13.3. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.13.4. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.13.5. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.14. PORTUGÁLIA
  - 19.14.1. *A szabályozó*
  - 19.14.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.14.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.14.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.14.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.14.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.14.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
- 19.15. SPANYOLORSZÁG
  - 19.15.1. *A szabályozó*
  - 19.15.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.15.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 19.15.4. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.15.5. *A gázipari nagykereskedelmi piac*
  - 19.15.6. *A kiskereskedelmi piac: villamosenergia*
  - 19.15.7. *A kiskereskedelmi piac: gáz*
  - 19.15.8. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*
- 19.16. SVÉDORSZÁG
  - 19.16.1. *A szabályozó*
  - 19.16.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 19.16.3. *A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és új energiatermelési kapacitás*
  - 19.16.4. *A villamosenergia ipari kiskereskedelmi piac*
  - 19.16.5. *Kölcsönhatás a gáz szektorral*
  - 19.16.6. *Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák*

20. 2. FÜGGELÉK: ORSZÁGOS TAPASZTALATOK: KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ORSZÁGOK

- 20.1. CSEH KÖZTÁRSASÁG
  - 20.1.1. *A szabályozó*
  - 20.1.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 20.1.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 20.1.4. *Előrelépés a villamosenergia ipar liberalizációjában*
  - 20.1.5. *Előrelépés a gázipar liberalizációjában*
- 20.2. MAGYARORSZÁG
  - 20.2.1. *A szabályozó*
  - 20.2.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 20.2.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 20.2.4. *Előrelépés a villamosenergia ipar liberalizációjában*
  - 20.2.5. *Előrelépés a gázipar liberalizációjában*
- 20.3. LENGYELORSZÁG
  - 20.3.1. *A szabályozó*
  - 20.3.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 20.3.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 20.3.4. *Előrelépés a villamosenergia ipar liberalizációjában*
  - 20.3.5. *Előrelépés a gázipar liberalizációjában*
- 20.4. SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG
  - 20.4.1. *A szabályozó*
  - 20.4.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*
  - 20.4.3. *Az ipar szerkezete: gáz*
  - 20.4.4. *Előrelépés a villamosenergia ipar liberalizációjában*

20.4.5. *Előrelépés a gázipar liberalizációjában*

20.5. SZLOVÉNIA

20.5.1. *A szabályozó*

20.5.2. *Az ipar szerkezete: villamosenergia*

20.5.3. *Az ipar szerkezete: gáz*

20.5.4. *Előrelépés a villamosenergia ipar liberalizációjában*

20.5.5. *Előrelépés a gázipar liberalizációjában*

21. 3. FÜGGELÉK: SZERVEZETI VÉLEMÉNYEK A DIREKTÍVÁRÓL

1. Bevezetés

A Minisztertanács 1996 decemberében fogadta el a belső piac általános szabályait illetően a 96/92/EC direktívát a villamosenergia iparra, valamint 1998 júniusában a 98/30/EC direktívát a gáziparra vonatkozóan. Ezt váltotta fel 2003 júniusában a 2003/54/EC (villamosenergia) és a 2003/55/EC (gáz) direktíva. Az 1996-os villamosenergia ipari direktíva alapszabályainak megfelelően:

'A Bizottságnak felül kell vizsgálnia a Direktíva alkalmazását és be kell nyújtania egy jelentést a belső villamosenergia-piac működéséről szerzett tapasztalatairól és a 3. cikkelyben említett általános szabályok bevezetéséről annak érdekében, hogy az Európai Parlament és Tanács – a szerzett tapasztalatok fényében – idejében mérlegelhesse egy további piac megnyitásának lehetőségét, amely kilenc évvel a 2006-os Direktíva jogerőre emelkedését követően lépne hatályba, figyelembe véve a 17. és 18. cikkelyekben megemlített rendszerek egyidejű fennállását.'

Miközben az 1998-as Gázipari Direktíva 25. cikkelye az alábbiakat írta elő:

'A Bizottságnak felül kell vizsgálnia a Direktíva alkalmazását és be kell nyújtania egy jelentést a belső földgáz-piac működéséről szerzett tapasztalatokról és a 3. cikkelyben említett általános szabályok bevezetéséről annak érdekében, hogy az Európai Parlament és Tanács – a szerzett tapasztalatok fényében – idejében mérlegelhesse a földgáz belső piacának további fejlesztése érdekében tett intézkedések lehetőségét, amely tíz évvel a 2006-os Direktíva jogerőre emelkedését követően lépne hatályba.'

A 96/92/EC és a 98/30/EC Direktívákat 2004 júliusában visszavonták és a 2003/54/EC és a 2003/55/EC lépett helyére, amely továbbra is felülvizsgálatra kötelezte el magát 2006-ban a 28. cikkelyt (villamosenergia) és a 31. cikkelyt (gáz) illetően:

'3. A Bizottságnak 2006. január 1. előtt át kell adnia egy részletes jelentést az Európai Parlament és Tanács számára, mely válaszolja a belső villamosenergia-piac létrehozására vonatkozó folyamatot. A jelentésnek nevezetesen az alábbiakat kell tartalmaznia:

- nem megkülönböztető hálózat elérhetőségének megléte;
- hatékony szabályozás;
- az infrastruktúra egymáshoz kapcsolódásának és az ellátási helyzet biztonságának fejlesztése a Közösségben;
- annak mértéke, ahogy a piacok megnyitása növeli a kisvállalkozások és háztartások összes hasznát, különös tekintettel a közüzemi szolgáltatások és általános szolgáltatások színvonalára;
- annak mértéke, hogy a piacok a gyakorlatban mennyire nyitottak a hatékony versenyre, beleértve a piaci dominancia, piac összpontosítás és a kizsákmányoló vagy versenyellenes viselkedés szempontjait;
- annak mértéke, hogy a vásárlók ténylegesen mennyire állnak át más szolgáltatóra és tárgyalják újra az árakat;
- árfejlesztések, beleértve a kínálati árat, a piacok nyitottságának fokával összefüggésben;
- a Direktíva alkalmazásában szerzett tapasztalat mindaddig, amíg figyelembe veszik a különbséget nem tevő kötelezettségeket kezelő rendszer hatékony függetlenségét és vajon a funkcionális függetlenségen és az előnyök szétválasztásán túl más intézkedéseket is kidolgoztak-e, amelynek a jogi felosztással egyenértékű hatása van.

Ahol alkalmas, a Bizottságnak javaslatokat kell benyújtania az Európai Parlamentnek és Tanácsnak különös tekintettel a magas közüzemi szolgáltatások színvonalának biztosítására vonatkozóan.

Ahol alkalmas, a Bizottságnak 2007. július 1. előtt javaslatokat kell benyújtania az Európai Parlamentnek és Tanácsnak különös tekintettel az elosztási rendszer kezelőinek teljes és hatékony függetlenségének biztosítására. Amennyiben szükséges, ezen javaslatoknak a konkurencia törvénnyel összhangban figyelembe kell venniük a piaci túlsúly, piaci összpontosítás és a kizsákmányolás vagy versenyellenesség kérdéseivel kapcsolatos intézkedéseket.

A jelentés áttekinti a Direktívák működését és hozzájárul az Európai Unió ezen területre vonatkozó politikájának jövőjét illető tárgyaláshoz.

Miközben a direktívák összetettek és számos követelményt támasztanak a tagállamok felé, alapjában véve a cél a villamosenergia- és gázipar átalakítása a monopol helyzetből egy versenypiaci elven működő iparrá, nagy- és kiskereskedelmi versenyképes piacok létrehozásával. Ez a kiadvány ezért arra a helyzetre helyeztette a hangsúlyt, hogy a versenyt milyen mértékben vezették be. Minden országra vonatkozóan elemzi, hogy mennyire hatékony piacot hoztak létre és ahol ez nem történt meg, milyen tényezők akadályozták meg. Megvizsgálja továbbá a piac létrehozásával kapcsolatos költségeket és

azt, hogy a villamosenergia- és gázipari nagy- és kiskereskedelmi tevékenységek működése piaci alapon fenntartható-e.

2. A Direktívák

2.1. Az 1996-os villamosenergia ipari Direktíva

Az 1996-os Direktíva az alábbi négy területen határozott meg szabályokat: energiatermelés; lakossági szolgáltatás, szállítás és elosztás; felosztás és szabályozás. Tartalmazza továbbá a tulajdonjog és nemzetközi kereskedelem potenciálisan jelentős bevonását.

2.1.1. Energiatermelés

Két lehetőséget fogadtak el a tagállamok új erőművek építésre vonatkozóan: ajánlattevés és engedélyezés. Ajánlattevés értelmében a villamosenergia rendszert továbbra is központilag kell tervezni. Egy hivatalos testület határozza meg a felépítéshez szükséges kapacitást és specifikációkat, amelyeknek az ajánlattevőknek meg kell felelniük. Pályázati felhívást tesz közzé, a legalacsonyabb árat tartalmazó pályázat nyer. Bár ez nem szerepel a Direktívában, a nyertes pályázat feltétlenül kap egy hosszú-távú energia beruházási megállapodást (PPA), amely garanciát nyújt az értékesítésre és annak árára, amely lehetőséget teremt az üzem megépítésének pénzügyi támogatására.

Engedélyezés értelmében, bárki építhet üzemet bármikor és bárhová, mely megfelel a tervezési törvényeknek és az előírásoknak, olyan tényezőket figyelembe véve, mint a biztonság és a vállalat kereskedelmi tanúsítványa. A kapacitási kereslet nem játszik szerepet az üzem engedélyezésében.

A verseny szempontjából az engedélyezés egyértelműen a Bizottság által jobban kedvelt lehetőség, mivel egy szabad piacnál szabad belépésre van szükség.

2.1.2. Lakossági szolgáltatás

A Direktíva szükségessé tette a tagállamok számára, hogy lakossági piacukat megnyissák a nagy felhasználók és az elosztók számára. 1999 februárjára a piacnak mintegy 26%-át (40GWh/év) kellett megnyitni, 2000 februárjára a piacnak mintegy 28%-át (20GWh/év) kellett megnyitni és 2003 februárjára a piacnak mintegy 33%-át (9GWh) kellett megnyitni. A tagállamokban volt valamennyi bizalmatlanság, hogy ezt hogy fogják értelmezni és a fogyasztókba beleérthették a lakossági szolgáltató vállalatokat.

2.1.3. Szállítás és elosztás

Annak érdekében, hogy a fejlesztők és értékesítők eljuttathassák az energiát a végfelhasználókhoz, intézkedéseket vezettek be annak érdekében, hogy a versenytársak egyenrangúan férhessenek hozzá a hálózathoz. Erre három lehetőség volt: megállapodásos harmadik fél hozzáférés (TPA); szabályozott harmadik fél hozzáférés; és az önálló vásárló.

A megállapodásos harmadik fél hozzáférése értelmében a kiskereskedők és a fejlesztőknek kellett tárgyalniuk a hálózat tulajdonosával a hálózathoz való hozzáférés érdekében. A hálózat tulajdonosai a kapacitás hiányára hivatkozva visszautasíthatták a hozzáférést és javasolt hozzáférési árat kellett közzé tenniük, de a tárgyalás alapja a tényleges ár volt. Az 'interpretáló jegyzet' megállapítja, hogy a hálózat üzemeltetői nem bővíthetnek újabb kapacitással a hozzáférésre vonatkozó keresletre válaszul, ha nem állt rendelkezésre elegendő kapacitás.

A szabályozott harmadik fél hozzáférése értelmében a hálózathoz való hozzáférést a közzétett árakon kell garantálni. A megállapodásos TPA-val hasonlóan a hálózat tulajdonosa kapacitás hiányára hivatkozva visszautasíthatja a hozzáférést, de az interpretáló jegyzet nem rendelkezik egyértelműen arról, hogy a hálózat tulajdonosa bővítse-e a kapacitást a hozzáférési kereslet kielégítése érdekében, melyet nem tudott azonnal kielégíteni.

Az önálló vásárló lehetősége nem volt teljesen egyértelmű és nem fogadta el egyetlen ország sem. Az eredeti elképzelés értelmében az önálló vásárlónak egy központi kirendeltségre lett volna szüksége az ország villamosenergiájának beruházásához, a kompetitív folyamat néhány formáját felhasználva. A Direktíva megállapítja (2 (22) paragrafus):

' [Az önálló vásárló] felelős az szállító rendszer egységesített kezeléséért és/vagy a központosított villamosenergia vásárlásáért és értékesítéséért.'

Az önálló vásárló előkészületei összezavarodtak és nem egyértelmű, hogy az önálló vásárló lehetősége hogy működött volna a gyakorlatban.

2.1.4. Felosztás

Annak érdekében, hogy elkerüljék a kockázatot, hogy az integrált vállalatok a hálózat tulajdonjogát arra használják fel, hogy előnyökhöz juttatják fejlesztőit és/vagy lakossági üzleteit, olyan intézkedéseket vezettek be, amelyek szükségessé tették a hálózat és a lakossági/fejlesztő tevékenység területi szétválasztását.

Az szállító és elosztási rendszer működtetőinek (TSO és DSO) ki kellett jelölnie, hogy ki állapíthat meg hozzáférést a hálózatokhoz. A TSO-k és a DSO-k lehetnek olyan vállalatok részei, amelyeknek a villamosenergia szektorban más érdekeltségei vannak, például fejlesztők vagy kiskereskedők, de olyan objektív és megkülönböztetés nélküli folyamatokat kell működtetniük, amelyeket nem kedvelnek, például erőművek tulajdonában vannak. A hálózat vállalatának külön könyvelést kellett vezetniük a hálózat tevékenységeiről annak érdekében, hogy bemutassák, hogy valamely energiatermelési vagy értékesítési tevékenységet igazságtalanul támogatott a hálózati tevékenységük.

Annak kérdése, hogy a energiatermelés és lakossági értékesítés milyen mértékben integrálható, nem kerül megvitatásra.

2.1.5. Szabályozás

Szektor szabályozásra nem volt szükség, de egy független hatóságot ki kellett nevezni a szektoron belül lévő vállalatok közötti vita megoldására, például a hálózat hozzáférését illetően.

2.1.6. Tulajdonjog

A Bizottságnak nem tartozik a hatáskörébe a tulajdonjogról rendelkezni, és a Direktíva szükségszerűen hallgat a privatizáció lehetséges végrehajtásáról. Azonban a Direktíva szándéka volt, hogy azokban az országokban, ahol jelentős nemzeti tulajdoni viszony van, szükségszerűen mozduljanak el a privatizáció irányába. Franciaországban, Olaszországban, Írországban és Görögországban a villamosenergia ipar többségi tulajdona egy önálló, nemzeti tulajdonban levő vállalat kezében volt és ha a Direktíva szellemét követnék, és a versenypiacokat bevezetnék a kiskereskedelembe és az energiatermelést és hálózati funkciókat felosztanák, új magánvállalatokat kellene behozni. Ha a piacok nem teljesen kompetitívek, nem lenne olyan vállalat, amely domináns helyzetbe kerülne, így valamennyi megmaradt, nemzeti tulajdonban levő vállalat legfeljebb 25%-os részesedést szerezhetne.

Azokban az országokban, ahol magas a helyi köztulajdon aránya, mint például Svédország és Hollandia, a privatizáció nem látszik szükségszerű következménynek. A norvég tapasztalatok azt mutatják, hogy a sok helyi köztulajdonban levő vállalat alapja lehetne a versenypiacnak.

2.1.7. Nemzetközi kereskedelem

Kevés szó esik a kereskedelemről, nem így a reciprocitásról. A Direktíva lehetővé teszi egy ország számára, hogy megvédje a vállalatokat attól, hogy olyan országok versenyezzenek a piacon a lakossági piacaival együtt, amelyek nem voltak teljesen nyitottak. Az előkészületek összekeveredtek és nem volt egyértelmű, hogy mennyire voltak érvényesíthetőek.

2.2. Az 1998-as gázipari direktíva

Az 1998-as gázipari direktíva lényegében hasonló a villamosenergia ipari direktívával felelősséget írva elő a fontosabb gáz létesítmények építésére, szállításra és elosztásra, felosztásra és szabályozásra vonatkozóan.

A gáz és villamosenergia közötti lényeges különbségek miatt, különösen amiatt, hogy a gázenergiatermelési létesítmények elhelyezkedése fizikai forráshelyhez kötött, nem volt megfelelője az ajánlattételi eljárásnak az új energiaenergiatermelő létesítményekre vonatkozóan és nem volt megfelelője az önálló vásárló lehetőségnek.

A lakossági ellátásban a Direktíva előírja, hogy a piac 20%-át azonnal meg kell nyitni, 28%-át öt évvel később (2003) és 33%-át 20 évvel a Direktíva hatályba lépését követően (2018). Lehetőségük

volt a független gáziparral rendelkező országoknak (Portugália és Görögország), és az egyetlen szolgáltatóval rendelkező országoknak (Finnország) a Direktíva intézkedéseiből kihagyni néhányat.

2.3. Az 1996-os 1998-as Direktíva felmérése

A Direktívákat illetően kifogásolták, hogy az integrált országoknak túl sok lehetőségük van megkerülni azokat az előírásokat, amelyek a hálózathoz való nem-diszkriminációs hozzáférést biztosítják. Az integrált vállalatoknak mindössze annyi dolguk van, hogy külön könyvelést kell folytatniuk a hálózati és a lakossági és import/energiatermelési tevékenységekről, és a megállapodásos TPA opció az előírásokkal együtt, amely a rendszer biztonságára hivatkozva lehetővé tette a hozzáférés visszautasítását, egyúttal a vállalatok számára tág teret jelentett a hálózataik megnyitásának megtagadására. Nem volt szükség szektor szabályozásra. Egy megfelelően támogatott szektor szabályozás folyamatos felügyelet nélkül valószínűtlennek tűnt, hogy a versenyben levő vállalatok piaci visszaéléseinek jelentős mértékű feléledése lehetővé teszi a versenyt.

Azonban ha a verseny létrehozása volt a legfontosabb, a Direktíva négy további területen volt hibás: előírások a domináns vállalatok feldarabolására vonatkozóan, előírások nagykereskedelmi piac létrehozására vonatkozóan; lakossági piac megnyitása; és szabályozás.

2.3.1. Domináns vállalatok felosztása

A 14 tagállam (Luxemburgot kivéve), villamosenergia termelésben: hat volt ténylegesen monopólium (Belgium, Franciaország, Írország, Olaszország és Portugália); négy volt ténylegesen duopólium (Németország, Spanyolország, Dánia és az Egyesült Királyság); és csak négy volt potenciálisan versenyképes felépítésű (Ausztria, Finnország, Hollandia és Svédország). Ezek közül sok országban a lakossági szektor egyenlő mértékben volt koncentrálna és ahogy a későbbiekben az tárgyaltva lesz, egy versenyképes energiaenergiatermelői szektor nélkül a kiskereskedelmi versenynek nincs értelme. Hasonló a helyzet a gáz szektorban. Nem volt semmi a Direktívában, ami szükségessé tette volna, hogy versenyképes teret hozzanak létre a vállalatok számára a energiaenergiatermelésben és a kiskereskedelemben.

2.3.2. Nagykereskedelmi piacok

Miközben a Direktívák mindent elkövetnek, hogy megpróbálják biztosítani a energiaenergiatermelők/importőrök hozzáférést a hálózathoz, nem volt előírás arról, hogy a versenyképes energiaenergiatermelők/importőrök elfogadható kilátásuk legyen arra vonatkozóan, hogy piacot találjanak energiájuk számára. Például egy olyan országban, ahol domináns a energiaenergiatermelés/kiskereskedelem, még szabályozott TPA-val és 'engedélyezéssel' együtt, nagyon valószínűtlen, hogy új energiaenergiatermelők jönnének be a piacra, mert senkinek sem tudnák eladni az energiát. Különösen azokban az országokban, ahol monopol vagy duopol energiaenergiatermelési szektor van, minimális az esélye annak, hogy egy új vállalat be tudna lépni a piacra.

Elvileg az ideális válasz egy 'közös' típusú piac lenne, ahová minden piac beadhatná a pályázatát. Ha egy energiaenergiatermelő/importőr a Közös ára alatt tudná adni az energiát, a Közös olyan áron venné meg a terméküket, amely nyereséget hozhatna nekik. Még egy önkéntes piac – amilyen a skandináv országokban létezett a villamosenergiát illetően – is remélhetné, hogy a kompetitív új belépők is el tudnák adni az energiájukat.

2.3.3. Lakossági piac megnyitása

A piac megnyitására vonatkozó előírások is nagyon korlátozottak. A legnagyobb fogyasztók közül is csak nem több, mint néhány ezernek lenne szabad választási lehetősége még hat évvel a Direktíva elfogadása után és az országok megfelelnek a követelményeknek részben azért, hogy lehetővé tennék az elosztó vállalatok számára, hogy körülnézzenek az energia szolgáltatókat illetően.

2.4. A 2003-as Direktívák

A legtöbb ország a Direktívák közül a legliberálisabb lehetőséget választotta és 2001-re az előírtnál nagyobb mértékben megnyitotta lakossági piacát, a Bizottság szerette volna bevezetni az új Direktívákat, ami felgyorsítja a piac megnyitást, amely választ adott a hálózati hozzáférés és szabályozás bírálataira és elvetette a kevésbé liberális lehetőségeket. Az új Direktíva az alábbi négy

területen határozott meg szabályokat: energiatermelés; lakossági ellátás, szállítás és elosztás; szabályozás és felosztás. Tartalmazott fontos előírásokat az ellátás biztonságára vonatkozóan.

2.4.1. Villamosenergia termelés

Az új Direktíva értelmében az engedélyezés lenne a szabály az új energiatermelési kapacitásra vonatkozóan, bár az ajánlattevést bizonyos speciális esetekben tennék lehetővé. Például, ha valószínű, hogy a piac-vezérelt rendszer nem eredményezne elegendő energiatermelési kapacitás elérhetőségét, a tagállamok elindíthatnának egy pályázati eljárást a további szükséges kapacitás biztosítása céljából. A tagállamok az ajánlattételt 'kezdő' technológiák bevezetésére és a környezetvédelmi célkitűzéseknek való megfelelésre is használhatnák.

2.4.2. Lakossági ellátás

Az új Direktíva előzetesen megszerezte a régi Villamosenergia ipari direktíva értelmében 2006-ra előírt lakossági verseny áttekintését. Előírta, hogy 2004-re minden nem háztartási villamosenergia- és gázipari fogyasztó választhat lakossági szolgáltatót, és a háztartási fogyasztók 2007-től részt vehetnek a lakossági versenyben.

2.4.3. Szállítás és elosztás

A megállapodásos TPA lehetőséget, amelyet nem fogadtak el, visszavonták és a szabályozott TPA maradt az egyetlen lehetőség. Ezen túlmenően az árakat vagy legalábbis az árak meghatározásának módszerét egy szabályozó testület hagyja jóvá. A villamosenergiára vonatkozó önálló vásárló lehetőséget visszavonták.

2.4.4. Felosztás

A felosztásra vonatkozó követelményeket lényegesen megerősítették, így az integrált vállalatok számára, amelyek TSO-k és DSO-k voltak, a TSO vagy DSO tevékenységük és energiatermelési vagy kiskereskedelmi tevékenységük között egy teljes jogi elkülönítést tettek szükségessé. Ez azt jelentette, hogy a DSO és a TSO tevékenységeket jogilag külön vállalatoknak kell végezniük, bár egy integrált vállalat tulajdonában lehet egy TSO és egy DSO vállalat is, mondjuk egy energiaenergiatermelő vállalat. Ne feledjük, ahogy korábban a TSO és a DSO nem szükségszerűen a tulajdonosa a szállító vagy elosztási vagyonnak. A legfontosabb, hogy a TSO és DSO meghatározza a hálózat használatát és fejlesztését.

Az 1996-os Villamosenergia ipari és 1998-as Gázipari Direktívához hasonlóan, az új Direktívák sem tesznek említést arra vonatkozóan, hogy mennyire kell előrehaladni a kiskereskedelem és az energiatermelés/importálás integrálódásában.

2.4.5. Szabályozás

A szabályozásra vonatkozó előírások sokkal szigorúbbak voltak. A tagállamok megkövetelték egy szektor szabályozójának kinevezését, amelynek rendelkeznie kell valamennyi szakértelemmel, például a hálózat költségeinek felállítására vonatkozóan. Továbbá megbízta a Bizottságot egy Európai Szabályozó Csoport létrehozásával kapcsolatban a villamosenergia- és gázipar tekintetében, amely elősegítené a szabályozó testületek közötti együttműködést. A Direktíva az alábbiakat teszi szükségessé: 'Az országos szabályozó hatóságoknak hozzá kell járulni a belső piac és a mindenki számára azonos feltételek fejlesztéséhez az egymással és a Bizottsággal való őszinte együttműködés által.

2.4.6. Nemzetközi kereskedelem

A villamosenergia ipar nemzetközi kereskedelme sokkal kiemelkedőbb szerepet feltételez az új Villamosenergia ipari Direktívában és az országos rendszerek közötti kapcsolatok felépítésének bevezetésében, amelyek önmagukban úgy tűnt, véget érnének, sokkal inkább, mint hogy egy eszköz lenne, például a biztonság hangsúlyozására vagy a verseny támogatására. Például a tagállamoknak az alábbi jelentéseket kellett elkészíteniük: 'bármilyen gyakorlati intézkedés, amelyet országos szinten hajtottak végre a piaci résztvevők megfelelő választékának biztosítására vagy gyakorlati intézkedések, amelyeket a csatlakozás és a verseny megerősítése érdekében hajtottak végre.

2.4.7. Ellátás biztonsága

A korábbi Direktívák kevés egyértelmű megbeszélést tartalmaztak az ellátás biztonságáról, mely csak a TSO-ra vonatkozó követelményeket tartalmazta az szállító rendszer megőrzését illetően. Minden más kérdés tekintetében a 'közszolgálati kötelezettségek' értelmében az adott ország kormányai döntenek. Például lehetőséget adott a tagállamoknak ((13) indoklás) a közszolgálati kötelezettségeket előírni 'az ellátást biztonságát, valamint a fogyasztó- és környezetvédelmet biztosítani, amely megközelítésük szerint egy magára hagyott szabad verseny nem szükségszerűen tudja garantálni'. Nem volt felismerés arra vonatkozólag, hogy egy szabad piac a villamosenergia termelésben nem tudna elegendő energiaenergiatermelő kapacitást biztosítani.

A 2003-as Direktíva elismerte, hogy fennállt a kockázata annak – amely piaci jelzéseken alapul -, hogy lehetséges, hogy nem elég azt biztosítani, hogy volt elegendő energiaenergiatermelő kapacitás. Mindkét Direktíva indoklásának 23 paragrafusában kimondja:

'Az ellátás biztonságának érdekében az kínálat/kereslet egyensúlyt az egyes tagállamokban folyamatosan figyelni kell, és a megfigyelést Bizottsági szinten a helyzetről írt jelentésnek kell követnie, figyelembe véve a területek közötti kooperációs kapacitást. Az ilyen megfigyeléseket elég korán kell elvégezni, hogy lehetséges legyen a megfelelő méréseket elvégezni, ha az ellátás biztonságára vonatkozóan egyezségek jutnak.'

A villamosenergia ipari direktíva 22. bekezdése kimondja:

'Mindazonáltal a tagállamoknak egy ajánlattételi eljárás vagy azzal egyenértékű eljárás bevezetésével biztosítani kell a lehetőséget az ellátás biztonságához való hozzájárulásra abban az esetben, ha az engedélyezési eljárás alapján nem épült kielégítő villamosenergia energiatermelő kapacitás.'

Nincs ezzel összehasonlítható rész a Gázipari Direktívában.

2.5. A 2003-as Direktíva felmérése

Több tagállam lassú volt, hogy megfeleljen a Villamosenergia- és Gázipari Direktíva által előírt követelményeknek, és 2004 októberében a Bizottság formális figyelmeztetést küldött a 25 tagállamból 18-nak, figyelmeztetve őket a Direktívában előírt követelmények elmulasztására. 2005 májusáig tíz tagállam még mindig nem teljesített mindent.

A 2003-as Villamosenergia- és Gázipari Direktívák megpróbálták a korábbi Direktíva bírálatait megfogalmazni a hálózat hozzáféréssel kapcsolatosan a felosztásra és szabályozásra vonatkozóan, valamint néhány kevésbé liberális lehetőség visszavonására vonatkozó új intézkedéseken keresztül. Mindazonáltal a domináns vállalatok és a nagykereskedelmi piacok felosztásával még mindig nem lett egyértelmű.

2.5.1. Domináns vállalatok felosztása

A Direktívák az következő szükegekről beszélnek: 'a piaci dominancia kockázatának és a kizsákmányoló magatartásnak a csökkentése' ((2) indoklás). A tagállamoknak előírják: 'a konkurencia törvény értelmében minden év július 31-ig jelentést kell benyújtani a Bizottság számára a piaci dominanciáról, kizsákmányolásról és versenyellenes magatartásról.' A villamosenergiára vonatkozóan: 'Ez a jelentés továbbá áttekinti a változó tulajdoni mintákat és minden országos szinten végrehajtott gyakorlati intézkedést annak érdekében, hogy biztosítsa a piaci résztvevők megfelelő választékát vagy a gyakorlati intézkedéseket, amelyeket a csatlakozás és a verseny megerősítése érdekében hajtottak végre. 2010-től kezdődően az illetékes hatóságoknak két évente kell benyújtani ilyen jelentést' (23. törvény (8)). Gázra vonatkozóan: 'Ahol helyénvaló, a jelentés javaslatokat és intézkedéseket tartalmazhat a piaci dominancia és piaci koncentráció negatív hatásainak megakadályozására.' (31. törvény).

A Bizottságnak is feladatot kell ebben vállalnia. A 27. villamosenergia törvény kimondja, hogy a Bizottságnak éves jelentést kell készítenie az Európai Parlament számára, amely többek között az alábbiakat tartalmazza: 'a teljes és működőképes belső villamosenergia piac létrehozása során szerzett tapasztalat és folyamat és az ebben a tekintetben fennmaradó akadályok, beleértve a piaci dominancia, piaci koncentráció, kizsákmányoló és versenyellenes magatartás szempontjait és ennek hatását a piaci eltorzulás szempontjából.' és a 31. törvény (1(a)) a gázra vonatkozóan kimondja hogy a Bizottságnak

éves jelentést kell készítenie az Európai Parlament számára, amely többek között az alábbiakat tartalmazza: 'a teljes és működőképes belső földgáz piac létrehozása során szerzett tapasztalat és folyamat és az ebben a tekintetben fennmaradó akadályok, beleértve a piaci dominancia, piaci koncentráció, kizsákmányoló és versenyellenes magatartás szempontjait'.

Vitatható, hogy mennyire szükséges ezekhez az előírásokhoz a Biztosságnak és az országos szabályozó hatóságoknak felosztani a domináns vállalatokat és mennyire szükséges olyan intézkedéseket végrehajtani, amelyek csökkentik a dominanciájuk hatását. A megfogalmazás azt javasolja, hogy az országos hatóságok, akiknek 'felül kell vizsgálni a tulajdonjogi mintákat' sokkal aktívabban lépjenek fel a domináns pozíciók felosztásában, mint a Bizottság, amelynek csak a 'piaci dominancia jellegéről' kell jelentést készíteni. Sem az országos hatóságoknak sem a Bizottságnak nem kell biztosítani a vállalatok számára a kompetitív területet.

2.5.2. Nagykereskedelmi piacok

Míg az új Direktíva valamennyivel egyértelműbb a nagykereskedelmi piacokat illetően, nem tűnnek elsődleges fontosságúnak. A Villamosenergia ipari Direktíva kimondja ((5) indoklás) 'a fő akadályt egy teljesen működőképes és versenyképes belső piacnál többek között a hálózathoz való hozzáférés kérdése, az árképzési kérdések, valamint a tagállamok közötti piac különböző mértékű megnyitása jelenti'. A Gázipari direktíva kimondja ((6) indoklás) 'a fő akadályt egy teljesen működőképes és versenyképes belső piacnál többek között a hálózathoz való hozzáférés kérdése, a tárolási lehetőség, az árképzési kérdések, a rendszerek közötti működtetés, valamint a tagállamok közötti piac különböző mértékű megnyitása jelenti'.

A Villamosenergia ipari direktíva (22) indoklása kimondja 'majdnem minden tagállam azt választotta, hogy egyértelmű engedélyezési folyamaton keresztül biztosítja a villamosenergia termelő piac versenyét.' Míg azok az intézkedések, amelyek biztosítják, hogy az új belépők energiatermelő kapacitáshoz juthassanak, egyértelműen szükséges körülménynek számítanak egy szabad piac esetében, azonban aligha tekinthető kielégítő körülménynek. Az előállított energia értékesítése, erőmű építése és a hálózathoz való hozzáférés anyagi eszközök nélkül nem lesz ösztönző a piacra belépő energiatermelők számára.

2.5.3. Lakossági piac megnyitása

A tagállamok azon irányban végrehajtott intézkedései támogatták, amelyeket a piacaik megnyitásának érdekében tettek az 1996-os és 1998-as Direktívákban előírtánál nagyobb mértékben, az új Direktíva sokkal agresszívabb volt a piac megnyitását illetően. A várttal ellentétben a villamosenergia- és gázipari szolgáltatók választásának lehetősége nem volt adott, ami gazdaságilag előnyös lehetőség a fogyasztóknak, de alapvető jog a szerződés értelmében (4. indoklás mindkét Direktívára vonatkozóan):

'A szabadság, amelyet a szerződés garantál az állampolgároknak – szabad árumozgás, szabad szolgáltatás nyújtás és szabad létesítés – csak egy teljesen nyitott piacon lehetséges, amely lehetővé teszi minden fogyasztó számára, hogy szabadon válassza ki szolgáltatóját és minden szolgáltató szabadon szállíthat fogyasztói számára.'

Mindenképpen ez a szerződés értelmezése, de minden bizonnyal fontosabb kérdés, hogy a fogyasztók akarják-e ezt a szabadságot és vajon a szabadság jelent-e számukra gazdasági előnyöket. Ha a fogyasztók nem akarják ezt a szabadságot és ez hátrányokkal jár számukra, nehéznek tűnik megindokolni a verseny bevezetését.

A fogyasztóvédelem bevezetése a tagállamokra hárul és mindkét Direktíva „A” Függeléke tartalmazza a tagállamok szükséges intézkedéseinek felsorolását. Ezek közül a legtöbb valamilyen fogyasztóvédelem, amely a legtöbb áru esetében elvárható, például a fogyasztók 'kaphassanak egyértelmű információt a villamosenergia ipari szolgáltatások hozzáférésére és használatára vonatkozó alkalmazható tarifákról és a szerződés feltételeiről'. Mindazonáltal nem történt említés az árpolitikára vonatkozóan. Például nincs előírás arra vonatkozólag, hogy az áraknak tükrözniük kellene a költségeket vagy hogy a vállalatoknak nem lenne szabad különbséget tenni a fogyasztók osztályai között, például azáltal, hogy a nagy fogyasztóknak aránytalanul jobb feltételeket ajánlanak, mint a kis fogyasztóknak. Feltételezhető, hogy a piac működése megakadályozza az ilyen visszaéléseket.

2.5.4. Ellátás biztonsága

A villamosenergia biztonságára vonatkozó előírások teljesen félrevezetőek. Szükségessé teszik, hogy az országos hatóságok jelentősen előretételezve folyamatosan figyeljék a kínálat és kereslet egyensúlyát annak érdekében, hogy megfelelő intézkedéseket tehessenek, ha hiány lépne fel, valószínűleg kapacitás bővítés megbízásával. Feltételezzük, hogy még rövid ideig tartó energiatermelési folyamat esetén is legalább hat évre előre kell jelezni a tagállamoknak a keresletet és kínálatot. Időt kell adni az alábbiaknak: az ajánlattételi eljárás végbemenetele; a sikeres ajánlattevő megkapja a szükséges tervezési jóváhagyást; a létesítmény részletes tervének és a közbeszerzés végrehajtása; az erőmű felépítése és beindítása. A nyertes pályázat hosszú-távú energia beruházási megállapodást kap a beruházás vállalására, így elfogadható áron lehet pénzügyileg támogatni. A mechanizmus nem működik az alábbi esetekben:

- Olyan piacon, ahol az erőművek 'engedélyezési' eljárással épültek, lehetetlen előre jelezni, hogy mekkora kapacitást fognak építeni. Nagy-Britanniában a projektekből összesen mintegy 40 GW-ot jelentettek be a 2010-re elkészülendő projektekből. Ezeknek csak egy kis töredéke fog ténylegesen megépülni. Mindazonáltal nincs lehetőség arra, hogy egy országos hatóság előre jelezze, hogy mondjuk a projektek 10%-a (ami túl kevés) vagy 25%-a fog felépülni (ami elegendő lenne). A megvalósulás ideje az információnak kereskedelmileg érzékeny része, mivel egy jelentős méretű erőmű megvalósulása befolyásolja a nagykereskedelmi piac árát, így a megvalósulásról szerzett bizalmas információval nagyon nyereségesen lehetne spekulálni a villamosenergia jövőbeni piacáról;
- Ha az ellátás biztonságában visszaesés van, nem lesz ösztönző spekulációs erőműveket építeni a piac jelzéseire válaszul. A Bizottság felismeri ezt a kockázatot a Direktíva megjegyzéseiben.¹ Megállapítja: 'egy ajánlattételi eljárás bevezetésével a hatóságok részéről beavatkozás történik a piacba, - egy ilyen eljárás, ahogyan ez a helyzet más beavatkozásokkal, eltorzítja a piacon meglévő beruházási jelzéseket és a befektetők oldalán a 'várjon a pályázat elindítására' megközelítéshez vezethet.' A Bizottság semmilyen lehetőséget nem ajánl ezen kockázatok elkerülésére;
- Egy pályázat elindítása megváltoztathatja a kereslet-kínálat egyensúlyt. Azok a vállalatok, amelyek várhatóan egy erőművet fognak építeni, lehet, hogy úgy döntenek, hogy nem lépnek előre, mivel a 'pályázott erőmű' kapacitása csökkentené a piac árát és ennélfogva az új beruházás nyereségességét. A meglévő erőművek tulajdonosai egyaránt dönthetnek úgy, hogy a vártnál korábban bezárják az erőművet, mivel az alacsonyabb piaci ár csökkentené a meglévő erőmű nyereségességét; továbbá
- A nyertes pályázatok jelentős része nem fog megvalósulni. Amikor az ajánlatot beadják a vállalatoknak csak néhány előzetes jelzésük van a finanszírozásra vonatkozóan, arról, hogy a tervezési engedélyeket meg fogják-e kapni, és milyenek a létesítmény költségei. Amikor a vállalatok megpróbálják ezeket véglegesíteni, gondok lehetnek a tervezéssel és a költségek magasabbak lehetnek a tervezettnél, amely üzleti szempontból nehezebb teszi az előrelépést. Ez különösen jellemző a kisebb, kevésbé tapasztalt vállalatokra, akik kisebb anyagi forrással rendelkeznek. Büntetést szabhatnak ki az ajánlattevőkre, hogy biztosítsák az előrehaladást a tervben, de ezek egyszerűen a nagy vállalatoknak kedveznének és jelentősen megemelnék a költségeket.

2.6. Az energia ellátási biztonság Direktíva

2003 decemberében az Európai Bizottság egy javaslatot tett közzé a villamosenergia ellátási biztonság direktívájára vonatkozóan (COM(2003) 740 jogerős 2003/0301 (COD)) A szöveget 2005 júliusában jóváhagyta az Európai Parlament.² 2007 decemberében és 2009-ben lép hatályba, a Bizottság jelentést fog készíteni ennek hatásáról.

¹ A 2003/54/EC és 2003/55/EC Direktíva DG Energia is Szállító megjegyzései a villamosenergia és gáz belső piacára vonatkozóan: A villamosenergia ellátás biztosítására vonatkozó intézkedések. 16.1.2004.

² A szöveg a Bizottság internetes oldalán található:

http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/florence/12_en.htm

Ez nyilvánvalóan a Bizottság 2001-es Zöld Dokumentumából következik, 'Az energia ellátás biztonságának európai stratégiája felé'. Mindazonáltal ez főként az import függetlenséget érintette, míg a Direktíva tervezet inkább a villamosenergia rendszer technikai biztonságára vonatkozott. Az indítványozott Direktíva három területen tartalmazott intézkedéseket:

2.6.1. Hálózati biztonság

A 4. cikkely előírja a tagállamoknak (vagy az illetékes hatóságoknak), hogy biztosítsák a szállító és az elosztó rendszer elfogadhatóan megbízható színvonalon való működését a környező országokkal együttműködve. Ez a szabályozó hatóságok feladata a szállító (TSO) és elosztási (DSO) rendszer működtetőire vonatkozó teljesítési színvonalának az előírásával.

2.6.2. Az egyensúly megtartása a kereslet és kínálat között

Az 5. cikkely tartalmazza annak szükségességét, hogy biztosítsák, hogy elegendő energiatermelő kapacitás álljon rendelkezésre. Miközben azt állítja, hogy azon a feltételezésen alapul, hogy a piac kielégítő beruházást fog végrehajtani, a TSO-t terheli a kielégítő fogadási képesség biztosításával. Említést tesz a megszakítható szolgáltatásról és az kereslet kezelésről, de az elsődleges eszköznek a energiatermelőkre vonatkozó kötelezettségek és egy hatékony nagykereskedelmi piac létrehozása tűnik.

2.6.3. Hálózati beruházás

Ez a cikkely (6. cikkely) alapvetően azt írja elő, hogy a tagállamok a szabályozó hatóságokon keresztül biztosítsák a hálózat kielégítő mértékű beruházását.

2.6.4. Jelentés

Mindeddig ez a legrészletesebb intézkedés, öt rendeletből áll (7. cikkely) és különösen az csatlakozó építkezésre és működtetésre vonatkozik. Részletes követelményeket támaszt a TSO-kra nézve, hogy határok közötti csatlakozásra vonatkozó terveket nyújtsanak be a szabályozó hatóságok felé. A szabályozó hatóságnak a terv jóváhagyása előtt a Bizottságtól kell szakvéleményt kérnie.

2.7. A Biztonsági Direktíva felmérése

A Bizottság előírása a szükségtelen és félrevezető előkészületek keverékének tűnik.

2.7.1. A hálózatok

A hálózatok szabályozott monopóliumok maradnak, így bizonyos tekintetben kevés dolog változik. Bár a szabályozás formálisabbá válik, minden országnak fel kell állítania egy névtelen szabályozó testületet, amely vagy kialakítja vagy felülvizsgálja a monopol tevékenységek árképzését. Mindazonáltal a Direktíva megköveteli, hogy a hálózat tulajdonosainak ne legyen tényleges kapcsolatuk azokkal a vállalatokkal, amelyek villamosenergiát értékesítenek. Ez a követelmény valószínűleg a hálózat tulajdonjogának szétválásához vezet.

Nehéz előre jelezni, hogy ezek a változások hogyan fognak hatni az iparra. Mindazonáltal a 2003-as észak-amerikai áramszünet egyik felmérése egyértelműen a szerkezetátalakítást vádolja az történetekkel:

Az Egyesült Államokban végbement villamosenergia ipar liberalizációja és az azt kísérő szerkezetátalakítás megsemmisítő hatással volt az észak-amerikai villamosenergia rendszer megbízhatóságára, és a 2003. augusztus 14-i áramszünet alapvető okát jelentette.

A még formálisabb szabályozást gyakran kíséri az ösztönző szabályozás bevezetése. Ennek értelmében a szabályozó előzetesen jóváhagyja a működtetési és karbantartási költségeket és rendszerint egy öt éves időszakra vonatkozó beruházást, és ha a vállalat gondolja, megtakarításokat eszközölhet ezeken az elképzeléseken, a megtakarításokat további nyereségként megtarthatja. Ez ösztönzőleg hathat a vállalatokra nézve, hogy a hálózatot még hatékonyabban működtessék, de ösztönzőleg hat abból a szempontból is, hogy rövid-távú költségcsökkentéseket vezessenek be. A kockázat elhárítása érdekében, hogy a megtakarítások a rendszer megbízhatóságának a költségével legyenek arányosak, a szabályozók teljesítési szinteket vezetnek be, amelyeknek a tulajdonosoknak meg kell felelniük. Ez számos kérdést vet fel:

- A teljesítmény mutatók tudnak elég pontosak lenni egy aktuális rendszer megbízhatóságának méréséhez? Az Egyesült Királyságban a szabályozó előírja a hálózat vállalatának egy átfogó rendszer monitoring berendezés telepítését a rendszer megbízhatóságának mérésére a részleges teljesítmény mutatók helyett.
- Az alulköltekezés gyenge teljesítményként fog jelentkezni, mielőtt tartós károsodás következne be az infrastruktúrában? Az Egyesült Királyság vasútiparában a vonatok pontossága történelmi magasságokat ért el, mielőtt 1999-től kezdődően balesetek sorozata mutatott rá a rendszer figyelmen kívül hagyására. Körülbelül 2013-ra várható, hogy a pontosság szintje eléri az 1999-es színvonalat.
- A tulajdoni viszony gyors forgása a villamosenergia iparban azt fogja jelenteni, hogy a tulajdonosok szedik a sátorfájukat, mielőtt az intézkedéseik következményei nyilvánvalóvá válnak? Nagy-Britanniában a keleti hálózat tulajdonosi viszonya egy hat éves periódus alatt ötször változott.

A másik kérdés az, hogy vajon a hálózat tulajdonviszonyainak az üzleti tevékenységtől való szétválasztása megtöri-e a kapcsolatot a fogyasztók és a hálózat vállalatai között. Az Egyesült Királyság vasúti rendszerének gyakori kritikája arra irányul, hogy egy külön hálózati vállalat létrehozásával a fogyasztók és a szolgáltatók közötti kapcsolat megtört és nyomás nehezedik a széttört ipar vertikális újraintegrálására. A Direktíva és a kísérő irodalom nem fogalmazza meg ezeket a kérdéseket, szinte kizárólag a további nemzetközi csatlakozások szükségességére összpontosít (lásd alább).

2.7.2. Energiatermelési pontosság megtartása

A Bizottság most elismeri, hogy nem elfogadható megbízni egy olyan feltevésben, hogy a piaci jelzések elegendőek lesznek annak biztosítására, hogy az éppen kielégítő mértékű kapacitás biztosítása megfelel az ellátási biztonság biztosításának. A fenti megjegyzések szerint a villamosenergia ipari direktíva előrevetíti az ajánlattételi eljárások használatát, ha valószínű, hogy a piac önmagában nem nyújt kielégítő mértékű energiatermelő kapacitást. A fent vitatottak szerint ezek az indítványok félrevezetőek és nem fognak működni.

A Bizottság a kiugró mértékű kapacitásra vonatkozó ellátási biztonság direktívában is érintett. A javasolt villamosenergia ellátási biztonságának biztosítására vonatkozó Interpretáló Memorandumban megállapítja:

A második kérdés azonban az, hogy a beruházók felkészültek-e arra, hogy beruházzanak a kiugró nagyságú teljesítménybe, hogy eleget tegyenek a nagy teljesítményt követelő keresleteknek vagy eseményeknek is, ahol más energiaenergiatermelő nem áll rendelkezésre. Egyesek hiszik, hogy ilyen beruházására nem lesz szükség, mivel az ilyen események nagyon ritkák és előfordulásukat nem lehet előrejelezni. Ennek megfelelően a kormánynak további intézkedéseket kell végrehajtani a piaci mechanizmuson túlmentően, hogy megfelelően biztosítsa a kapacitás rendelkezésre állását. Ez két cél beállításának kombinációjával érhető el: a tartalék kapacitás szintje vagy azzal azonos intézkedés, például a kereslet oldalon, valamint olyan intézkedések, amelyek biztosítják, hogy ezek a célok megvalósuljanak a villamosenergia ipari vállalatra nézve akár ösztönző akár kötelező formában.'

A kiugró teljesítményű erőműre vonatkozó intézkedések értelmezése nagyon rossz. Egy tökéletes egyensúlyban levő rendszerben a kiugró teljesítményű erőmű egy kockázatos vállalkozás. Csak szokatlanul hideg körülmények között használnák, ami nem történne gyakrabban, mint tíz évenként egyszer. Ha az erőművek többi része tudná garantálni az optimális méretet, beigazolódna a kockázatok elsimítására tett intézkedések. De fent vitatottaknak megfelelően valószínű, hogy az állomány az alul- és felülteljesítés között ingadozik. Felülteljesítéskor a kiugró teljesítményű erőművet nem használnák az időjárástól függetlenül, míg ha alülteljesítés van, a megfelelő mennyiségű kiugró kapacitással sem fognak a lámpák hideg időben világítani.

3. Villamosenergia- és Gázipari Direktíva feltételeinek áttekintése

Az áttekintés az 1996-os Villamosenergiai ipari Direktíva értelmében általános volt, de arra a döntésre összpontosított, hogy 2006-ban a lakossági piacot tovább kell-e nyitni, mint ahogy azt a Direktívában előírták (33%). Ennek a megközelítésnek abban volt érdeme, hogy lehetővé tette, hogy gyűjtsenek valamennyi tapasztalatot, mielőtt a tagállamok elkötelezik magukat, hogy végül feloszlassák a korábban kipróbált és megvizsgált ipari szerkezetet. A skandináv országoknak és az Egyesült Királyságnak egy vagy két éven belül be kell vezetnie a teljes lakossági versenyt és 2006-ra kitűnő tapasztalatokkal tudja felmérni, hogy a minden fogyasztó számára megnyitandó villamosenergia piac indokolható-e.

Az 1998-as Gázipari Direktíva értelmében tett áttekintés feltételei határozatlanabbak voltak, csak az alábbiakat említette: 'a belső földgáz piac fejlesztése' a határidő valamennyivel hosszabb (2010).

A 2003-as Direktíva értelmében tett áttekintés sokkal részletesebb volt és a Bizottság sokkal jobban előírta a gáziparra vonatkozó tartalmat, nevezetesen a követelmények jelentős felgyorsulást és megerősítést szemléltetve. A Direktíva a Bizottság számára előírja, hogy az előmenetelről éves jelentést készítsen, valamint teljes áttekintést nyújtson be az Európai Parlament és Tanács számára 2006. január 1-ig, melyben körvonalazza a Direktívával kapcsolatos előrehaladást.

Előírás vonatkozott a szabályozásra, hálózati hozzáférésre és a nemzetközi kapcsolódásra. Ezek azonban másodlagos kérdések. Hatékony szabályozás szükséges arra vonatkozóan, hogy a piacot megnyissák-e a verseny számára, a hálózati hozzáférés csak akkor érvényes-e, ha bevezetik a verseny bizonyos formáját, és a nemzetközi csatlakozások a befejezés eszközeit jelentik-e, például a nagyobb ellátási biztonság vagy csökkentett árak önmagukban nem jelentik a véget.

A legfontosabb előírások a lakossági piacra és az ipar szerkezetére vonatkoztak. A lakossági piacon az áttekintésnek az alábbiakat kell felmérnie: 'annak mértéke, amennyivel a piacok megnyitásából származó teljes előnyök a kis vállalkozásokhoz és a háztartásokhoz hozzájárul, különös tekintettel a közszolgálati és általános szolgálati színvonalra' és 'a fogyasztók milyen mértékben váltanak szolgáltatót és tárgyalják újra az árakat'. A villamosenergiai ipar szerkezetének áttekintésével kapcsolatban meghatározandó 'a piacok milyen mértékben nyitottak a hatékony versenyre, beleértve a piaci dominancia, a piaci koncentráció és a kizsákmányoló vagy versenyellenes viselkedés szempontjait.' A gázipar esetében az áttekintés mérlegeli, 'a teljes és működőképes belső földgáz piac létrehozása során szerzett tapasztalatot és folyamatot és az ebben a tekintetben fennmaradó akadályokat, beleértve a piaci dominancia, piaci koncentráció, kizsákmányoló és versenyellenes magatartás szempontjait'

Míg az áttekintés feltételei és a Direktíva egyértelmű a lakossági verseny követelményeit illetően, addig a nagykereskedelmi piacról nem tesz említést. A nagykereskedelmi piacok bevezetése volt az elsődleges beigazolása a Direktívának, a villamosenergia és gázipari nagykereskedelmi ár általános árának dominanciája miatt és, ha a nagykereskedelmi piac jól működik, kevés tér marad a lakossági versenynek. Az áttekintés és a Direktíva szintén nem tesz említést a energiatermelés/import integrálásra és a lakossági ellátásra vonatkozó kérdésekről. Ha az integrációnak ezen formája megengedett, bármely nagykereskedelmi piac vitathatatlanul jelentéktelenné válik és az ipar az oligopólium felé mozdul el, mivel az új belépők számára a határok túl magasak lesznek.

3.1. A Teljesítményértékelő jelentések³

Az új Direktíva 28. (1) (villamosenergia) és 31. cikkelye előírja: 'A Bizottságnak folyamatosan figyelnie kell és át kell tekintenie a Direktíva alkalmazását és be kell nyújtania egy átfogó jelentést az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a Direktíva hatálya lépését követő év vége előtt, majd ezt követően évente.' Ez a követelmény megfelel az Energia és Szállító Igazgatóság által kiadott éves 'Teljesítményértékelésnek', amely tartalmazza a villamosenergia- és gázipart, és amely 2001 óta jelenik meg és most van a negyedik kiadása. A jelentés és a műszaki függelék megkísérelnek mutatókat adni az előmenetelre vonatkozóan, a Direktíva által előírt fő elemekre vonatkozóan és kialakítja az áttekintés alapját, amelyet a Bizottságnak 2006. január 1-ig el kell küldeni az Európai Parlament és Tanács számára.

³ http://europa.eu.int/comm/energy/index_en.html

A legfontosabb, hogy egyáltalán nem felel meg a DG TREN által áttekintendő Direktívának. DG TREN vezette be a Direktívát és nem tűnik független közvetítőnek. Ha az Európai Parlament és a Tanács pártatlan értékelést szeretne készíteni, független felmérésre lesz szükségük, például egy auditáló hatóságtól, nem egy testülettől, akinek egyéni érdekeltsége van a Direktíva támogatásában. Bár sok hasznos dolog van a Teljesítményértékelő jelentésben, egyértelműen nem tárgyilagos információ forrás. Például a 2005-ös jelentés 1. oldalán van egy táblázat a munkatermelékenységről készített tanulmány eredményeire vonatkozóan a gáz, villamosenergia és víz szektort illetően. A teljesítményértékelő jelentés kimondja:

'A DG Enterprise számára összeállított nemrég kiadott jelentés az európai termelékenység növekedésre vonatkozóan bemutatta a közüzemi szektor kitűnő teljesítményét, mely az alábbi 1. táblázatban van összefoglalva. Ez kihangsúlyozza ezekben a szektorokban a piac megnyitásának hozzájárulását a vezető hatékonyságú fejlesztésekhez és az energia szektor potenciális hozzájárulását a Lisszaboni célokhoz.'

Ez számos területen egyértelműen hamis. Elsőként, a jelentés összekeveri a szektorokat, amelyek közül az egyik teljesen szabályozott monopólium (víz), a másikat most kezdik megnyitni (gáz) és a harmadik valamivel előrehaladottabb, mégis a 'piac megnyitásának' tulajdonítja a termelékenységet.' Másodsorban, az érintett időszak 1995-2001, és annak az időszaknak a legnagyobb részében nem hajtottak végre reformációt a villamosenergia ipart illetően, a reformok csak az adott időszak második felében kezdődtek. A harmadik, és legfontosabb, hogy a munkatermelékenység nagyon gyenge mutatója a hatékonyságnak. Sokféleképpen lehet a munkatermelékenységet javítani anélkül, hogy jelentős javulás állna be a szektor alapjául szolgáló hatékonyságban. Például a munkaerő csökkentés, a K+F tevékenység csökkentése, és a energiatermelési technológia átváltása széntüzelésről gázégetésre mind jelentős növekedést jelentene a munkatermelékenységben, de nem járna előnyökkel a fogyasztók számára. A karbantartás csökkentése is javítaná rövid-távon a munkatermelékenységi statisztikákat, de hosszú-távon potenciálisan komoly következményekkel járna a fogyasztókra nézve.

A liberalizációból származó jobb munkatermelékenységet részletesen vizsgálta a Hall.⁴ Arra következtetett:

- A foglalkoztatásra utaló adatok azt mutatják, hogy egyértelműen nyilvánvaló a szisztematikus kapcsolat a szektor liberalizációja/privatizációja és a foglalkoztatás csökkentése között – az ellentéte annak, amit a Horizontális értékelő jelentés állít.
- A felmérések eredményei azt sugallják, hogy a munkatermelékenység terén megfigyelt, a liberalizációból és a privatizációból származó előny az 'egyetlen' fejlődés a termelékenységben, amelyet a munkaerő csökkentés okozott, további előny nélkül a kezdeti szerkezet átalakítást követően; és hogy a liberalizáció a termelékenység *alacsonyabb* szintjéhez és a kutatás és fejlesztés *csökkentéséhez*, valamint az árak növekedéséhez kapcsolódhat. Ezek az eredmények komolyan tönkreteszik a liberalizáció ügyét.

---

⁴ D. Hall (2005) 'A liberalizáció hatásának értékelése a közszolgáltatásra vonatkozóan: Az Európai Bizottság 2004-es jelentésének kritikája „Általános Gazdasági Érdekszolgálatot nyújtó hálózati iparágak horizontális teljesítményértékelése” EC SEC(2004) 866', PSIRU, London. <http://www.psir.org/reports/2005-03-EU-U-horizeval.doc>

4. A skandináv régió: Villamosenergia ipar

A skandináv régió valószínűleg a legsikeresebb a villamosenergia ipar reformjában (Nagy-Britanniával együtt). A jó hírnév legnagyobb részt a Nord Pool sikerén alapul, amely egy piaccá egyesíti a négy skandináv ország nemzeti energiatermelő rendszereit. A Nord Pool valószínűleg az egyetlen nagykereskedelmi piac a világon, amelynek elegendő likviditása van és amelynél az árjelzések tükrözik a keresletet és kínálatot (lásd 1. táblázat). Jelenleg a skandináv országok összes villamosenergia kereskedelmének 30%-a a Nord Pool-on keresztül zajlik. Ezért fontos megérteni a Nord Pool alapjait, hogy eddig mit bizonyítottak tapasztalatokkal és mit nem, valamint azt, hogy vajon ez a tapasztalat átvehető-e.

1. táblázat A energiatermelő piac szerkezete a skandináv régióban:

	Nagykereskedelmi piac bevezetése	Lakosság és energiatermelés integrációja	Top/top 3 energiatermelők piaci megoszlása (%)	az energiátőzsdében résztvevő energia %
Dánia	Nord Pool (önkéntes energiátőzsde) 1999	Kévs	(15/40)	34
Finnország	Nord Pool (önkéntes energiátőzsde) 1998	Valamennyi	(15/40)	34
Norvégia	Nord Pool (önkéntes energiátőzsde) 1991	Részleges	(15/40)	34
Svédország	Nord Pool (önkéntes energiátőzsde) 1996	Magas	(15/40)	34

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz és villamosenergia belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés: Az energiátőzsde adatai a teljes Nord Pool területre vonatkoznak.

4.1. Nord Pool

Norvégiában 1971 óta egy Samkjoringen nevű szervezet által működtetett készárupiac működött a villamosenergia iparban. A piacot az 'eseti energiához' az ipar 60 norvég tagja szervezte és a svéd és dán energiatermelők számára közvetlenül elérhető. Ez a piac azért volt lehetséges, mert Norvégia majdnem 100%-ban vízenergiát használ, duzzasztógátakkal. Lehetővé tette a energiatermelőknek a vízkészlet optimalizálását. Ha több víz lenne a duzzasztógátban, mint amennyit valószínűleg fel tudnak használni, akkor el tudnák adni a piacon, és ha a duzzasztó szintje alacsony, tudnának venni. A piac árai ezért inkább a víz 'alternatív költségén' alapulnak, mint a energiatermelés aktuális határköltségén, ami a vízerőművekkel gyakorlatilag nulla.

1992-ben a piac a norvég reformok alapja lett azáltal, hogy megnyitották a keresleti oldalt - a lakossági szolgáltatók és a végfelhasználók számára. A Statnett vállalat hálózatot kivált a Statkraft-ból és Statnett Marked AS néven átvette a rendszer működtetését. A piac fő részei másnapi (day-ahead) piac, de van jövőbeni piac is és más kereskedelmi rendszer is.

Jelentős különbség van az országok között, hogy a nemzeti piacok milyen mértékben vesznek részt a Nord Pool-ban. A finn Kereskedelmi és Ipari Minisztérium jelentése szerint 2000-2003 között Norvégia villamosenergiájának 40-47%-a a Nord Pool másnapi (day-ahead) piacán keresztül ment át.⁵ Svédországban ez az érték körülbelül 18-26 %, míg Finnországban ez csak 12-18% (nincs adat Dániára vonatkozóan, a földrajzi szempontok figyelembevételével és a csatlakozás mértéke alapján ez lehet a legutolsó a sorban).

1996-ban, Svédország csatlakozása után a piacot Nord Pool-nak nevezték el (skandináv közösség), majd ezt követte 1998-ban Finnország és 1999-ben Nyugat-Dánia, 2000-ben Kelet-Dánia. A Nord Pool Norvégiában a Statnett tulajdonában van (50%), Svédországban a Svenska Kraftnät tulajdonában (50%). A régóta fennálló kereskedelem a skandináv országok között lehetővé tette az országok

⁵ P Lewis, T Johnsen, T Nærvå és S Wasti (2004) 'A nagykereskedelmi és végfelhasználói árak közötti kapcsolat elemzése a norvég villamosenergia piacon' Finn Kereskedelmi és Ipari Minisztérium (http://www.vaasaemg.com/pdf/466696_SahkonhintaselvitysKTM2004ENG.pdf)

számára, hogy függetlenné váljanak a vízenergia terén (Norvégia és Svédország), száraz években hozzáférjenek a hőenergia forrásokhoz és a hőenergia forrásoktól nem függő országok olcsó vízenergiát kapnak esős években.

1992 óta az árak viszonylag stabilak, bár 1994-ben és 1996-ban éles áremelkedés volt, amely esetben úgy tűnt, hogy valamit tenni kell a hidrológiai körülményekkel és sok tennivaló van a energiatermelők stratégiai játékaival kapcsolatosan is.⁶ Mindazonáltal elhanyagolható mennyiségű új kapacitást építettek 1992 óta, különösen Norvégiában, Svédországban és Finnországban, és az ellátás pontossága a reformok idején a kapacitási többletre, hosszú-távú keresleti növekedésre és a pontos előrejelzésekre támaszkodott.

A norvég régió 'szerencséje' 2002-re véget ért. 2002 őszén egy hirtelen áremelkedés történt a norvég terület különösen száraz éve miatt. 2002-ben a norvég vízgyűjtőkre befolyó összes csapadék mindössze 56%-a volt a normál mennyiségnek. 1931-óta, amióta a statisztikát vezetnek a csapadékról ez volt a legszárazabb ősz. A száraz időjárási viszonyokon túlmenően 2002 ősze hidegebb volt az átlagosnál. Ezek a körülmények vezettek a víz gyors kivonásához a vízerőművek tárolóiból. A hiány növekedésével a pillanatnyi és jövőbeni árak fokozatosan emelkedtek. 2002 augusztus elejétől 2003 januárjának közepéig a nagykereskedelmi árak több mint 600%-kal nőttek, körülbelül 15 euróról 100 euróra MWh-ként.⁷ 2004 novemberére a vízszintek visszaálltak a normál értékre és az árak leestek.

Különösen Norvégiában, ahol a pillanatnyi árak szorosan kötődnek a végső árakhoz, a hirtelen áremelkedés óriási kiskereskedelmi áremelkedést és a politikai lépések kényszerítését eredményezte. A Dániából és Finnországból érkező megnövekedett import és a lecsökkent kereslet kombinációja lehetővé tette, hogy a krízis komoly ellátási fennakadás nélkül menjen végbe, bár 2003-ban a viszonylag száraz tél miatt az árak viszonylag magasak maradtak, amíg egy nagyobb esőzés miatt le nem csökkentek.

A kritika folytatódott 2005-ben. A Kredittilsynet egy független norvég kormány hivatal, amely a vállalkozásokat és a piacot felügyeli, valamint az Okokrim, Norvégia gazdasági bűncselekmény vizsgálója megállapította, hogy Morgan Stanley 2002 decemberében megsértette a Nord Pool szabályait. A Nord Pool úgy döntött, nem bünteti meg Morgan Stanley-t, de elhatározta, hogy megváltoztatja a szabálysértésre vonatkozó eljárást.⁸ A svéd Pénzügyi Ellenőrző Hatóság, a Finansinspektionen, 2005 májusában közzétett egy jelentést, amely kijelentette, hogy a piac résztvevői nem kapják meg ugyanakkor ugyanazokat az információkat és sok létesítmény esetében lyukak vannak a 'kínai falon', amelynek ketté kellene választania a pénzügyi kereskedelmi üzletet a energiatermelési egységtől.⁹ 2005 júniusában a PVO, egy finn energiatermelő vállalat beadott egy kérvényt a Nord Pool-nak arra vonatkozóan, hogy 'ez a rendszer idejétmúlt és változtatni kell rajta'.¹⁰

A Nordel,¹¹ a skandináv régió hálózati biztonságáért felelős szervezet optimista marad a jövőt illetően, azt állítja, hogy 2007-re 'átlagos tél esetében egy kiugró kereslet minden komolyabb nehézség nélkül kezelni tudnak majd. Egy tíz évig tartó tél várhatóan keresletbe venné az energia egyensúlyt. A skandináv energia rendszer függ az erős csatlakozásokon keresztül érkező európai importtól.' Mindazonáltal 'ha egy év a vízenergia rendkívül alacsony energiatermelésével telne el, vagy egymást követően két száraz év telne el [mint 2002-2003], az eredmény nagyon komoly egyensúlyhiány lenne. A Nordel rendszer egy részében lehet, hogy a piac nem tudja megoldani azt az esetet és helyzetet, amely a különböző adagolási formákat vagy egyéb intézkedések végrehajtását tesz szükségessé a piacon.

Mindazonáltal a Nordel bízik abban, hogy az árrugalmasság megoldja a kereslet-kínálat egyensúlyát. Más szóval egy ellátási hiány magas árakhoz vezet, amely az ipar takarékoskodásához vagy talán

⁶ A Midttun (1997) 'A norvég, svéd és finn reformok' az 'Európai villamosenergia rendszerek átmeneti időszaka' kiadványban, A Midttun, Elsevier

⁷ D Finon, T A Johnsen, és A Midttun, (2004) 'Kihívások, amikor a villamosenergia piac szembenéz a beruházásipázissal', Energia Politika, 32 (2004) 1355–1362.

⁸ Datamonitor, 2005. április 4.

⁹ http://www.fi.se/Templates/NewsListPage_878.aspx

¹⁰ Utility Week, 2005. június 17., 12. oldal

¹¹ <http://www.nordel.org/Content/Default.asp?PageName=Home%20news>

bezárásához és a lakossági fogyasztók takarékoskodásához vezetne. Különösen a norvég fogyasztók esetében, ahol a villanyfűtés az általános, ez nagyon fájdalmas folyamat lenne.

Ahogy más régiókban is a energiatermelők megpróbálják beépíteni az olajfinomítást, hogy elkerüljék a nagykereskedelmi piac kockázatát, ez a nagykereskedelmi piac jelentőségének csökkenéséhez vezet.

4.2. Energiatermelési beruházás

A energiatermelési kapacitás pontosságának kérdése komplikált a skandináv régió esetében, részben a környezetvédelmi kérdések, részben a villamosenergia intenzív iparának jelenléte miatt. Egyértelmű, hogy minden szervezeti rendszer értelmében bármilyen új energiatermelő kapacitás létrehozatala nagyon vitatott lenne. Mind a négy országra igaz, hogy új széntüzelésű erőmű és új nagyméretű vízerőmű nem alternatíva, ahogy nem az a nukleáris energia Norvégiában, Dániában és valószínűleg Svédországban., Dániában és valószínűleg Svédországban. A gézegetésű erőmű is nagyon bonyolultnak tűnik Norvégiában, miközben kevés fejlesztést végeznek a megújuló energiára vonatkozóan Dániában.

Az egy főre jutó villamosenergia-fogyasztás nagyon magas aránya az energia ipar magas szintjét tükrözi Norvégiában, Svédországban és Finnországban és levegő befűtéses fűtést Norvégiában. Valószínű, hogy ha a villamosenergia ára más európai országok szintjére emelkedne, ezen iparok közül néhány átköltözne, hogy alacsonyabb energiaköltségekkel támogassa az országokat. Ha Norvégia elkezdene felhasználni a földgázkészleteit a norvég háztartások levegő befűtéses fűtőrendszeréhez, ez is csökkentené a villamosenergia keresletét. Így az ármechanizmus és egy norvég politikai döntés a földgáz használatról (az üvegházhatás gázkibocsátását növelve), valamint egy erős energia hatékonysági program jelentős mennyiségű energiatermelő kapacitást szabadítana fel, talán egy időre elkerülve a régió sok új kapacitására vonatkozó keresletét. Azt, hogy az energiára összpontosított ipar vesztesége politikailag elfogadható-e nehéz megmondani. Valamint a döntés, hogy megszüntessék Svédországban a nukleáris energiát, ha véghez vinnék, elvinné a energiatermelés körülbelül felét.

Ráadásul egyértelmű, hogy a Nord Pool látszólagos sikere még nehezebbé tette az új erőművek építését. Az energiatermelő kapacitás nagy része a Nord Pool árártól függ, amelyet óránként állítanak a bevétel meghatározásához. Csapadékos években a nagykereskedelmi ár nagyon alacsony lehet és egy sor csapadékos év könnyedén tönkretelhet egy fosszilis tüzelőanyag-égetésű erőművet. Tehát egy új erőműbe beruházni a skandináv országokban nagyon kockázatos lenne, hacsak nem tud értékesíteni – ahogy egy Finnországban épülő új nukleáris erőmű is – előre meghatározható áron a rabul ejtett fogyasztóknak (ebben az esetben az erőmű tulajdonosainak). A finn nukleáris erőműnek az az előnye is megvan, hogy egy non-profit vállalat működteti és hozzáférése van az ipari tulajdonosok kedvező kamatozású tőkéjéhez.

4.3. A kiskereskedelmi piac

2. táblázat A kiskereskedelmi villamosenergia piac szerkezete a skandináv régióban:

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Dánia	2003	67 / 5	5	0
Finnország	1997	30 / 6	4	25
Norvégia	1991	44 / 4	19	2
Svédország	1996	70 / 4	10	39

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz és villamosenergia belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Európa legnagyobb részével összehasonlítva a kiskereskedelmi piac az árak változtatásából ítélve nagyon egészségesnek tűnik különösen Svédországban és Norvégiában (lásd 2. táblázat). A villamosenergia nagyon magas lakossági fogyasztása a norvég háztartásokban sokkal ösztönzőbben

hat a váltásra, mint más országokban. Mindazonáltal a Svédországban viszonylag jó váltási arány ellenére sem elégedett a Szabályozás. A 2004-es piaci jelentésben megállapítja:¹²

'A háztartási fogyasztók többsége még aktívan nem választott villamosenergia szolgáltatót. Azok, akik más szolgáltatót választottak többségében vállalatok és nagy villamosenergia fogyasztású fogyasztók. Másrészt nem teljesen egyértelmű egy fogyasztó számára megváltoztatni a villamosenergia szolgáltatót. Nagy információ áramlásra van szükség több fél között. Ha nem helyes minden adat, a folyamatot törlik és a változtatás elmaradhat a szándékolt időben. A hálózat tulajdonosai és a villamosenergia kereskedők közötti kommunikációs hiány azt eredményezheti, hogy a fogyasztók helytelen számlákat kapnak. A fogyasztók figyelembe veszik, hogy nehéz összehasonlítani a különböző szolgáltatók ajánlatait, különösen az árak tekintetében. Ezenkívül a fogyasztók nem tekintik magukat úgy, mint akiket kielégítően informáltak a liberalizált villamosenergia piac körülményeiről.

Finnországban az EMA azzal magyarázta a váltás alacsony arányát, hogy:¹³

'Az villamosenergia fogyasztókért – vagy legalább a kisméretű fogyasztókért - folytatott verseny a szolgáltatók között csökkent. A fogyasztók nem lelkesek a szolgáltató váltást illetően, vagy az árkülönségnek kellene jelentősebbnek lennie. Az árak, amelyeken a helyi kisméretű szolgáltatók értékesítik a villamosenergiát a hagyományos fogyasztóknak olyan alacsony, hogy nem buzdítja a fogyasztókat arra, hogy szolgáltatót váltsanak. A váltást az is gátolja, hogy a legalacsonyabb árat kínáló eladók nem akarnak új fogyasztókat. Más a helyzet a nagy fogyasztók oldalán, ahol nagy összegeket fordítanak villamosenergiára és még kis árkülönség is jelentős lehet a végszámla tekintetében.

Dániában a váltási arány az újonnan megnyitott helyi piacon még alacsonyabb, körülbelül 2%.

A Nord Pool látszólagos sikere a végfogyasztók számára nyújtott árjelzéseket illetően azt jelenti, hogy amikor kapacitás hiány van, a végfelhasználók nagyon gyorsan és nagyon közvetlenül megérik a hatását. Az árak hirtelen emelkedése 1994-ben, 1996-ban és 2002-ben a reformok komoly politikai vitájához vezettek, különösen Norvégiában, ahol a lakossági fogyasztókat és az energiára-összpontosított ipart erősen sújtotta. Úgy tűnik, csak idő kérdése, hogy mikor fog egy újabb száraz tél az kereslet megnövekedésével párosulva újabb hirtelen áremelkedéshez vezetni. A mechanizmusok bevezetésének eröltetése, amely sokkal nagyobb biztonságot ad arra vonatkozóan, hogy elegendő kapacitás maradjon elérhető.

4.4. Egységes változások

A skandináv piac '90-es évekbeli létrehozásának azonnali utóhatása volt, hogy a régióba Európa és a világ más területeiről jelentős bevándorlás történt. Az E.ON, az EDF, a TXU és az RWE jelentős helyen voltak Svédországban és Finnországban. Ezek közül azonban csak az E.ON maradt meg és úgy tűnik, hogy az E.ON kiszorul Finnországból. Dániában a piac nagyon gyorsan koncentráldódik az Elsam-mal, mint domináns vállalattal, bár valószínűleg be fog olvadni a dán gázipari vállalatba vagy a Vattenfall-ba (lásd 3. táblázat).

3. táblázat Nagy villamosenergia ipari vállalatok a skandináv régióban

	1. vállalat (k külföldi h hazai) N=>50% nemzeti tulajdon	Egyéb jelentős skandináv vállalat	Egyéb jelentős külföldi vállalat
Dánia	Elsam (h)	DONG, E2, Vattenfall	
Finnország	Fortum (h) N	Vattenfall	E.ON
Norvégia	Statkraft (h) N		
Svédország	Vattenfall (h) N	Fortum, Statkraft	E.ON

Forrás: Szerzői kutatás.

Svédországban a Szabályozás a piac gyors koncentrációját jelentette be:

¹²

http://www.stem.se/WEB/STEMEx01Eng.nsf/F_PreGen01?ReadForm&MenuSelect=BFBB3A865FD5FC54C1256EF9004E77F6&WT=Energy%20markets

¹³ http://www.energiamarkkinvirasto.fi/files/Emv_vuosikertomus2003.pdf

'Amikor a villamosenergia piacot liberalizálták, A Svédországban termelt energia 90%-át hét vállalat állította elő. Ma három vállalat állítja elő a 86%-át. A Vattenfall önmagában a Svédországban termelt villamosenergia 46%-át állítja elő.'¹⁴

Finnországban a nyílt piacon (kivéve a gyártóipar saját erőművei által termelt energia) a Fortum dominál, amely a reformok óta megerősítette a pozícióját. Norvégiának sikerült kívül tartani a külföldi vállalatokat, bár jelentős összeolvadási és felvásárlási tevékenység zajlott a helyi tulajdonban levő vállalatokkal szemben.

Összességében a skandináv piac úgy tűnik, hogy a négy 'nemzeti bajnok' vállalat a Vattenfall, Fortum, Statkraft és Elsam oligopoljuma felé halad. Hogy lesz-e ösztönzés ezen vállalatok számára, hogy keményen versenyezzenek egymással, meglátjuk.

Egy tényező, amelyet nem szabad figyelmen kívül hagynunk a viszonylag jó tapasztalat tisztázása során – Európa többi régiójával összehasonlítva – a köztulajdon folyamatos dominanciája. Minden 'nemzeti bajnok' köztulajdonban van, kivéve a Fortum, amely még mindig többségében köztulajdonban van. Valószínű, hogy a magánkézben levő profit-maximalizáló vállalatok kiaknázták volna azt a lehetőséget, amit a piac ad nekik, hogy visszatartsák az energiát, ahogy azt Nagy-Britanniában és Kaliforniában tették, hogy saját hasznukra felhajtsák az árakat.

---

¹⁴ STEM (2004) 'Az energia piac' Svéd Energia Hivatal, Stockholm
(http://www.stem.se/WEB/STEMEx01Eng.nsf/F_PreGen01?ReadForm&MenuSelect=D0365D7F9A1E1665C1256DE500428A73&WT=News.New%20publications)

5. A skandináv régió: Gázipar

Amíg a villamosenergia piacok a skandináv régióban viszonylag jól fejlettek, a gáz piacok nem. A földgáz fő energiatermelője Norvégia, de az összes terméket exportálják. Svédország minimális mennyiségű földgázt használ (ez elsődleges energia keresletnek kevesebb mint 2%-át) és nem lehet piacként étéklni. Finnországban a gáz az elsődleges energia kereslet 11%-át teszi ki és az összes szükséges gázt Oroszországból importálják, így jelenleg Finnország mentesül a Gázipari Direktíva alól (lásd 1. Függelék).

Csak Dániában van meg mindkét feltétel a piachoz, ahol jelentős mennyiségű gázt használnak (az elsődleges energia kereslet körülbelül 23%-a). Dánia jelentős gázenergiatermelő, a energiatermelésnek mintegy 40%-át exportálja. Mindazonáltal Dánia viszonylag jól teljesítette felosztás követelményeit, a piacon erősen dominál a DONG nevű országos gázipari vállalat és minimális verseny is van nagy- és kiskereskedelmi szinten (lásd 4. és 5. táblázat).

4. táblázat A kiskereskedelmi gáz piac szerkezete a skandináv régióban:

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Dánia	2004	65 / 4	3	4

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz és villamosenergia belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

5. táblázat Nagy gázipari vállalatok a skandináv régióban

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N=>50% nemzeti tulajdonjog
Dánia	DONG (h)
Finnország	Gasum (h) N

Forrás: Szerzői kutatás.

6. Dél-Európa: Villamosenergia ipar

6.1. Villamosenergia ipari nagykereskedelmi piacok

A dél-európai villamosenergia nagykereskedelmi piacok tapasztalata (lásd 6. táblázat) vagy kevés (Spanyolország és Olaszország) vagy nincs (Portugália). 2005 januárjára, mindössze kilenc hónap működés után Olaszországban az AEEG szabályozó testület két vizsgálatot vezetett be a szokatlan ármozgásra vonatkozóan. Az AEEG Szabályozó nyilvánvaló összejátszást talált az ENEL és az Endesa Italia között az olasz energia piaci árak rögzítése ügyében. Az esetet 2005 áprilisában értékelés és esetleges eljárás céljából továbbították az AGCM Trösztellenes Hatóság felé.

6. táblázat A energiatermelő piac szerkezete Dél-Európában

	Nagykereskedelmi piac bevezetése	Lakosság és energiatermelés integrációja	Top/top 3 energiatermelők piaci megoszlása (%)	az energiátózsde résztvevő energia %
Olaszország	2005. január (részleges megnyitás 2004. április)	Részleges	55/75	5
Portugália	Mibel (önkéntes energiátózsde) 2005-ben esedékes	Teljes	65/80	-
Spanyolország	Pool Omel. Mibel önkéntes energiátózsde 2005-ben esedékes	Teljes	40/80	100

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz és villamosenergia belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés:

1. Az olasz piac 2004-ben részlegesen megnyitott.
2. A spanyol érdekszövetség egy kötelező piac, így gyakorlatilag minden energia ezen megy keresztül, bár a szerződés alóli kibújás azt jelentheti, hogy a legtöbb energiát, ha nem az összeset nem az érdekszövetség árával összhangban veszik és értékesítik.

Spanyolországban, 2005 márciusában a CNE Szabályozó jelentést küldött a Spanyol Gazdasági Minisztériumnak, melyben megerősíti a mindennapos energiatermelési közösségben a széleskörű közüzemi árrögzítés és üzérkedés jelenlétét legalább 2004 júliusától kezdődően.¹⁵ A jelentés kimondja, hogy csak 2005 januárjában a közüzemek indoklatlan bevételre tettek szert néhány erőmű esetében „becsült változó költségüknek több, mint 100%-os értékében”. Voltak napok, amikor 2000 MW-nyi kombinált ciklusú energiatermelést vontak el a piactól, hogy átlagosan 10MWh-val felemeljék az árakat, állítja a CNE.

Az Európai Bizottság szkeptikus azzal kapcsolatban, hogy a MIBEL, az ibériai nagykereskedelmi piac beintegrálná Portugáliát a sokkal nagyobb spanyol piacba. Azt állítja:

’a Bizottság által végrehajtott részletes vizsgálat alapján úgy tűnik, (1) hogy az érintett piac jelenleg területileg országos méretű és (2) nagyon valószínűtlen, hogy a spanyol és portugál kormány által elért politikai megegyezés ellenére a közeli jövőben terület szempontjából ibériai méretűvé váljon.’

Az energiatermelés és a kiskereskedelem integrációjának magas szintje azt jelenti, hogy nagyon valószínűtlen, hogy a nagykereskedelmi piacokat nagymértékben használnák. Az energiatermelő/kiskereskedők sokkal valószínűbb, hogy saját fogyasztóiknak termelnek energiát, mint hogy a nagykereskedelmi piacra szállítsanak, amely beengedhet független kiskereskedőket. A független energiatermelők azt fogják észlelni, hogy sebezhetővé válnak az áringadozás következtében, amely elkerülhetetlen ilyen ’sovány’ piacokon.

¹⁵ Energia Európában, 2005. április 11., 1. oldal

6.2. Energiatermelési beruházás

Olaszország, Portugália és Spanyolország úgy tűnik, egy kaotikus fázisába ér az új gáz-égetésű kombinált ciklusú energiatermelés túlzott mértékű beruházásában, hasonló ahhoz, ami Nagy-Britanniában történt 1991-ben és 1997-ben. Ahogy Nagy-Britanniában is úgy tűnik, ez az eredménye annak, amikor a vállalatok a domináns pozíciókért ügyeskednek a piacukon. Nagy-Britanniában ezeknek a 'gázért tett kísérleteknek' lett az eredménye az üzemképes erőmű korai bezárása, számos vállalat tönkremenetele és néhány költséges energiatermelés költségének továbbítása a kis fogyasztók felé. Így amíg a befektetők fizettek valamennyit ebbe a hatalmas beruházásba, a kis fogyasztók is fizettek és tovább fizetnek, mivel a kockázat felárát jelent a tőkebefektetésre, amely minden olyan jövőbeni energiatermelő erőműhöz hozzátartozik, amely nincs teljesen elszigetelve a piactól.

6.3. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

Nincs tapasztalat a kiskereskedelmi versenyről a régió lakossági fogyasztóit illetően, kivéve Spanyolországban, ahol 2003-ban bevezették a versenyt (lásd 7. táblázat). A váltási arány Spanyolországban 2003-ban még alacsonyabb volt, mint Európa többi országában.

7. táblázat A villamosenergia ipari kiskereskedelmi piac szerkezete Dél-Európában

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Olaszország	2007	35 / 6	-	Nem ismert
Portugália	2007	99 / 3	1	33
Spanyolország	2003. január	85 / 5	0	8

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz és villamosenergia belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés: Nem volt kis és lakossági fogyasztók iránti verseny Olaszországban és Görögországban 2003-ban.

6.4. Egységes változások

Olaszországban és Spanyolországban néhány területen teljes elégedetlenség van, nevezetesen a szabályozóknál az erősen koncentrált szerkezet miatt (lásd 8. táblázat). Spanyolországban, az Endesa és az Iberdola látszik megerősödni a pozíciójában és csak a szabályozó intézkedés előzte meg a még nagyobb koncentrációt 2000-ben az Endesa és Iberdola közötti, 2003-ban a Gas Natural és az Iberdola közötti egyesítés leállítással. Mindazonáltal még mindig nyomás nehezedik a három spanyol tulajdonban lévő vállalat közötti egyesítésre és felvásárlásra, valamint a gázipari vállalatoknak (Repsol és Gas Natural) az Endese-val és a Gas Natural-lal létrejövő lehetséges együttműködésre.

8. táblázat Nagy villamosenergia ipari vállalatok Dél-Európában

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N=>50% nemzeti tulajdonjog	Egyéb jelentős hazai vállalat	Egyéb jelentős külföldi vállalat
Olaszország	ENEL (h)	ACEA, Hera, AEM, ASM Brescia, AEM Torino	Endesa, EDF, Electrabel, Verbund
Portugália	EDP (h)		Endesa
Spanyolország	Endesa, Iberdrola (h)	Union Fenosa	EDP, ENEL

Forrás: Szerzői kutatás.

Olaszországban az ENEL monopól helyzetét csökkentették, de még mindig jelentős az energiatermelésben és kétségek vannak a kormány politikai hajlandóságát illetően a további felosztásra vonatkozóan. A szektor pillanatnyilag a zűrzavar állapotában van, számos külföldi vállalattal, mint például az EDF, Endesa, Electrabel és a Verbund, amely megpróbál erős pozíciót szerezni, miközben a korábbi helyhatósági vállalatok is megpróbálnak jelentős résztvevőkké alakulni az egyesülés és privatizáció folyamata által. Ebben a fázisban lehetetlen előre jelezni, hogy a szektor hogyan fog alakulni.

Portugáliában még mindig van némi vonakodás a korábbi állami tulajdonban levő monopólium felosztását illetően, a részleges privatizációja ellenére és hogy még mindig teljesen domináns szerepet tölt be a hazai piacon.

7. Dél-Európa: Gázipar

Portugália az ottani gáz piac kezdetlegessége miatt csökkentette a korlátozásokat a Gázipari Direktíva követelményeivel szemben. Portugáliát ezért itt nem tárgyaljuk részletesen.

7.1. Gázipari nagykereskedelmi piacok

Sem Olaszországban sem Spanyolországban nincs még nagykereskedelmi gáz piac. Olaszország bevezetett egy gázipari felszabadítási programot az ENI domináns vállalatra vonatkozóan, hogy támogassa a piacra újonnan belépőket, de a szabályozás 2005. évi jelentése kimondja: 'az új üzemeltetők gázipari felszabadítási programon keresztül történő belépése a piacra még nem eredményezte, hogy a versenyből származó előnyök eljutottak volna a fogyasztókhoz'.

Spanyolország is bevezetett egy gáz felszabadítási programot, amely 2001-től 2004 januárjáig működött és hat új belépőt eredményezett, akik a Gas Natural-tól, a legnagyobb vállalatától vásárolják a gázt. Ez a Gas Natural rendelkezésre álló gáz részesedését a 2002-es 85%-ról 2003-ra 40%-ra csökkentette, bár 2004-ban a részesedés újra megnőtt, 45%-ra. A fennmaradó piac legnagyobb része (28%) két nagy villamosenergia ipari vállalat, az Endesa és az Iberdola kezében van. A későbbiekben fog kiderülni, hogy ki fog el fejlődni egy versenyképes nagykereskedelmi piac.

Komoly problémákat tapasztaltak 2004-ben Olaszországban, mivel nem megfelelő mennyiségű gázra kötöttek szerződést. A Szabályozó 2005. éves jelentésében kijelentette:

'A Hatóság már jó ideje figyelmeztetett, hogy nem tanácsos továbbra is tartani attól hogy túl sok lesz a gáz, vagy 'gázbuborék' alakulhat ki, melyet sajnos megerősített a folyó év márciusában bekövetkezett krízis. Akkor a tévégi időjárás eredményeként – noha egy nem különösen hideg tél után – számos szükségjelzést kellett működésbe hozni, felemészte a stratégiai tartalékokat és működésbe kellett hozni sok szerződés megszakító záradékát.'

A probléma kezeléséhez a Szabályozó az alábbi indítványozta:

'Ennek lezáráshoz minél előbb fel kell állítani egy független rendszer működtetőt, ahogy az a villamosenergia szektorban történt, amelyet a szállító és tárolási tevékenységekben és a rendszer fejlesztésben lehetne alkalmazni, hogy a gázból származó bevételt a határainkon belül tudjuk tartani.'

7.2. Gázipari kiskereskedelmi piacok

Spanyolországban és Olaszországban 2003 óta nyitva vannak a gázipari kiskereskedelmi piacok, de az éves váltási arány csak 5% (lásd 9. táblázat). Olaszországban 2003-ban a kis fogyasztók éves váltási aránya a 2005-ös teljesítményértékelő jelentés szerint 35% volt. Nehéz összeegyeztetni a Szabályozó 2004. éves jelentésének megállapításával: 'Több mint egy évvel a 2003. januári jelentős időpont után a lakossági fogyasztóknál nem jelentős váltás az egyik szolgáltatóról a másikra, és így nem származott előnyük az árak valós csökkenéséből.' És a 2005. Éves jelentésben: 'az elosztó vállalatokhoz kapcsolódó értékesítési vállalatok laskossági szinten tovább dominálnak, néha azokon a fogyasztói kommunikációs berendezéseken keresztül működnek, amelyeket a nyílt verseny elzárására terveztek.'

9. táblázat A gázipari kiskereskedelmi piac szerkezete Dél-Európában

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Olaszország	2003. január	63 / 5	-	Nem ismert
Spanyolország	2003. január	80 / 4	5	19

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

7.3. Egységes változások

Mindkét országban a liberalizáció előtt az iparban egy integrált vállalat dominált, Olaszországban az ENI, Spanyolországban a Gas Natural. Mindkét esetben a szállító hálózatot szétválasztották, Spanyolországban az Enagas-nál, Olaszországban a SNAM Rete-nél, de a két legnagyobb vállalat

közvetlenül a leányvállalatokon keresztül még mindig a dominál a nagy- és kiskereskedelmi piacokon.

10. táblázat Nagy gázipari vállalatok Dél-Európában

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N=>50% nemzeti tulajdonjog	Egyéb jelentős hazai vállalat
Olaszország	ENI (h)	ACEA, Hera, AEM, ASM Brescia, AEM Torino
Spanyolország	Gas Natural (h)	Endesa, Iberdrola (h)

Forrás: Szerzői kutatás.

8. Közép-Nyugat-Európa: Villamosenergia ipar

8.1. Villamosenergia ipari nagykereskedelmi piacok

A holland és német nagykereskedelmi piacok megbízhatóak és sokkal fizetőképesebbek, mint a többi Európában, kivéve a Nord Pool-t (lásd 11. táblázat). Mindazonáltal a likviditás az amszterdami készáru piacon esik, részben a kereskedelmi vállalatok visszavonása miatt. Ahogy máshol is, egyre nagyobb az energiatermelési és kiskereskedelmi integráció és ez korlátozni fogja a nagykereskedelmi piacok jelentőségét.

11. táblázat Az energiatermelő piac szerkezete Közép-Nyugat-Európában

	Nagykereskedelmi piac bevezetése	Kisker. és energiatermelés integrációja	Top/top 3 energiatermelők piaci megoszlása (%)	az energiátőzsdén résztvevő energia %
Ausztria	Önkéntes energiátőzsdé, EXAA, 2002. március	Alacsony, magas, ha engedik az Energie Austria-t	45/75	2
Belgium	Önkéntes energiátőzsdé, BELPEX, 2005-re tervezett	Részleges	85/95	-
Franciaország	Önkéntes energiátőzsdé, Powernext, 2001. december	Teljes	85/95	2
Németország	EEX (önkéntes energiátőzsdé) 1999	Magas	30/70	8
Hollandia	APX (önkéntes energiátőzsdé) 1999	Részleges	25/80	15

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

8.2. Energiatermelési beruházás

Nagyon kevés energiatermelési kapacitás van építés alatt a régióban és a megvalósuló erőművek legnagyobb része valószínűleg megújuló erőmű lesz, amelyek megbízása kormányzati pályázati felhívások értelmében történt, és valószínűleg el lesznek szigetelve a piactól.

8.3. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

12. táblázat A villamosenergia ipari kiskereskedelmi piac szerkezete Közép-Nyugat-Európában

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. Piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Ausztria	2001. október	67 / 4	1	2
Belgium	2003. március²	90 / 2	19	<10
Franciaország	2007	88 / 1	-²	9
Németország	1999	50 / 3	Nem ismert	20
Hollandia	2004. július	88 / 3	Nem ismert	18

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés:

1. Nem volt kis és lakossági fogyasztók iránti verseny Franciaországban 2003-ban.
2. A teljes kiskereskedelmi versenyt Belgiumban a flandriai régióban 2003 márciusában vezették be, de 2007-ig nem fogják bevezetni Brüsszelben és Wallóniában.

A belga, francia és holland kis fogyasztók kiskereskedelmi versenyéről a tapasztalat kevés vagy nincs, bár a Holland Szabályozó komoly logisztikai problémákat jelentett azon kis fogyasztók körében, akik megpróbálták váltani (lásd 12. táblázat). Németországban a váltási arány alacsonynak tűnik, annak ellenére, hogy a piacot hat éve megnyitották, míg Ausztriában a Szabályozó azt jelentette, hogy a kiskereskedelmi vállalatok nem mutatnak érdeklődést abban az irányban, hogy az új fogyasztókat hatáskörükön kívülről vonzzák.

8.4. Egységes változások

Jelentős különbségek vannak a régióban abban, hogy a kormány milyenek látja a szektort (lásd 13. táblázat). Az osztrák és német kormány erősen motiváltnak látszik abban, hogy nemzeti bajnokokat hozzon létre/tartson meg. Ezt a német kormány az ellenzék hiányával szemlélteti a Ruhrgas, legnagyobb gázipari vállalat E.ON által történő felvásárlására vonatkozóan, amely a két legnagyobb villamosenergia ipari vállalat egyike, így a gáz és villamosenergia szektorban is gyakorlatilag duopol helyzetben van a RWE és az E.ON. Ausztriában az Energia Austria létrehozását (amely az energiatermelésben és a kiskereskedelemben dominálna) erősen támogatná a kormány a Szabályozó erős gyanakvása ellenére.

13. táblázat Nagy villamosenergia ipari vállalatok Közép-Nyugat-Európában

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N=>50% nemzeti tulajdonjog	Egyéb jelentős hazai vállalat	Egyéb jelentős külföldi vállalat
Ausztria	Verbund (h) N (Energie Austria)	EnergieAllianz	EDF, GDF, RWE
Belgium	Electrabel (k)		Centrica, GDF
Franciaország	EDF (h) N	Electrabel	Endesa, ENEL
Németország	RWE, E.ON (h)		Vattenfall, EDF
Hollandia	Electrabel (k)	Essent, Nuon, Eneco, Delta	E.ON

Forrás: Szerzői kutatás.

Franciaországban és Belgiumban úgy tűnik, viszonylag kevés hajlandóság mutatkozik az EDF és az Electrabel domináns helyzetének megtörésére. Hollandiában a kormány úgy tűnik, kevésbé foglalkozik a hálózati tevékenységek energiatermeléstől és kiskereskedelemtől való szétválasztásával, mint a versenyképes területek létrehozásával az energiatermelésben és a kiskereskedelemben. Egy holland nemzeti bajnok, talán a négy fennmaradó holland vállalat közötti egyesülés által még fel tudna emelkedni.

9. Közép-Nyugat-Európa: Gázipar

9.1. Gázipari nagykereskedelmi piacok

Számos gázipari 'központot' hoztak létre (olyan helyek, ahol az infrastruktúra megfelelő és a gázzal lehet kereskedni), például Belgiumban Zeebrugge-ban és Bunde-Oude-ban a holland-német határon, de eddig a fizetőképesség ezeknél a központoknál nagyon alacsonynak tűnik és az árjelzések nem megbízhatóak.

9.2. Gázipari kiskereskedelmi piac

Franciaországban és Belgium walloniai és brüsszeli régiójában még nem nyitották meg a gáz piacot a lakossági fogyasztók számára, míg a holland és belga piacok csak 2004 januárja és 2003 júliusa óta vannak nyitva. A lakossági fogyasztók éves váltási aránya Belgiumban és Hollandiában 5% alatt van. Elméletileg a német és osztrák gáz piacokat 1999-ben és 2002-ben teljesen megnyitották, de gyakorlatilag a fogyasztók szinte egyike sem vált szolgáltatót (lásd 14. táblázat).

14. táblázat A gázipari kiskereskedelmi piac szerkezete Közép-Nyugat-Európában

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. Piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Ausztria	2002	90 / 3	0.5	Nem ismert
Belgium	2003. július	95 / 3	4	5
Franciaország	2007	91 / 2	-	3
Németország	1999	10 / 0	0	Nem ismert
Hollandia	2004	87 / 3	Nem ismert	31

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz és villamosenergia belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés:

1. Nem volt kis és lakossági fogyasztók iránti verseny Franciaországban 2003-ban.
2. A teljes kiskereskedelmi versenyt Belgiumban a flandriai régióban 2003 júliusában vezették be, de 2007-ig nem fogják bevezetni Brüsszelben és Wallóniában.

9.3. Egységes változások

A Direktívát megelőzően Franciaországot egy önálló nemzeti tulajdonban levő vállalat, a Gaz de France (GDF) látta el, míg Ausztriában, Belgiumban és Hollandiában a piac nagykereskedelmi végén az OMV, a Distrigaz és a Gasunie volt egyedül domináns, sok kiskereskedelmi és elosztó vállalattal együtt, melyek gyakran helyi köztulajdonban voltak. A legnagyobb részesedés 31,5%-kal az osztrák kormány kezében volt az OIAG, vagyon és privatizációs ügynökségén keresztül. A részesedés 17,6%-a az IPIC, abu dhabi állami szervé. Németországnak sokkal összetettebb a szerkezete, bár a legnagyobb vállalat, a Ruhrgas birtokolta a piac mintegy 70%-át, a fennmaradó rész zömmel a RWE és annak leányvállalatai kezében van. Az elosztást sok helyi, gyakran köztulajdonban levő vállalat végzi.

15. táblázat Gázipari vállalatok Közép-Nyugat-Európában

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N=>50% nemzeti tulajdonjog	Egyéb jelentős hazai vállalat
Ausztria	OMV (h)	EconGas
Belgium	Distrigaz (f)	
Franciaország	GDF (h) N	Összes
Németország	Ruhrgas/E.ON (h)	RWE, Wintershall
Hollandia	Gasunie Trade & Supply	Essent, Nuon, Eneco, Delta

Forrás: Szerzői kutatás.

A GDF sértetlen marad, bár a hálózatot várhatóan jogilag egy 'infrastrukturális' ágazatra választják szét (lásd 15. táblázat). Várható, hogy a francia kormány 2005-ben megkezdi a részvények

értékesítését, de megtartja a többségi vagyonát. Az OMV is nagyrészt érintetlen marad mindössze egy jogi különválasztás lesz a hálózat és a versenyképes tevékenységek között. A Distrigas leválasztotta a hálózati tevékenységeit egy külön új vállalatba, a Fluxys-ba, de a többségi részvénytulajdonos 63,5%-kal a Fluxys-ban és a Distrigas-ban is a francia Suez-Electrabel vállalat, a domináns belga villamosenergia ipari vállalat.

A Gasunie-t korábban a holland állam (50%) és az Exxon-Mobil és a Shell (25-25%) birtokolta. A Gasunie csak 2005. július 1-jén vált külön formailag két vállalatra, egy hálózati vállalatra, amely továbbra is Gasunie néven marad és egy földgáz beszerző és értékesítő vállalatra, a Gasunie Trade and Supply néven. A holland állam kivásárolta a Shell és az Exxon-Mobil részvényeit a hálózati vállalatból, miközben a beszerzési és értékesítési vállalat tulajdonjoga változatlan marad. A holland kormány kifejezte kívánságát, mely szerint a Trade and Supply vállalatnak két verseny vállalatra kellene bomlania, az egyik az Exxon-Mobil, a másik a Shell tulajdonában lenne, de nincsenek szilárd tervek arra vonatkozóan, hogy ez megtörténjen.

A német gáz piacon a Ruhrgas dominál, amely 2002-ben felvásárolta a két domináns német villamosenergia ipari vállalat egyikét, az E.ON-t, míg a másik nagy villamosenergia ipari vállalat, a RWE az egyik legfőbb játékos a gáziparban. A hálózatok csak gazdasági alapon különülnek el, az elosztást továbbra is a sok helyi vállalat végzi.

10. Egyesült Királyság: Villamosenergia ipar

Számos okból az Egyesült Királyságot külön kell figyelembe venni és nem egy regionális villamosenergia piac részeként. Ez egy sziget rendszer néhány nemzetközi kapcsolattal és a sziget jellegű státusza miatt nem valószínű, hogy jelentős bővülés lenne várható. Az Ír Köztársasághoz való kapcsolódást az ír rendszer kis mérete miatt megvitatták, de jelentéktelen hatása volt Nagy-Britanniára, miközben egy Hollandiával tervezett kapcsolat egyenlő lett volna a Nagy-Britanniában telepített kapacitás kevesebb, mint 1%-ával, és kis hatása lett volna.

A 'brit modell' is a Direktíva ösztönzését nyújtotta és Norvégia kivételével (amely nem követte a Bizottság feltétlen preferenciáját a privatizációt illetően), Nagy-Britanniának sokkal több tapasztalata van a liberalizált villamosenergia ipar szerkezetével kapcsolatban, mint más európai országnak. Ennek eredményeképpen a Villamosenergia ipari Direktíva követelményeit sokkal a Direktíva bevezetése előtt megvalósították, azon ajánlat kivételével, amely a nemzetközi csatlakozások kapacitását a nemzeti kapacitás 10%-ára teszi.

10.1. Villamosenergia ipari nagykereskedelmi piacok

A Power Pool (energia érdekszövetség) 1990-2001 között (lásd 16. táblázat) nagyratörő kísérlet volt a határok minimalizálását illetően, hogy az új versenytársak belépjenek és arra kényszerítsék az energiatermelőket, hogy óráról órára versenyezzenek a piacukon. Rossz elképzelés, nem megfelelő szoftver, szigorú piaci koncentráció és kormány intézkedések kombinációja nehezítette meg, hogy átmeneti védelmet nyújtson a brit szén és nukleáris ipar számára. Ezek azt jelentették, hogy az érdekszövetség számára nem volt lehetséges, hogy fő árbeállító szintér legyen és döntést hoztak arról, hogy felhagyjon vele, mielőtt megvizsgálnák egy univerzális érdekszövetségi piac alap koncepcióját.

16. táblázat A termelő piac szerkezete Nagy-Britanniában

Nagykereskedelmi piac bevezetése	Kisker. és energiatermelés integrációja	Top/top 3 termelők piaci megoszlása (%)	az energiátüzdén résztvevő energia %
Power Pool 1990, NETA 2001	Teljes	20/40	2

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

A NETA, az új elképzelés és 2005 áprilisától a BETTE egy opcionális készárupiacra épül, és sokkal kevésbé nagyratörő. A készárupiac likviditása túlságosan alacsony ahhoz, fő szerepet töltsön be a nagykereskedelmi árak képzésében. Az, hogy a tervezett adatok miatt ez a likviditás mennyire alacsony és a döntés miatt milyen messze van attól, hogy lehetővé tegye az energiatermelés és a kiskereskedelem intergalódását, amely ösztönzőleg hat az integrálódott vállalatokra, hogy ajánljanak energiát a készárupiacon, nem egyértelmű.

17. táblázat Energiatermelési kapacitás Nagy-Britanniában

Vállalat	Kapacitás (%)
British Energy	11558 (16)
Scottish & Southern	8555 (12)
Powergen (E.ON)	8037 (11)
NPower (RWE)	8035 (11)
Scottish Power	5927 (8)
EDF	4823 (7)
International Power	3723 (5)
Centrica	2878 (4)
BNFL	2668 (4)
Értékesítésre szánt erőmű	9426 (13)
Összes kapacitás Nagy-Britanniában	71867

Forrás: Kereskedelmi és Ipari Osztály (2004) 'EK energia statisztikai kivonat', The Stationery Office, London és a szerző számításai.

Megjegyzés: Csak az 1MW-nál nagyobb erőműveket tartalmazza

A szabályozó intézkedés a két domináns energiatermelő vállalat felbomlásához vezetett, amelyek 1990-ben alakultak, de a döntés lehetővé tette az energiatermelés és a kiskereskedelem integrációját, mely a doppel energiatermelés szerkezetét gyorsan lecserélte az integrált vállalatok oligopóliumára. A rövid időszak, amikor az új független energia termelők 1997/98-ban beléptek a piacra gyorsan véget ért, amikor a nagykereskedelmi ár 2001-ben leesett és az International Power (a National Power anyavállalata) kivételével minden független energiatermelő megbukott (lásd 17. táblázat). Kevés kilátás van új energiatermelő belépésére, hacsak nem támogatja és/vagy köt vele hosszú-távú szerződést az egyik integrált vállalat.

10.2. Energiatermelési beruházás

1990 óta az energiatermelési beruházás rendkívül egyenlőtlen. 1991-ben két nagy rendelés megíúsulás volt, majd 1997/98 után olyan időszakok következtek, amikor kevés rendelés volt, vagy egyáltalán nem volt. Nagy-Britannia úgy látszik, most átmeneti fázisban van, mivel a 2002-ben létező többletkapacitást, amely a független energiatermelők tulajdonában volt alacsony áron megvették az integrált vállalatok. Ennek eredményeként az egyetlen építés alatt lévő kapacitás egy kis szárazföldi szélerőmű. A jövőben fog kiderülni, hogy a kihirdetett, nagy számú projektek, amelyekben az építési munkálatok még nem kezdődtek el, milyen arányban fognak felépülni. Hacsak az építkezések nem kezdődnek meg hamarosan, különösen a sok létező megújuló energia projekten, Nagy-Britannia el fogja hibázni az üvegházhatás gáz kibocsátási tervet és néhány éven belül kevés lehet a kapacitása.

10.3. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

Míg a kiskereskedelmi piac jól láthatóan a kevés egészséges kiskereskedelmi piac egyike Európában, a kis fogyasztók közötti magas szintű váltásra épül (lásd 18. táblázat) és a háztartási fogyasztók kiskereskedelmi piacának részletesebb jelentése azt mutatja, hogy legalább hét fő probléma van:

1. Magas árak a lakossági fogyasztóknak, különösen a legszegényebbeknek, összehasonlítva az ipari fogyasztókkal;
2. Nem etikus értékesítési praktikák;
3. A váltás magas költsége;
4. Logisztikai problémák a váltani próbáló fogyasztóknál;
5. Kereslet formálás használata az elektronikus mérés helyett,
6. A kis fogyasztók képtelenek meghatározni a legolcsóbb szolgáltatót; és
7. Úgy tűnik, a váltás egyenletessé válik.

18. táblázat A villamosenergia ipari kiskereskedelmi piac szerkezete Nagy-Britanniában

Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. Piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
1998/99	60 / 6	22	50

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Az eredmény az, hogy a kis fogyasztók fizetnek azért az árcsökkenésért, amit a nagy fogyasztók látnak és magas járulékos 'tranzakciós' költségeket viselnek a fogyasztók – mint pl. marketing és regisztrációs költségek -, amely tovább növeli az árakat. Tejesen nyilvánvaló, hogy még a kis fogyasztók, akik váltanak, azok sem látják a hasznát, mivel nem tudják meghatározni a legolcsóbb üzletet. A viszonylag magas váltási arány ellenére a hálózat váltók száma 40%-ra látszik beállni, és a szolgáltatók valószínűleg feltételezhetik, hogy a lakossági fogyasztói közül legalább 60% nem fog váltani és rabul ejtettnek tekinthető. Ezen az alapon, a siker történetétől távol a kiskereskedelmi piac eddig nem tudott hasznot hozni a kis fogyasztók számára Nagy-Britanniában.

10.4. Egységes változások

Az Európai Unió országai közül szinte egyedül, a brit kormány mutatott némi vagy még kevesebb érdeklődést a szektor 'nemzeti bajnok' vállalatainak védelmét vagy támogatását illetően (lásd 19. táblázat). A legtöbb privatizált vállalat egynél többször váltott gazdát és 2001-től a három legnagyobb európai villamosenergia ipari vállalat (EDF, RWE és E.ON) egyre inkább domináns helyzetbe kerül Nagy-Britanniában. A három fennmaradó brit vállalat az összehasonlításban kicsi és meglepő lesz, ha az elkövetkező 5-10 évben ezek közül egy vagy több vállalat nem bukik meg vagy vásárolja fel a három nagy egyike. A Scottish Power megvásárolt egy nagy villamosenergia ipari üzemet az Egyesült Államokban, a Pacificorp-ot, de 2005-ben ismét az eladás folyamatában volt. Amikor ez az értékesítés megtörténik, valószínűleg 2006 elején, várható, hogy a Scottish Power-t felvásárolják. Az E.ON-t gyakran emlegetik a legvalószínűbb vásárlóként, bár az SSE-vel történt fúzió is megvitatás tárgyát képezi. Nagyon valószínűtlennek látszik, hogy bármilyen új belépők jönnének, így a szektor valószínűleg tovább koncentrálódik meg hagyva három vagy négy vállalat dominanciáját a regionális piaci pozícióban és nem hat ösztönzőleg az egymás elleni versenyben.

19. táblázat Nagy villamosenergia ipari vállalatok Nagy-Britanniában

1. számú vállalat (k külföldi)	Jelentős hazai vállalatok	Egyéb jelentős külföldi vállalatok
RWE (k) or E.ON (k)	SP, Centrica, SSE	EDF

Forrás: Szerzői kutatás.

11. Egyesült Királyság: Gázipar

A villamosenergia iparhoz hasonlóan a brit gáz piacot is külön piacként kell tekinteni. 1998-ig Nagy-Britannia gyakorlatilag egy gáz sziget volt, a kontinenshez nem kapcsolódott és 2002-ig gázipari tekintetben Nagy-Britannia bőven önszolgáltató volt. Ez azt jelentette, hogy Nagy-Britannia rendelkezett a gáz ellenőrzéshez szükséges eszközökkel és a gázt különböző módon tudta beárazni az európai kontinens piaci számára (az olaj sokkal kevésbé játszott fontos szerepet). Az ország területein termelt gáz most erősen csökken és az ellátást csővezetéken keresztül importálják cseppfolyós gáz formájában (LNG), mely az elkövetkező néhány évben egyre növekvő részt fog képezni a brit gáz kereslet tekintetében. Ez azt jelenti, hogy néhány éven belül Nagy-Britannia teljesebben beintegrálódik az európai piacba és lehet, hogy egy nemzetközi piac részeként kell tekinteni.

11.1. Gázipari nagykereskedelmi piacok

Körülbelül tíz évig létezett egy nagykereskedelmi piac, amely az Országos Szállító Rendszer képzeletbeli Nemzeti Egyensúly Pontjára épült. A piacot rendszerint fizetőképesnek tekintik, bár a volument nem könnyű előteremteni. A jelenleg részletezett, Új Gázipari Kereskedelmi Intézkedések néven ismert intézkedések öt éve kerültek bevezetésre és a villamosenergia piac (NETA/BETTA) modelljéhez hasonlóan működött. A korábbi monopol vállalat, a British Gas piaci hatalmának megtörése érdekében tett kormány és szabályozó intézkedések azt jelentették, hogy a piac úgy tagozódott, hogy több mint 25%-ban a vállalat ellenőrzés nélkül van, öt vállalatnak van legalább 5%-a a piacon.

11.2. Gázipari kiskereskedelmi piac

A legtöbb célból a lakossági fogyasztók gáz és villamosenergia piaci összeolvadtak a jelentős szolgáltatókkal, amelyek a gázt és villamosenergiát 'kettős energia csomagként' kínálták (lásd 20. táblázat). Mindazonáltal amíg a korábbi villamosenergia ipar elosztási szerkezete tizennégy villamosenergia értékesítő vállalattal regionális volt, addig a gáziparnál csak egy vállalat volt, a British Gas, amely teljesen vertikálisan integrált volt. A British Gas kiskereskedelmi részlege 1997-ben Centrica néven kivált, bár Nagy-Britanniában a kereskedelem tovább működhetett British Gas-ként. A lakossági gáz piacnak még mindig a 60%-át birtokolja, a piac fennmaradó része öt fő villamosenergia ipari vállalathoz kerül: RWE/NPower, E.ON/Powergen, EDF, Scottish and Southern és Scottish Power. A Centrica az ipari piacnak mindössze kis részét tartja kézben, amelyben jelentős rész jut az olaj és gáz szektor nagyjainak. A gázipari kiskereskedelmi piac problémáinak elemzéséhez lásd a 10.3 fejezetet.

20. táblázat Gázipari kiskereskedelmi piac szerkezete Nagy-Britanniában

Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kis fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok piaci részesedése
1996-98	82 / 6	13	27

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

11.3. Egységes változások

Az állami tulajdonban levő British Gas vállalatot 1986-ban privatizálták és a következő 15 év során a Szabályozó és a kormány irányából érkező nyomás hatására felosztották (lásd 21. táblázat). 1997-ben a kiskereskedelmi részleg Centrica néven kivált, amely British Gas-ként lehetővé tette a kereskedelmet Nagy-Britanniában. A BG Rt. anyacég, amely British Gas-ként Nagy-Britannián kívül kereskedik kivált a hálózati vállalatból és egy külön vállalként, Transco néven, 2001-ben Lattice néven, de 2002-ben egyesült a villamosenergia szektorban vele egyenértékű National Grid Transco (NGT) vállalattal. A Szabályozó előírta az NGT-nek, hogy válassza külön a helyi elosztó rendszert az országos gázipari elosztó rendszertől és ossza fel az országot nyolc régióra. 2004-ben az NGT ezen

régiók közül hármat kiárusított, néhányat a villamosenergia ipari elosztó vállalatoknak, a többi régiót is valószínűleg értékesíteni fogja. A BG Rt-nek nincs komoly szerepe az ár ellen haladó brit gáz szektorban.

21. táblázat Nagy gázipari vállalatok Nagy-Britanniában

1. számú vállalat (h hazai)	Jelentős hazai vállalatok	Egyéb jelentős külföldi vállalatok
Centrica (h)	SP, SSE	EDF, RWE, E.ON + Olajipari nagyok

Forrás: Szerzői kutatás.

12. Periférikus országok: villamosenergia ipar

Görögország és Írország is viszonylag kis piac, amely jelenleg nem kapcsolható könnyen az európai nagy piacokhoz. Ennek eredményeként nehéz meglátni, hogy mennyire őszintén versenyképes piacok alakulhatnak ki.

12.1. Villamosenergia ipari nagykereskedelmi piacok

Ezen országoknak nincs nagykereskedelmi piaca és míg célul tűznének ki egy nagykereskedelmi piacot Írországban, addig nehéz lenne meglátni, hogyan lehetne elkerülni, hogy egy nagyon koncentrált piaccá váljon, kis versenyterülettel (lásd 22. táblázat).

22. táblázat A termelő piac szerkezete a periférikus országokban:

	Nagykereskedelmi piac bevezetése	Kisker. és energiatermelés integrációja	Top/top 3 termelők piaci megoszlása (%)
Görögország	Nincs	Teljes	100/100
Írország	Nincs	Teljes	85/90
Észak-Írország	Nincs	Nincs	Nem ismert

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés: Nincs energiatőzsde ezekben az országokban.

12.2. Energiatermelési beruházás

A piacokon verseny hiányát tükrözi, hogy viszonylag sok új erőmű van építés vagy tervezés alatt, főként gáz-tüzelésű erőművek, melyek kiaknázzák a nagy mennyiségű gáz import lehetőségeket, amelyet az elmúlt néhány évben fogadtak el.

12.3. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

A lakossági fogyasztók kiskereskedelmi versenyét még nem nyitották meg ezekben az országokban (lásd 23. táblázat). Amíg az energiatermelési piac ennyire szűk és az energiatermelés integrálható a kiskereskedelmekkel (ESB) vagy hosszú-távú szerződés köthető, nincs értelme megpróbálni bevezetni a kiskereskedelmi versenyt a kis fogyasztók számára .

23. táblázat A villamosenergia ipari kiskereskedelmi piac szerkezete a periférikus országokban

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	kisker./lakossági fogyasztók váltása 2003-ban %	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Görögország	2007	100 / 1	-	0
Írország	2005. február	88 / 4	1	12
Észak-Írország	2007	Nem ismert	-	Nem ismert

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés: A lakossági fogyasztók kiskereskedelmi versenye nem működött Írországban 2003-ban, így feltételezhető, hogy a megállapított adatok kis kereskedelmi fogyasztókra vonatkoznak.

12.4. Egységes változások

Földrajzilag elszigetelt helyzetük nem teszi ezeket az országokat viszonylag vonzóvá az új belépők számára, mivel egyértelműen különálló piacok maradnak és nem tudnak profitálni más piacok egymást kiegészítő hatásából (lásd 24. táblázat). Észak-Írországban az AES-sel és BG-vel kötött nagyon jól jövedelmező hosszú-távú szerződések azt jelentik, hogy ezek a vállalatok bizonyára megmaradnak, hacsak a szabályozás sikert nem ér el ezen szerződések újratárgyalásában, a fogyasztók számára sokkal kedvezőbb feltételekkel. Írország legvalószínűbb eredménye az, hogy az ESB és a Viridian duopol helyzetébe fog esni, amelyeknek gyakorlatilag szilárd kiskereskedelmi piacaik vannak.

24. táblázat Nagy villamosenergia ipari vállalatok a periférikus országokban

	1. számú vállalat (h hazai) N=>50% nemzeti tulajdonjog	Egyéb jelentős külföldi vállalatok
Görögország	PPC (h) N	-
Írország	ESB (h) N	Viridian
Észak-Írország	Viridian (h)	BG, AES, ESB

Forrás: Szerzői kutatás.

Megjegyzés: Mindhárom esetben nincs jelentős hazai vállalat, kivéve a dominánsat.

13. Periférikus országok: gázipar

Görögország az ottani gáz piac kezdetlegessége miatt csökkentette a korlátozásokat a Gázipari Direktíva követelményeivel szemben. Görögországot ezért itt nem tárgyaljuk részletesen. Észak-Írországból egy régi gázhálózat működött, elsősorban Belfastban, de 1980 körül hagyták elavulni. Elkészül egy Skóciából és Észak-Írországból érkező földgázvezeték és ez felgyorsította, hogy a kis fogyasztók tudjanak földgázt vásárolni Belfastban. Azonban még nincs piac.

13.1. Gáz piacok

Nincs még nagykereskedelmi piac Írországból és a kis fogyasztók kiskereskedelmi versenyét várhatóan 2005-ben vezetik be.

13.2. Egységes változások

A gáz szektor fő vállalata az állami tulajdonban levő Bord Gais, amely elkezdett átvándorolni a villamosenergia ipar kiskereskedelmi (2005 kezdetével a szabad piac 7%-a) és az energiatermelési szektorba.

14. Közép-kelet-európai országok: villamosenergia ipar

14.1. Villamosenergia ipari nagykereskedelmi piacok

A nagykereskedelmi piac három országában a fizetőképesség minimális és nagyon valószínűtlen, hogy érvényes árjelzéseket adnak akár a fogyasztók akár a beruházók számára (lásd 25. táblázat).

25. táblázat Az energiatermelő piac szerkezete Közép-Kelet-Európában

	Nagykereskedelmi piac bevezetése	Kisker. és energiatermelés integrációja	Top/top 3 termelők piaci megoszlása (%)	az energiátüzdén résztvevő energia %
Csehország	OTE (önkéntes energiátüzsde) 2002	Magas	65/75	1
Magyarország	Nincs	Alacsony	30/65	-
Lengyelország	Lengyel energiátüzsde 1999	Alacsony	15/35	1
Szlovák Közt.	Nincs	Alacsony	75/85	-
Szlovénia	Borzen 2001	Alacsony	70/95	2

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

14.2. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

A nagy fogyasztók számára már létezik a verseny és a nagy fogyasztók közül, aki várhatóan kihasználják a területet a jobb feltételek megtárgyalására már néhányan váltottak (lásd 26. táblázat).

26. táblázat A villamosenergia ipari kiskereskedelmi piac szerkezete Közép-Kelet-Európában

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. Piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Csehország	2006	46/ 5	Nem ismert
Magyarország	2007	56/ 7	97
Lengyelország	2006	32/ 3	17
Szlovák Közt.	2005	84/ 4	28
Szlovénia	2007	71/ 6	20

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés: Nem volt kis és lakossági fogyasztók iránti verseny ezekben az országokban 2003-ban.

14.3. Egységes változások

Az egységes szerkezet nem vezet versenyhez (lásd 27. táblázat). Három országban (Csehország, Magyarország és Szlovénia) van domináns vállalat, amelyeknél úgy tűnik, a kormány hagyja, hogy megtartsa domináns helyzetét, így 'nemzeti bajnokokká' válnak. Ha ezeket a vállalatokat privatizálják, a kormányok nyomás alá kerülnek abban a tekintetben, hogy sértetlenül privatizálják az értékesítési árak maximalizálása érdekében. Ahol a privatizáció lezajlott, többnyire a regionális elosztó vállalatokon keresztül a három legnagyobb európai közüzem, az EDF, RWE és E.ON volt a domináns, míg az ENEL többségi érdekeltséget vásárolt a legerősebb szlovák energiatermelő vállalatnál. A három nyugat-európai vállalat dominanciájának mintája hasonló a gáz szektorhoz, ahol az E.ON, az RWE és a GDF volt legtevékenyebb.

27. táblázat Nagy villamosenergia ipari vállalatok

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N>50% nemzeti tulajdonjog	Jelentős külföldi vállalatok
Csehország	CEZ (h) N	E.ON
Magyarország	MVM (h) N	EDF, E.ON, RWE

Lengyelország		RWE
Szlovák Közt.	SE/ENEL (f)	EDF, E.ON, RWE
Szlovénia	HSE (h) N	

Forrás: Szerzői kutatás.

15. Közép-kelet-európai országok: gázipar

A CEE országok sokkal kevesebb előrelépést tettek a gázpiacaik megnyitása felé, mint a villamosenergia esetében és a legtöbb országban még mindig az effektív monopóliumok dominálnak, bár jelentős tulajdonosváltási tevékenység folyt a nagyobb vállalatok részéről; különösen Franciaország és Németország volt aktív.

15.1. Gázipari nagykereskedelmi piacok

Mind az öt országban van egy domináns vállalat, amely hathatósan szabályozza a rendszerbe érkező összes gázt. Nincs gázipari felszabadítási program.

15.2. Gázipari kiskereskedelmi piac

Egyik CEE ország sem teszi még lehetővé a lakossági fogyasztók számára a gázszolgáltató választást (lásd 28. táblázat).

28. táblázat A gázipari kiskereskedelmi piac szerkezete Közép-Kelet-Európában

	Kisker. verseny bevezetése	Top 3 kisker. piaci részesedés (%) / 5%-nál kisebb kisker.-ek	Külföldi tulajdonban levő vállalatok
Csehország	2007	59 / 7	Nem ismert
Magyarország	2007	62 / 7	69
Lengyelország	2007	65 / 6	<5
Szlovák Közt.	2007	100 / 1	49
Szlovénia	2007	86 / 4	0

Forrás: A szerző kutatása és az Európai Bizottság jelentése (2005) a Bizottságtól a Gáz- és villamosenergia ipar belső piacának bevezetéséről' {COM(2004)863 záradék}, Brüsszel.

Megjegyzés: Nem volt kis és lakossági fogyasztók iránti verseny ezekben az országokban 2003-ban.

15.3. Egységes változások

Miközben kevés előrelépés történt eddig a verseny bevezetése tekintetében jelentős változások voltak a tulajdoni viszonyban (lásd 29. táblázat).

29. táblázat Nagy gázipari vállalatok

	1. számú vállalat (k külföldi, h hazai) N>50% nemzeti tulajdonjog	Jelentős külföldi vállalatok
Csehország	RWE	E.ON
Magyarország	MOL (h)	GDF, RWE, E.ON, ENI
Lengyelország	PGNIG (h) N	
Szlovák Közt.	SPP (GDF/E.ON) (h)	
Szlovénia	Geoplin	

Forrás: Szerzői kutatás.

16. Szakképzettség, ellátási biztonság és foglalkoztatás

A villamosenergia és gáz piacok nagymértékben függenek a magasan szakképzett és tapasztalt munkaerőtől annak érdekében, hogy fenntartsák az ellátási biztonságot. Sok esetben e két iparágban megkövetelt szakképzettség a szektorra jellemző ezért az iparok különös felelősséget vállalnak az oktatás és toborzás területén. A szakképzettség feltételeit illetően a gázipar sokkal rosszabbul van dokumentálva, mint a villamosenergia ipar és az alábbiak csak a villamosenergia iparra vonatkoznak. A Bizottság elsődleges szempontja biztosítani, hogy a gáz szektor sokkal jobban legyen dokumentálva ebben a tekintetben, mint korábban volt.

Az oktatási felelősségek az alábbi határok között mozoghatnak:

- Rövid-távú oktatási programok a szakképzettség megtartása és növelése érdekében a meglévő alkalmazottak körében;
- Újraképzési programok azokon a területeken, ahol szakképzettségre van szükség és a meglévő alkalmazottak újbóli elhelyezése;
- Újraképzési programok, melyek lehetővé teszik az alkalmazottak számára, akiket a vállalaton belül nem lehet elhelyezni, hogy új alkalmazást találjanak az iparágon kívül.

Az iparágak felelőssége támogatni a pályakezdő tanulók elsődleges toborzását. Enélkül például az egyetemi villamosmérnöki szakképzés nem tudna létezni.

A felelősség hosszú-távú és míg az oktatás és képzés elhanyagolása általában nem jelentkezik azonnal a szolgáltatási minőség romlásában, hosszú-távon fog, és egy szakképzett és tapasztalt munkaerő felépítése hosszú és költséges folyamat lesz.

Az ipar szervezetének korábbi módszere – szabályozott monopóliumként – lehetővé tette a vállalatok számára, hogy számos okból eleget tegyenek a szakképzés ezen szükségességeinek:

- A vállalatoknak monopol jogaik voltak, a szektor más vállalatait sokkal inkább kollégáknak tekintették, mint versenytársaknak és ez lehetővé tette egy országos közös oktatási rendszer létrehozását;
- A vállalat nyereségét többé-kevésbé szabályozták és az oktatáson megtakarított költségeket nem lehetett extra haszonként megtartani; és
- A szektor tulajdonosi szerkezete nagyon stabil volt, ez bátorította a vállalatokat, hogy hosszú-távú stratégiai politikára törekedjen a szakképzettséget illetően.

Ezek a körülmények mind megszűntek a Direktíva követelményei által. A vállalatok között most verseny van és erős az ösztönzés, hogy ne folytassanak olyan politikát, amelyből a versenytárs hasznot húzhatna (a 'free-rider' /szakszervezethez nem tartozó, annak előnyeit mégis élvező/ probléma). Még a szabályozott monopóliumokat (a hálózati vállalatok) is egyre jobban szabályozzák a 'yard-stick' módszer használatával (a különböző vállalatok teljesítményének összehasonlítása a szegényebb vállalatok céljainak kitűzéséhez), amely ösztönzőleg hat rájuk, hogy még hatékonyabbnak látszanak riválisaiknál.

A fogyasztói árakat egyre inkább a piac állítja be és az ipar versenyszférájában működő vállalatok költségcsökkentése extra nyereségként megtartható. A hálózati vállalatok árait gyakran ösztönző szabályozások felhasználásával állítják be, melynek értelmében a költségcsökkentéseket extra nyereségként megtarthatja a vállalat.

A szektor tulajdonviszonya instabillá vált, mivel a vállalatok egyesítések és felvásárlások miatt gyakran váltják tulajdonosaikat. Az ilyen üzlet rövid-távú tulajdonjoga ahhoz a kockázathoz vezet, hogy a vállalatok meggondolatlan rövid-távú költségcsökkentéseket hajtanak végre, eladják a vállalatot, mielőtt a hatás egyértelművé válna. A felvásárlások is nyomást gyakorolnak az új tulajdonosokra, hogy azonnali költség megtakarításokat végezzenek, ezáltal igazolva részvényésük és a hitelképességet megállapító iroda felé a felvásárlást.

A Direktíva nem említi az oktatást és képzést, valamint a Teljesítményértékelő Jelentés sem tartalmaz mutatókat az oktatásra és toborzásra vonatkozóan. A legutóbbi Teljesítményértékelő Jelentés élen járt a termelékenységi adatokkal. A munkatermelékenységi adatok nagyban félrevezetők ebben az iparban

(egy vízenergiát hasznosító villamosenergia ipar sokkal termelékenyebbnek fog tűnni, mint egy olyan, ami szén használ) és könnyen manipulálható. A munkatermelékenység a hatékonyság nagyon gyenge mutatója. Sokféleképpen lehet a munkatermelékenységet javítani anélkül, hogy jelentős javulás állna be a szektor alapjául szolgáló hatékonyságban. Például a munkaerő csökkentés, a K+F tevékenység csökkentése, és a termelési technológia átváltása széntüzelésről gázégetésre mind jelentős növekedést jelentene a munkatermelékenységi statisztikákat illetően, de nem járna előnyökkel a fogyasztók számára. A karbantartás csökkentése is javítaná rövid-távon a munkatermelékenységet, de hosszú-távon potenciálisan komoly következményekkel járna a fogyasztókra nézve.

Fogyasztói szempontból a termelékenységi adatok nem relevánsak, a fogyasztók olyan villamosenergia szolgáltatót akarnak, aki megfizethető és megbízható, nem akarják csökkenteni az egy kWh biztosításához szükséges munkaórák számát.¹⁶

16.1. Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban

Sok tényező van, amely a foglalkoztatás valódi és látható csökkenéséhez vezethet a villamosenergia szektorban. A legfontosabb:

- Hatékonysági fejlesztések. Technológiai fejlesztések és fejlettebb gyakorlatok vették át a helyet a villamosenergia ipar történelme során. Az elmúlt néhány évtizedben, ahogy a kereslet növekedése lelassult, ezek a fejlesztések egyre inkább a szektor foglalkoztatásának hanyatlásához vezettek, amikor a hatékonysági fejlesztések (évente tipikusan 1-2%) meghaladják a kereslet növekedést;
- Változások az energiatermelési technológiában. A különböző energiatermelési technológiákhoz különböző foglalkoztatási követelmény tartozik, például egy szén-tüzelésű erőműhöz több száz dolgozóra van szükség a működtetéshez, míg egy vízi vagy gáz-tüzelésű erőmű gyakorlatilag automatizált. Az elmúlt évtizedben sok országban az volt a trend, hogy a szénenergia termelést gázenergia termelésre váltsák fel és ez a foglalkoztatás csökkentéséhez vezetett;
- A nem központi tevékenységek kiválogatása. A vállalatok az elmúlt évtizedben keresték annak lehetőségét, hogy csökkentsék és javítsák a nyilvánvaló munkatermelékenységet azáltal, hogy kiválogatták különösen a nem központi fontosságú, viszonylag kis skálájú keresletlő tevékenységeket, mint például az étkeztetés és takarítás. Ez nem vezetett szükségszerűen a foglalkoztatás csökkenéséhez, egyszerűen csak a foglalkoztatás közüzemi szektorból vállalkozói szektorba való áthelyezéséhez. Vegyük figyelembe, hogy ha a vállalkozó több szektorban működik, ez azt jelentheti, hogy a munkahelyek a továbbiakban nem a hivatali statisztikákban jelennek meg, mint amikor a villamosenergia szektorban volt. Az, hogy ezek a változások ténylegesen mennyire vezettek költségcsökkenéshez és milyen költségcsökkenést értek el a vállalkozó jobb hatékonyságával ahelyett, hogy egyszerűen rontották volna az érintettek foglalkoztatási körülményeit, nem egyértelmű;
- A jobban középpontban levő tevékenységek kiválogatása. Néhány közüzem úgy próbálta meg csökkenteni a költségeit, hogy az olyan tevékenységeket, mint pl. karbantartás, új létesítmények tervezése és kivitelezése szerződéses megbízással szakértő vállalatoknak vagy berendezés kereskedőknek adta. A fentiek értelmében ez nem vezet a foglalkoztatás teljes elvesztéséhez, azt jelentheti, hogy szemmel láthatóan veszteség lesz akkor, ha a munkahelyeket egy másik szektorba osztályozzák be.
- A K+F csökkentése. A liberalizáció bevezetése óta a legtöbb országban drámai csökkenés volt a K+F tevékenységben, amely gyakran a K+F létesítmények bezárásához és a foglalkoztatás csökkenéséhez vezetett;

¹⁶ A termelékenységi mutatók használatának részletes kritikájához lásd D. Hall (2005) 'A közüzemi liberalizáció hatásának értékelése: Az Európai Bizottság 2004-es jelentésének kritikája „Általános Gazdasági Érdekszolgálatot nyújtó hálózati iparágak horizontális teljesítményértékelése” EC SEC(2004) 866', PSIRU,

- Egyesítések és felvásárlások. Az egyesítések és a felvásárlások nagyságrendi megtakarításokhoz vezethet, például az adminisztrációs funkciók egyesítésével, ez munkahely csökkenéshez vezet, és
- Rövid-távú költségmegtakarítás. A szektorban sok tevékenység, mint például a karbantartás rövid-távon csökkenthető anélkül, hogy azonnali hatása lenne a rendszer megbízhatóságára, de munkahely csökkenéshez és nyereségnövekedéshez vezet.

Thomas & Hall¹⁷ megállapította, hogy a kiválogatás potenciálisan nagyon káros hatású a villamosenergia szektorban:

'A villamosenergiát szolgáltató vállalatok kiválogató tevékenységének kockázata magára vonja a kiválogatás olyan problémáját, hogy nincs kilátás nyereségre az üzlet szempontjából.' És a 'Kevés nyereség ellenére a villamosenergia elosztás kiválogatása kockáztatja a közszolgáltatásra gyakorolt negatív hatást, a központi üzlet felelősségét, a szakképzett dolgozók oktatását stb. – és ezek az esetek a korábbi fejezetekben egyértelműen látható volt, hogy előidézhetik ezt. A néhány általánosan kiválogatott munkaterület – a hálózat karbantartása, ügyfélszolgálati központok – a villamosenergia elosztó vállalat központi hatáskörébe tartoznak, a szerződéses partnerek nem megfelelő figyelemmel követése azt jelenti, hogy a közszolgálati kötelezettségeket nem lehet hatékonyan továbbítani a kiválogatott vállalkozó felé.

1990 óta összesen több mint 300 000 munkahely szűnt meg az iparban. A Direktíva hatása a szektor foglalkoztatására vonatkozóan attól függ, hogy az előírásokat mikor vezetik be, például az Egyesült Királyság villamosenergia szektora 1990-ben volt ténylegesen liberalizálva, míg a francia ipar csak most kezdte meg komolyan. Ahol a reform folyamat a privatizációt is magába foglalja, a foglalkoztatásra vetített hatás valószínűleg különösen erős. Hall megállapítja: 'a pozitív emberi erőforrás politikát és az ipari kapcsolatokat a köztulajdon teszi lehetővé' és 'a privatizáció foglalkoztatási következményei a brit modell alapján szigorúak, ezért ennek az elképzelésnek minden tényezőjét figyelemmel kell mérlegelni'.¹⁸

Nagyon fontos, hogy az adatokat regionális viszonylatban nézzük.

16.1.1. Skandináv régió

Nagy-Britanniától külön a skandináv országok voltak az elsők Európában, ahol liberalizálták a villamosenergia ipart, Norvégiában 1991-ben, Svédországban és Finnországban az 1990-es évek közepén, valamint Dániában 2000-ben. A szektorban jelentett foglalkoztatás az elmúlt 15 évben, 1990-2004 között körülbelül 36%-kal visszaesett (közelítőleg 34 000 alkalmazott), de a folyamat gyakorlatilag meglehetősen állandó ütemben ment végbe (lásd 30. táblázat).

16.1.2. Dél-Európa

A dél-európai országokban a skandináv régióhoz hasonló a foglalkoztatás százalékos csökkenése (közelítőleg 61 000) 1990-2002 között (lásd 31. táblázat). Azt, hogy az erős esés 1997-98 között és a növekedés 1998-99 között mennyire mutatja a valós trendet az adatgyűjtési anomáliák helyett, nehéz meghatározni.

16.1.3. Közép-Nyugat-Európa

A szektor foglalkoztatása körülbelül 24%-kal visszaesett (94 000) 1994-2003 között (lásd 32. táblázat). A munkahelyek elvesztése Németországban különösen magas volt, talán a vállalati egyesítéseket tükrözik és a szén-tüzelésű energiatermeléstől való elválást, míg a francia munkahely csökkenések viszonylag korlátozottak.

16.1.4. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság villamosenergia iparának foglalkoztatása körülbelül 60%-kal csökkent (közelítőleg 85 000) 1990-2003 között, miközben a legerősebb csökkenés 1991 és 1998 között ment végbe, amióta a kép valamennyire stabilizálódott (lásd 33. táblázat).

¹⁷ S Thomas & D Hall (2003) 'A villamosenergia elosztás átszervezése és kiválogatása az EU-ban' a jelentés az Energeia Foundation, megbízásából készült, Olaszországban.

http://www.psuru.org/reports/2003-05-E-distriboutsource.doc#_Toc40506036

¹⁸ D Hall (1997) 'Szerkezetátalakítás és privatizáció a közüzemben – Európa' a 'Privatizáció és szerkezetátalakítás munkaügyi és társadalmi méretei – közüzem (víz, gáz, villamosenergia)' kiadványban ed Loretta de Luca (ILO, Geneva, 1998)

16.1.5. Periférikus országok

Az Ír Köztársaságban és Görögországban a foglalkoztatás 1994-2004 között a negyedével esett vissza (körülbelül 13 000 munkahely), a legnagyobb visszaesés körülbelül az első villamosenergia ipari Direktíva elfogadásakor történt (lásd 34. táblázat).

16.1.6. Közép-kelet-európai országok

A CEE országok adatai nagyon hiányosak és nehéz értelmezni (lásd 35. táblázat).

16.2. A liberalizáció hatása

Volt néhány részletes tanulmány a liberalizáció hatásáról, de egy precíz ausztriai tanulmány számos külföldi szolgáltatási szektor tapasztalatát összehasonlította az ausztriaival.¹⁹ A tanulmány legfontosabb konklúziói az alábbiak:

- Hathatós munkaerő csökkentés minden szektorban. A legtöbb szektort átvizsgálva a munkaerő csökkentés a liberalizációt/privatizációt követő első tíz évben elérte az 50%-ot;
- A munkabéreköltség csökkentése a bérszerkezet jövedelem csökkentésén és változásán keresztül. A bónuszok és extra kifizetések, csakúgy, mint a vállalati juttatások (betegségi ellátás) és a vállalati nyugdíj sok szektorban csökkentek, az új dolgozókat arra kényszerítik, hogy kedvezőtlenebb kollektív szerződéseket fogadjanak el;
- A munkaidő rugalmassá tétele, tömörítése és meghosszabítása. További munkaidő és túlóra növelése (állománybeli korlátozás és jövedelem veszteség egyensúlyozása);
- Az alkalmazotti kapcsolatok rugalmassá tétele és egyéniesítése. A kiválás eredménye a vállalatban a kollektív szerződés előírásainak nem eleget téve;
- A munkakörülmények megváltozása. A munka intenzitás és teljesítmény iránti követelmények jelentősen növekedtek;
- Személyzeti politikára gyakorolt hatások. Alapvető és fejlett oktatási lehetőségek romlanak; szakképesítési lehetőségek a központi szerepet betöltő alkalmazottakra korlátozódnak. Intézkedéseket céloznak meg, amelyek azt hirdetik, hogy a nők rábeszélőképessége jobb, mint amilyennek tűnik, és
- A kollektív dolgozók képviselőitől romló körülményei. A dolgozók kollektív képviselőit korlátozták.

Ezek a következtetések erősen sugallják, hogy bármilyen költségcsökkentés, amely a liberalizáció eredménye nagyobb hatással van a foglalkoztatási körülményekre a szektorban, mint a hatékonysági fejlesztések.

Az ECOTEC által az Európai Bizottság számára készített tanulmány arra a megállapításra jutott, hogy komoly káros hatást gyakorol a villamosenergia szektor foglalkoztatására.²⁰ A jelentés kimondja: 'a liberalizáció egyértelműen felgyorsította a változást és a hozzá kapcsolódó munkahely elvesztéseket.' A tanulmány megjegyezte továbbá: 'többé-kevésbé jelentős a váltás az alkalmazotti kapcsolat természetében a teljes munkaidős, nyílt alkalmazástól az úgynevezett nem szabványos alkalmazásig, pl. részmunkaidős, megállapodás szerinti határidős és átmeneti jellegű alkalmazás.'

Fairbrother jelentése,²¹ mellyel az Eurelectric és az EPSU szociális partner bírta meg, megállapítja:

'az európai villamosenergia ipar feltűnő szakképesítésbeli hiánnyal néz szembe különböző foglalkoztatási területeken és az ipar foglalkoztatásbeli résein keresztül. Két szempontot kell különösen figyelembe venni. Az első a hiány, amely a technikailag és technológiailag (szakmai és mérnöki) jelentős alkalmazások csökkenéséből származó hiány. Ezt részben az ipar életkori profilja is tükrözi. A második az, hogy egyre nő a hiány az új szakképesítéseknek való megfelelés tekintetében (értékesítés, kereskedelmi tevékenységek és

¹⁹ R Atzmüller & C Hermann (2004) 'A közszolgáltatások liberalizációja és hatása a foglalkoztatásra, munkakörülményekre és ipari kapcsolatokra' Working Life Kutatási Központ, Bécs.

²⁰ ECOTEC (2000) 'A liberalizáció hatása a foglalkoztatásra a villamosenergia és gáz szektorban', C1713 záró jelentés az Európai Bizottság számára.

www.europa.eu.int/comm/energy/electricity/publications/doc/ecotecfinalreport.pdf

²¹ P Fairbrother, D Hall, S Davies, N Hammer, D Stroud, & S Thomas (2003) 'Jövőbeni szakképesítési keresletek az európai villamosenergia iparban' Jelentés az EPSU, az EMCEF és az EURELECTRIC számára.

vásárló központú képzés), amelyek beépülnek a létrejövő európai iparba. Ezen két egymáshoz kapcsolódó előrelépés egyik következménye a hosszú-távú oktatástervezés. A 'változás kezelése' kell hogy legyen ezen kérések megfogalmazásának központi jelentőségű feladata.

Fairbrother második jelentése,²² mellyel szintén az Eurelectric és az EPSU szociális partnerek bízták meg megállapította, hogy a liberalizáció előtt a nőket jelentősen alul-képviselelték az iparban, és hogy a liberalizáció maga nem fog ezen javítani, sőt tovább ronthat rajta:

'A villamosenergia ipar munkaerőjét zömmel középkorú férfiak jelentik. Általánosságban, az ipar magas életkora miatt problémát jelenthet a munkaerő toborzás, megtartás feltételeinek és a villamosenergia üzlet folytatásának terén a létrejövő körülmények között. A szerkezetváltás tekintetében a munkaerő szociodemográfiai összetétele valószínűleg változni fog az elkövetkező néhány évben. Ennek a profilnak két dimenziója van: egy életkori vagy generációs dimenzió és a női alkalmazás egyenlőtlen rendszere, a vállalatokon belül és az EU országok között. Megjegyzendő, hogy lényegesen kevesebb női alkalmazott van az EU 15 országában, mint a Közép- és Kelet-Európai országokban. Ezek a jellemzők fontos kérdéseket vetnek fel az oktatásra összpontosítással és az ahhoz való közelítéssel, továbbá az összes munkaerő szakképzési profiljának létrejövő torzulásaival kapcsolatosan.

16.3. Felmérés

Most már nyilvánvalóvá vált, hogy a villamosenergia szektor liberalizációja nem csak komolyan káros az ipar foglalkoztatási körülményeire nézve, hanem az oktatás és a K+F korlátozásai következtében hosszú-távon káros lesz a villamosenergia iparra nézve is. Nem nagyon van kétség afelől, hogy ugyanezek a tényezők fognak jelentkezni a gáz szektorban is.

A Bizottságnak biztosítani kell, hogy a helyzet folyamatos megfigyelésére vonatkozó adatokat összegyűjtsék, különösen a gáz szektorban, ahol az adatok meglehetősen hiányosak. Meg kell fogalmazni a szektorban a nők foglalkoztatásának alacsony szintjét. Szükséges lehet átnézni a Direktíva azon részét, amelyben felelősséggel terheli a vállalatokat, hogy oktatásokat tartsanak és biztosítsák, hogy a költségcsökkentések ne a dolgozók foglalkoztatási körülményeinek költségeiből legyenek megvalósítva.

---

²² P Fairbrother, S Davies, N Hammer, M Jephcote, A Parken & D Stroud (2005) 'Egyenlő esélyek és különözőség: A foglalkoztatási minta megváltoztatása az európai villamosenergia iparban' jelentés az EPSU, EMCEF és EURELECTRIC számára.

30. táblázat Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban a skandináv régióban

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Dánia	11750	11688	11595	11471	11242	9423	9397	9279	9394	8734	9124	8392	8576	8579	8480
Finnország	20703	20784	20216	18123	16848	16462	16399	15949	15599	14996	14731	14622	14182	13742	13300
Norvégia	23000	21000	21000	22000	22000	22000	21000	21000	18000	18000	20000	15776	14898	14313	13370
Svédország	38500	35000	32000	29000	29000	29000	28000	27000	27000	27000	27000	27000	27000	25000	24500
Összes	93953	88472	84811	80594	79090	76885	74796	73228	69953	68760	70855	65790	64656	61634	59650

Forrás: Az adatokat az EPSU állította össze különböző forrásokból.

31. táblázat Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban a Dél-Európában

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Olaszország	110562	107976	105732	104234	100312	94561	90606	85939	83400	92151	88957	83600	82030	81000	80000
Portugália	20165	18920	18082	17034	16826	16472	16182	15594	15053	13404	13198	11567	10284	9000	7416
Spanyolország	52639	51960	51662	48143	47951	45342	43464	41178	31149	29256	29111	28387	29600		
Összes	183366	178856	175476	169411	165089	156375	150252	142711	129602	134811	130906	123554	121914		

Forrás: Az adatokat az EPSU állította össze különböző forrásokból.

32. táblázat Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban a Közép-Nyugat-Európában

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ausztria	30410	29815	29220	28625	28030	27425	27063	26503	25308	24024	23561	22312	22473	21086	20560
Belgium		18082	17697	17414	17012	16722	16342	16018	16039	15843	15307	13848	13638	13000	
Franciaország	120263	119589	118551	118395	117965	116909	116919	116462	114872	116516	117744	115677	113682	110089	109463
Németország		217600	210200	204400	196300	187900	178900	171100	160426	151076	137197	130507	131573	131373	126728
Hollandia					38000	37000	35000	32000	31000	29500	28000	27000	28200	27700	26540
Összes					397307	385956	374224	362083	347645	336959	321809	309344	309566	303248	

Forrás: Az adatokat az EPSU állította össze különböző forrásokból.

33. táblázat Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban az Egyesült Királyságban

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EK	144200	140200	134100	121900	111000	94570	84445	82135	70239	68131	72289	68402	62052	58660	

Forrás: Az adatokat az EPSU állította össze különböző forrásokból.

Megjegyzés: Beleértve Észak-Írországot

34. táblázat Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban a periférikus országokban

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Görögország					38000	37000	35000	32000	31000	29500	28000	27000	28200	27700	26450
Írország	12000	11500	11200	10800	10500	10300	9800	9200	9240	9319	9318	9384	8866	8831	8831
Összes					48500	47300	44800	41200	40240	38819	37318	36384	37066	36531	35281

Forrás: Az adatokat az EPSU állította össze különböző forrásokból.

35. táblázat Foglalkoztatás a villamosenergia szektorban a közép-kelet-európai országokban

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Csehország	45000	45000	45000	43000	42000	41000	36000	34500	33000	32000	31000	30000	27000	22893	
Magyarország						33700	31800	29400	29624	26669	23888	22168		23000	
Lengyelország														99200	
Szlovákia													23000	16519	16400
Szlovénia			7679		7113	7020		7030		6682	6516	6395		6486	6389

Forrás: Az adatokat az EPSU állította össze különböző forrásokból.

17. Fog a verseny működni?

Az ösztönösen elfogadható feltevés, mely szerint a kompetitív piacok hatékonyabbak lesznek, mint a monopóliumok, elhanyagolják a villamos- és gázenergia piacnak azt a speciális jellemzőjét, amelyet régóta ismernek, de amely azt támogatja, hogy a versenyt hagyják figyelmen kívül vagy azt feltételezik, hogy már nem érvényesek. A villamosenergia speciális tényezői az alábbiakat tartalmazzák:

- Az energiatárolási képesség hiánya. A legtöbb termék tárolható. Ez lehetővé teszi a fogyasztók és energiatermelők számára, hogy kiegyenlítsék a kereslet-kínálat kiugrásait azáltal, hogy csökkentik a tárolást, amikor az árak magasak és tárolókat épít, amikor az árak alacsonyak;
- A kereslet-kínálat mindenkori egybeesésének szükségessége. A villamosenergia rendszerben a kereslet-kínálatnak mindig egybe kell esnie, ha az egész rendszer össze nem omlik. Az eljárások feletti ellenőrzés nélkül egy rendszer működtető nem rendelkezik eszközökkel az ellátás biztonságának biztosításához. Egy szabad piac magában foglalja a szabad ki és belépést és nem kötelezi az energiatermelőket, hogy ajánlják fel terméküket a piac számára;
- A helyettesítők hiánya. A legtöbb termék esetében vannak kész helyettesítők, amelyek akkor használhatók, ha az ellátás kevés vagy az árak túl magasak. A helyettesítőkre való átváltás fenyegetése úgy jelenik meg, mint egy büntetés az energiatermelőkre, árra és elérhetőségre nézve. Sok esetben a villamosenergiának nincs kész helyettesítője és még ahol a helyettesítés elméletileg lehetséges is, a használt villamosenergia a fogyasztókat a berendezéshez köti.
- Létfonosságú szerep a modern társadalomban. A modern társadalom a működése szempontjából most függ a villamosenergia megbízható ellátásától. Egy hiba a villamosenergia rendszerben azonnal és komoly jóléti és gazdasági hatással lenne, amint azt a 2003-as áramkimaradás teljesen demonstrálta. A legtöbb termék esetében egy piaci hiba enyhíthető a helyettesítők és a tárolók használatával, de ez nem lehetséges a villamosenergia esetében. Ennek eredményeként a villamosenergia iránti kereslet nem lehet átváltoztatásokkal rövid távon könnyen befolyásolni.
- A villamosenergia állandó termék. Egy szorosan összekapcsolódó hálózatban a villamosenergia állandó termék. Az egyik szolgáltatóról a másik szolgáltatóra való váltás nem jelent 'jobb' villamosenergiát, így a piacok tisztán árvezéreltek és azok fogják kiaknázni, akik a legtöbbet nyerhetnek a legolcsóbb energiával (nagy felhasználók), csakúgy mint a szaktudás és a energia forgalmazása lesz a legjobb üzlet. Ha a piac jól működik, az árak elkerülhetetlenül közelebb kerülnek a rövid-távú marginális költséghez, amely túl alacsony szintű az új beruházás indoklásához; és
- Környezetvédelmi hatások. A villamosenergia termelés környezetvédelmi hatása hozzátartozik a speciális jellemzők hagyományos listájához. A villamosenergia termelés fontos szerepet játszik az üvegház gázkibocsátásában és megpróbálja figyelembe venni a villamosenergia (és közlekedés) szektort érintő éghajlati változásokat. A piac nem fogja meghozni a szükséges csökkentéseket a kibocsátást illetően és a piaci mechanizmus nem több egy eszköznél, amelyet használni kell, ez nem a teljes válasz.

A földgázvezeték is állandó termék és a földgáz bevezetése fontos elem volt sok országban, hogy megpróbálják csökkenteni az üvegházi gázkibocsátásokat. Mindazonáltal néhány jellemző és azok követelményei valamennyivel kevésbé szigorúak. A földgáz tárolható, bár jelentős költsége van és valamennyi rövid-távú kiegyensúlyozatlanság előfordulhat a kereslet-kínálat között. Hosszú-távon a gáz sokféleképpen helyettesíthető, olajjal vagy szénnel, de ez gyakran a berendezés cseréjét teszi szükségessé. A lakossági felhasználók számára a helyettesítők legtöbbször sokkal kevésbé kényelmesek, mint a gáz. A földgáz helyettesíthetősége ezért általában csak hosszú-távú és a gáz létfonosságú szerepet játszik azokban az országokban, ahol széles körben használják.

Ezek a tényezők azt jelentik, hogy a villamosenergia és gáz szabad nagy- és kiskereskedelmi piaca nem megvalósítható.

17.1. Lehetséges a gazdaságilag hatékony nagykereskedelmi piac?

Ez talán a kulcskérdés. A villamosenergia esetében az energiatermelés teszi ki a számlák legnagyobb részét, tipikusan több mint 50%-ot, és az volt az ötlet, hogy az energiatermelést a monopóliumból kompetitív piaccá kellene átalakítani, amely az árak csökkenését ígérte. A másik megoldás, amely előnyt feltételezett az volt, hogy úgy tűnt, a beruházási kockázatot át kellene tenni a fogyasztókról oda, ahová általában egy monopol piacban esik, az energiatermelő vállalatok részvényeseire. Ha egy energiatermelő rossz beruházást végez, a piac biztosítsa, hogy a részvényesek viseljék a járulékos költségeket. Feltételeztük, hogy ez büntetésként működne a közüzemekre nézve, hogy csak nyereséges lehetőségekbe ruházzanak be.

Elvileg ezek a feltevések megkérdőjelezhetőek. A közüzemek államosításának egyik legfontosabb indoka a növekvő volumenhozadék és a tervezés hatékonysága. Az energiatermelési technológiák esetében, különösen az összetettebbeknél gyakran van szükség a működtetéshez szakmai alapokra, amely viszonylag közönyös abból a szempontból, hogy egy erőmű van vagy tíz. Egy nagy központi létesítmény megakadályozná az üzemek megkettőződését és biztosítaná, hogy költséges, szükségtelen beruházások ne hogy megtörténjenek.

A feltevés, hogy a fogyasztók okatlan beruházásokért fizetnek egy monopol rendszerben csak akkor érvényes, ha a szabályozás nem hatékony. Egy megfelelően szabályozott rendszerben 'óvatossági' ellenőrzéseket kell végezniük a szabályozóknak és ha a létesítmények gazdaságtalan beruházást végeznek, a szabályozó nem engedi a létesítménynek, hogy a fogyasztók felé továbbítsák a szükségtelen költségeket. Valamennyi kockázat még mindig éri a fogyasztókat, például ha egy fosszilis tüzelőanyag ára megnő és az energiatermelő nem várta az árnövekedést, a szabályozónak továbbítani kell az árnövekedést a fogyasztók felé.

A gázipari nagykereskedelmi ára pótolja továbbá a kis fogyasztók kiskereskedelmi árának körülbelül a felét. Mindazonáltal amíg a gáztermelés általánosságban nem épült be a szállításába és a kiskereskedelmébe, fontos a hosszú-távú kötelezettség iránti szükség, amint ez egy erőmű építése is igaz. Az olajjal ellentétben a gáz nem állítható elő spekulatív módon teljes meggyőződéssel arra vonatkozóan, hogy bármely előállított szállítmány standard áron eladható a világpiacon. A gáz mezőket nagyon költséges kiaknázni és költséges célorientált infrastruktúra szükséges ahhoz, hogy a gáz a mezőről a piacra kerüljön, például hosszú csővezeték vagy folyékony földgázterminálok. A beruházás elvégzése rendkívül spekulatív lenne, ha nem létezne egy hiteles, szerződéses hosszú-távú megállapodás a gáz átvételére.

Mindazonáltal a piacok feltételezett felsőbbrendűsége elfogadja, hogy a verseny a 'szabad javak' versenye lenne, más szóval, hogy egy kompetitív piac bevezetésének és működésének költségei elhanyagolhatóak lennének. Azt is feltételezi, hogy egy szabad piac létrehozása nem tenne engedményeket a biztonság terén.

17.1.1. A verseny költségei

A verseny legegységesebb költsége a beruházást megelőző kockázat. Egy erőmű építése kockázatos vállalkozás, bármennyire is rendszerezett az ipar:

- A berendezés technológiailag sokat követelő, és ha nem kezelik jól az építést és a működtetést, sebezhetővé válik az építkezés túlköltekezése vagy a megbízhatatlanság miatt.
- Az erőművek tökekeresletések, így, ha nincs piaca az energiának, a tulajdonosok még mindig magukra vállalják a pénzügyi terheket, amely akár kétharmada is lehet az energia költségének megújuló energia, nagy méretű vízenergia és nukleáris energia esetében.
- A fosszilis tüzelőanyag árak előre nem meghatározhatóak és a tüzelőanyag árak váratlan emelkedései vagy esései az erőművet gazdaságtalanná tehetik akár fosszilis-tüzelőanyag építésű akár nem. Például a gázár relatív emelkedése, mondjuk a szénhez viszonyítva gazdaságtalanná tehet egy gáztüzelésű erőművet, míg a fosszilis tüzelőanyag árak esése egy nukleáris erőművet tehet gazdaságtalanná.

Hasonló tényezők vonatkoznak a földgázra.

Egy monopol piacon, még ha a szektort jól szabályozzák is valamennyi kockázat a fogyasztókra is hárul, akik általában akkor fizetnek, ha az energiatermelő költségei magasabbak az előre jelzetté. Ennek eredményeképpen egy erőműbe való beruházás alacsony kockázatot jelentett az energiatermelő vállalat tulajdonosai számára, a reál éves befektetési költség talán 6-8% között volt. Még az Európában létrehozott labilis piacokon is nagy kockázat egy új energiatermelő beruházása. Nagy-Britanniában szinte minden független energiatermelő megbukott pénzügyileg, amikor a két nagy privatizált energiatermelőt, a National Power és a Powergen annyira elszegényedett a rossz beruházási döntések következtében, hogy felvásárolták azokat. Nagy-Britanniában még egy hosszú-távú energia beruházási egyezményrel rendelkező erőmű esetében is legalább 15% a reál tőkebefektetés. Így amíg a részvényesek akkor fizetnek, ha egy beruházás megbukik, a fogyasztók a magasabb tőkeberuházáson keresztül mindig fizetnek. Ha feltételezzük, hogy a tőkeszámla visszafizetése az erőmű energiájából származó költség egyharmadának erejéig a tőkeberuházást 2-2,5-ös tényezővel növelné, akkor a villamosenergia teljes termelési költségét 33-50%-kal növelné.

A gáz esetében hasonló megfontolás érvényes. Egy vállalat, amely hosszú-távú szerződést ír alá a gázvásárlásra vonatkozóan szembesül azzal a kockázattal, hogy túlbecsülte a piacot és hogy a szerződéses ár magasabbnak bizonyul, mint a rövid-távú piaci ár. Nagy-Britannia mindkét kockázatot egyértelműen szemlélteti. Az 1990-es évek közepén az Északi-tenger gáz árának összeomlása következtében a British Gas túlvállalta magát a take-or-pay szerződés értelmében vásárolt gáz szempontjából, amelyet nem tudott eladni vagy csak veszteséggel tudta eladni. Ezen szerződésekre kellett írnia körülbelül 1,5 milliárd fontot. Ez a British Gas felbomlását jelentette, de azt is jelentette, hogy a kis fogyasztók magas árat fizettek a gázért, mivel a British Gas ezen költségek egy részét áthárította rájuk. A gázárak összeomlása miatt sok kiskereskedőre/energiatermelőre rámaradtak a drága gáz szerződések. Az ezen szerződések értelmében termelt energiát a helyi piacon osztották szét a 18.3.8 fejezetben tárgyaltnak megfelelően.

A piac megtervezésének és működtetésének is van költsége. 2003-ban Nagy-Britanniában az Országos Auditáló Iroda megállapította, hogy a NETA kidolgozásának és működtetésének első öt éves költsége 770 millió font volt, vagy 30 font fogyasztónként.²³ Azóta jelentős járulékos alapokat - még nincs nyilvánosan lekönyvelve - költöttek a NETA által felvetett problémákra és a rendszer bővítésére, hogy Skócia a BETTA megállapodásba tartozzon.

Nagyon valószínűtlennek látszik, hogy a verseny növekvő hatékonysággal és a beruházási döntések büntetésével való működtetése olyan hatékony lehet, mint ezeket az extra pénzügyi és tranzakciós költségeket megfizetni.

17.1.2. Az ellátás biztonságának kockázata²⁴

A támogató piacok feltételezése az volt, hogy a nagykereskedelmi árakról érkező piaci jelzések épp elég beruházásra sarkallnak, ami biztosíthatja az ellátás biztonságát. Azon nyilvánvaló feltételezésen kívül, hogy a nagykereskedelmi piac következetes és időszerű árjelzéseket adnak, a feltételezés azon a feltevésen alapult, hogy szabad be- és kilépésük lesz az energiatermelőknek/gázipari nagykereskedőknek.

Egyik feltételezés sem néz szembe vizsgálattal. Az ellátás egyensúlyának mindenkori szükségessége, a tárolás lehetetlensége és a kereslet rugalmatlansága miatt az árak elkerülhetetlenül nagyon változékonyak. Ha van tárolási kapacitás, az árat nagyon magasra adják meg, hogy biztosítsák a keresletnek való megfelelést, míg ha felesleg van az energiatermelők a marginális költségükig engedik az árat, hogy kapjanak valami bevételt. A viszonylag rugalmas tüzelőanyag ellátási szerződéssel rendelkező energiatermelők esetében a marginális költség közelíthet a nullához. A piac támogatásának reagálása, hogy ez szemlélteti a kereslet oldali jelzéseket szükségességét, más szóval,

²³ Országos Auditáló Iroda (2003) 'Az új villamosenergia kereskedelmi megállapodások Angliában és Walesben' jelentést az Általános Számvevő és Auditor igazgatósága készítette HC 624 fejezet 2002-2003: 2003. május 9.

²⁴ Az Európai Rendszerirányító Üzemeltetőinek (ETSO) áttekintése az energiatermelési megfelelést illetően, lásd

<http://www.etsonet.org/upload/documents/Generation%20Adequacy%20Report%20Publication%20Version.pdf>

ha a nagykereskedelmi árak nagyon magasra emelkednek, ezt láthatóan a fogyasztókra kell áterhelni, így arra lesznek kényszerítve, hogy takarékoskodjanak, vagy fizessék meg a magas költségeket. Mindazonáltal, amíg a csúcsertékek csökkentésére tett intézkedések nagyon költségesek lehetnek, a büntető árak áthárítása a fogyasztókra visszafelé irányuló és valószínűleg politikailag is elfogadhatatlan lépés lenne. Nagyon hatékonyan átalakítaná a megbízható, előre meghatározható árú terméket egy olyanná, ahol az árak nagyon magasra emelkednek, amikor a villamosenergiára irányuló kereslet a legnagyobb, például egy hideg téli estén.

Hasonló megfontolások vonatkoznak a földgázra.

Az árak ezért változékonyak és előre jelezhetetlenek lesznek, ez a tapasztalat más termékkel is. Nagyon valószínűtlennek tűnik, hogy a beruházók egy talán 1 milliárd fontos beruházást ilyen ideiglenes jelzésekre alapoznák, ahol egy létesítménynél hat évig is eltarthat, amíg a megbízástól az energiatermelésig eljutnak. Egy szabad piacon szabad be- és kilépés van. Ez azt jelenti, hogy minden beruházó látja az árjelzéseket, és ha a piac reagál ezekre a jelzésekre, a beruházók reagálása értelmében túlzott mértékű beruházás alakulhat ki. Ez végül is alacsony árakat fog eredményezni, amelyet a piac kilépése követ, mivel az erőműveket bezárják, ami ismét áremelkedéshez vezet. Ez az 'ördögi kör' jól ismert más termékek esetéből. Mindazonáltal nem nyújt stabil bázist a gyártóipar számára sem, ha a legfontosabb inputok és költségek ára közül az egyik ilyen széles skálán ingadozik.

A Bizottság úgy tűnik, még aggódik a kapacitás hiányának kockázatával kapcsolatban: intézkedéseket vezetett be a 2003-as Villamosenergia ipari Direktívában, melyben előírja a kormányoknak, hogy folyamatosan figyeljék az energiatermelési kapacitást és ha valószínűnek látszik a hiány, adjanak megbízást további erőművek építésére. Ezzel összehasonlítható előrejelzést a gáz esetében nem vezettek be. A villamosenergia terén tett intézkedések jó szándékúak, de teljesen félrevezetőek. Szabad belépéssel, amint az a Direktívában az 'engedélyezési eljárásban' található elkerülhetetlenül sok olyan potenciális projekt lesz, amely mondjuk öt év múlva működni fog, és amelyek közül csak néhány esetben kezdődött meg az építkezés. Az energiatermelő vállalatok számára sok lehetőség áll rendelkezésre, amelyeket a piac körülményeinek megfelelően aktiválhatnak. Annak előrejelzése, hogy egy ilyen helyzetben lesz-e hiány a kapacitásban lehetetlen lenne, mivel nem lehet előre tudni, hogy a projekteket milyen arányban aktiválják. Ha a kormánynak kell meghatározni egy lehetséges energiatermelési hiányt és megbízást adni a látszólag elegendő erőmű építésére, ez az új kapacitás úgy egyeztethető össze, ha a meglévő erőművet bezárják, amely az új erőmű építése következtében gazdaságtalanná vált, így az erőművek hiányát nem fogják csökkenteni.

Ha az energiatermelés és a kiskereskedelem szétválasztásra kerül, akkor miközben ez az ipart versenyképesebbé teszi, a 2001-es kaliforniai krízist eredményező körülményhez vezet. Egy deintegrált szerkezetben az energiatermelőknek nincs felelősségük a végfogyasztókat illetően és az energiahianyából adódó magas árakból nagyobb nyereséget akarnak elérni. Így egy pozitív elrettentés lenne irányukban, hogy végezzenek beruházást és ösztönzés, hogy átmenetileg vagy állandó jelleggel visszatartsák a kapacitást a piacról. A kiskereskedelem és az energiatermelés integrációjának lehetővé tétele ösztönzőleg hatna az energiatermelőkre, hogy biztosítsanak elegendő megbízható és megfizethető kapacitást a fogyasztók számára, de versenyképes áron.

Azok az intézkedések, amelyek nagyobb biztonságot nyújtanak a kapacitás megfelelőségét és az ár stabilitását illetően, mint például a be- és kilépésre vonatkozó korlátozások, a tárgyalási szokásra vonatkozó vagy az energiatermelés és kiskereskedelem integrációját lehetővé tevő korlátozások annyira szigorúan bírja egyezsége a piacot, hogy a piac gazdaságilag feltehetően tarthatatlan állapotba kerülne.

A gázipar esetében az energiatermelés és kiskereskedelem integrációja kevésbé valószínű. A gáz energiatermelés valószínűleg az olaj- és a gázipari vezetők kezében marad, akik kis hajlandóságot mutattak, hogy az olajfinomítást és értékesítést a kiskereskedelembe integrálják, kivéve a nagy fogyasztók és az erőművek piacait, amelyek tisztán költségvezérelt piacok. Fennáll a kockázat, hogy a kiskereskedők konzervatív módon a gázra fognak szerződést kötni, vagy inkább egy viszonylag kis mennyiségű gázt vásárolnak, hogy ne maradjanak magukra a 'zátonyra futott' szolgáltatókkal. Ez látszik megtörténni Olaszországban (lásd 18.10.5 fejezet), ahol 2004-ben nem megfelelő mennyiségű gázra kötöttek szerződést, komoly problémákat okozva a keresletnek való megfelelésben. Hacsak

nincs egy központi hatóság, amely feladata az elegendő gázra vonatkozó szerződés biztosítása, nehéz meglátni, hogy ez a probléma hogyan oldható meg, mivel egy szabad piacon egyetlen önálló kiskereskedőnek sem felelőssége az ellátás biztonságát biztosítani. Bármilyen központi tervezés a piac költségén történne és érvénytelenítené a Gázipari Direktíva fő célját.

17.2. A kiskereskedelmi verseny a költségek igazságos elosztásához vezet?

Ha a villamosenergia- és gázipar versenyképes modellje úgy működne, ahogy tervezték, a kiskereskedelmi versenynek az árakra csak kis vagy semleges hatást kellene gyakorolnia. A hálózat használatának díja minden versenyben lévő kiskereskedő számára azonos, míg ha a nagykereskedelmi piac versenyképes és nyílt, a nagykereskedelmi árak minden szolgáltató számára nagyon hasonlóknak kellene lennie. Egy monopol piacon a számlák kiskereskedelmi része, mérőállás leolvasása, számlák elküldése stb. tipikusan sokkal kevesebb a lakossági fogyasztók számlavégösszegének 10%-ánál. Így, ha az árak a költségeket tükrözik, amelynek egy hatékony piacon teljesülni kell, csak minimális különbség lehet a különböző szolgáltatók által kivetett díjak között.

Mindazonáltal, ha a fentiekben tárgyaltak alapján egy hatékony nagykereskedelmi piac nem hozható létre és nincs megbízható viszonyítási alap a nagykereskedelmi árakra vonatkozóan, a felelősség a végső fogyasztóra fog hárulni, hogy a vállalatokra hárítsák a versenyt azáltal, hogy a legolcsóbb lehetőséget kínáló szolgáltatóra váltsanak, s mindezt elég gyakran megtéve ahhoz, hogy a szolgáltatót arra kényszerítsék, hogy csak a költségeket tükröző árat szabják ki.

17.2.1. Társadalmi igazságosság

Amíg elfogadható feltételezni, hogy a közepes és nagy fogyasztók megkapják az ösztönzést és az anyagi eszközöket az alacsony árak tárgyalásához, addig egyáltalán nem nyilvánvaló, hogy a kis fogyasztókat is ösztönzik, hogy váltsanak vagy biztosítsák az eszközöket, hogy meghatározzák a legjobb üzletet. Az Európai Unió legtöbb országában a kiskereskedelmi verseny váltási aránya 5% alatt van éves szinten. Nagy-Britanniában a piac, ahol a kiskereskedelmi verseny úgy tűnik, hogy a váltási arányok kritériuma alapján a legjobban működik egyértelmű, hogy a fogyasztók vagy nem tudják meghatározni, hogy melyik a legkedvezőbb vagy a szolgáltatóra vonatkozó választási kritérium nem az ár. A fogyasztók kétharmada, akik váltottak egy olyan vállalathoz került, amely folyamatosan a legdrágább szolgáltatók közé tartozott. Bármilyen legyen is a helyzet, az eredmény az lesz, hogy a kis fogyasztókat kizsákmányolják a költségérzékenységük hiánya miatt. A szolgáltatók a legjobb árakat kínálják a költségtudatos nagy fogyasztók számára. Ezt a viselkedést egyértelműen demonstrálja Nagy-Britannia, ahol a nagy fogyasztók az árcsökkenéseket a kis fogyasztók ráfordításain látták.

A fogyasztók azon csoportja, akik valószínűleg ennél is rosszabbat tesznek a szegény fogyasztók. Egy szabad piacon egyetlen vállalatot sem lehet kötelezni, hogy a fogyasztóknak egy különleges részét ellássa, és nem is követelhető, hogy a költségeket tükröző árakat adjanak meg. A versenyben levő vállalatok kis ösztönzést fognak látni, hogy versenyezzenek a szegény fogyasztókért, akik kevés villamosenergiát használnak, nehezen fizetik ki a számláikat és kevésbé valószínű, hogy más termékeket vennének a villamosenergia szolgáltatójuktól. Ennek eredményeképpen, még ha egy rendelkezés elő is írja a vállalatoknak, hogy minden fogyasztónak adjanak ajánlatot, aki kér, egyre inkább valószínű, hogy a szegény fogyasztók magas árat fognak kapni.

Bármely rendelkezés, amely egy versenyképes szervezetben megpróbálja ezeket a problémákat megfogalmazni, például a lakossági energia árak megszabásával vagy azáltal, hogy előírja, hogy a szegény fogyasztókat nem megkülönböztetett áron szolgálják ki, valószínűleg annyira veszélyezteti a piacot, hogy feltételezhetővé válik, hogy a piacok hatékonysága érvénytelen.

17.2.2. Tranzakciós költségek

A nagykereskedelmi piachoz hasonlóan a Bizottság hallgatólagos feltételezése az, hogy a kiskereskedelmi verseny szabad legyen. Egyértelműen nem ez a helyzet. A váltás technikai költsége (újra regisztráló fogyasztók) magas és igazságtalanul nagyrészt azokra a fogyasztókra terhelik, akik nem váltanak. Vannak marketing költségek is, amelyek nagyon magasak és szintén a fogyasztókra terhelik azokat akár váltanak, akár nem. A villamosenergia szektor kiskereskedelmi verseny

költségeinek átfogó áttekintése²⁵ megállapítja, hogy minden lakossági fogyasztó körülbelül 15-20 fontot fizet évente azért, hogy lehetősége legyen váltani akár él a lehetőséggel, akár nem. A legfőbb költségek a szolgáltató újra-regisztrálási költsége és a kiskereskedő marketinges költségei. Ha a brit szabályozó ennek érdekében támogatja a fogyasztókat, több fogyasztó fog váltani, akkor ezek a költségek növekedni fognak.

17.3. Egy oligopóliumban elkerülhetetlen, hogy az integrált energiatermelő-kiskereskedő domináljon?

A jelenlegi formájában létező Villamosenergia ipari Direktívával erős nyomás érkezik a villamosenergia ipar részéről, hogy lehetővé tegyék a kiskereskedelem és az energiatermelés integrálását ott, ahol nem volt lehetőség rá. Testületi szempontból egy integrált szerkezet kevésbé versenyképes, ezért kevésbé kockázatos. Az erőművek tulajdonosai előnyben részesítik azt, hogy olyan végfogyasztónak adják el az energiát, aki ritkán vált, mint egy olyan készárupiacon, ahol az ár és a volumen akár 30 percenként változik. A politikacsinálók látni fogják, ahogy Nagy-Britanniában is hasonló volt a helyzet, hogy az integráció nagyobb biztonságot jelent az ellátási biztonság szempontjából, igaz, a verseny költségén. A vertikális integráció ezért elkerülhetetlennek tűnik.

Kereskedelmi 'együtműködések' is vannak a gáziparral és a legtöbb országban a villamosenergia és olajfinomító gáziparral, amelyek a legtöbb villamosenergiái vállalattal azonos irányba haladnak, most a gáz szolgáltatókhoz kerülnek felvásárlás vagy meglévő gáz ipari vállalatokkal való egyesülés útján vagy a 'tüzelőanyag harc' ajánlatain keresztül a végfogyasztókért folytatott verseny útján.

A magas költségek és kockázatok, még a nem tökéletes piacok esetében is erősen kedveznek a nagy vállalatoknak, miközben sok kormány vonakodik, hogy egy ilyen kulcsipart hagyjon felvásárolni külföldi vállalatoknak, akiket nem lehet olyan egyszerűen befolyásolni és akiknek kevesebb kötelezettségük lesz, mint a hazai piacnak.

Ennek eredményeképp a vállalatok nagy versenyképes terének létrehozásától távol, Európa legtöbb országában a Direktíva azt eredményezte, hogy az olyan piacok, ahol egy vagy két nemzeti bajnok és egy vagy két domináns nemzetközi vállalat segítségével uralkodik, gyakran integrálódnak a gázszolgáltatásba. Az ilyen oligopol piacok nyilvánvaló kockázata ellenére a Bizottság belenyugszik, hogy megengedje, hogy az ipar egy magántulajdonban levő oligopóliumba kerüljön abban az indokolatlan hitben, hogy tud kezelni egy oligopóliumot. Talán azt is reméli, hogy ezek a nagy, domináns vállalatok Európán kívül sikeresek lesznek, a további bevételt és nyereséget visszahozva Európába.

---

²⁵ D Maclaine (2004) Doktori disszertáció, SPRU, University of Sussex.

18. A Direktíva következményei és az alternatívák

18.1. Problémák

A Direktíva működése legalább hat jelentős problémát vetett fel, amely módosításokat a Direktíva számára meg kell fogalmazni:

- A Direktíva nem engedi, hogy az országos hatóságok szabályozzák a villamosenergia iparba való be- és kilépést és egy olyan piacon bízják, amely a kereslet és kínálat elég közeli találkozásának biztosítását erőlteti, hogy az ellátást biztonságát garantálja. A gázipar esetében a gázszerződéseket alapos nyilvános átvizsgálásnak kell kitenni, hogy biztosítsák a szolgáltató megfelelőségét. Nyilvánvaló, hogy a villamosenergia szektor beruházásai nagyon ciklikusak lesznek, amelyek egyszer a kapacitási hiányokhoz, máskor a pazarló kapacitási felesleghez vezetnek. A gázipar esetében a vállalatoknál nem lesz meg a piaci biztonság, hogy hosszú-távú beszerzéseket végezzenek, és arra ösztönöz, hogy alacsony szinten tévedjenek, megelőzve az eladhatatlan gáz megmaradását.
- A villamosenergia és gáz piac kiskereskedelmi versenyének megnyitása minden fogyasztó számára megnyitja a kis fogyasztók kiaknázási lehetőségét, mivel a kis fogyasztóknak nincsenek anyagi eszközeik, az ösztönzések és az energia forgalmazása biztosítja számukra, hogy olyan jó üzletet kapnak, mint a nagy fogyasztók;
- A Direktíva komoly csökkenéseket eredményezett a villamosenergia ipar foglalkoztatása és a szakképzettsége terén és valószínűleg hasonló eredményhez vezet a gáz iparban, ahogy a Direktíva hatása érezhetővé válik. Új munkaerő toborzása és a meglévő alkalmazottak képzése nélkül - hogy fejlesszék és erősítsék szaktudásukat – az energiaipari hálózat megbízhatósága tönkre fog menni;
- Az ösztönző szabályozások elfogadása és a szektor testületi instabilitása sok olyan vállalattal együtt, akik az egyesítéseknek és felvásárlásoknak vannak kitéve, olyan kockázathoz vezet, hogy az ipart rövid-távú nyereség érdekében a hosszú-távú ellátási biztonság kárára aknázzák ki.
- A környezetvédelmi célok sokkal magasabb prioritást élveznek, amióta a Direktívát először kidolgozták. A piaci befolyások önmagukban nem engedik a csökkentések megcélzását, például az üvegházhatás és a savas gáz kibocsátások tekintetében. Ha az alacsony széntermelést növelni kell, speciális védelemmel kell ellátni a piacot, és ahogy az alacsony széntermelés egyre inkább dominálnak az új energiatermelésben, kis piaci terület marad; és
- A demokrácia hiánya a szektorban. A nyilvános ellenőrzés és néhány esetben a közös tulajdon helyettesítése a piaci erővel és a magántulajdonnal csökkentette a demokratikus ellenőrzést egy létfontosságú közszolgáltatás felett: a Bizottság zsargonja szerint általános gazdasági érdekszolgálat. A szabályozó testületek ritkán reprezentatívak és sokkal inkább üzleti közösségekből állnak, mint szakszervezetekből, fogyasztókból vagy más érdekcsoportokból.

18.2. Alternatívák

18.2.1. Energiatermelési és gázszolgáltatási pontosság

A villamosenergia termelési és a gázipari nagykereskedelmi szektorhoz a Direktívát a szükséges mértékben ki kell bővíteni, hogy a felelősségre vonható nyilvános hatóságok biztosítsák, hogy elegendő energiatermelési kapacitás álljon rendelkezésre és elegendő gázra kössenek szerződést. Egy ilyen feladat nem kompatibilis a villamosenergia és gáz szabad piacaival, mivel egy szabad piacon a be- és kilépést nem lehet kontrollálni. Egy Önálló Vevő lehetősége a villamosenergia ipar esetében, amely az 1996-os Villamosenergia ipari Direktívában létezett, igaz, hogy meglehetősen elferdített és zavart változatban, úgy tűnik, ajánl lehetőséget egy ilyen kötelezettségnek való megfeleléshez. Az Önálló Vevő értelmében az energiatermelőkre és gáz ipari nagykereskedőkre nehezedő kompetitív nyomás még mindig gyakorolható. Például ahol új kapacításra vagy új gázszolgáltatókra van szükség, verseny alakulhat ki az új kapacitás megépítésére vagy a gázszerződésekre, ahol a szerződés ahhoz a vállalathoz kerül, amely a legjobb feltételeket ajánlotta. A meglévő energiatermelő kapacításra

---

vonatkozóan szerződés köthető korlátozott időszakokra vonatkozóan és rendszeresen újra meg kellene pályázni, hogy a szolgáltatott energiát biztosan a legalacsonyabb költségen állítsák elő.

18.2.2. Kiskereskedelmi verseny

A kiskereskedelmi verseny egyértelműen több költséggel terheli kis fogyasztókat, mint amennyi a verseny működtetéséből keletkezik, és lehetővé teszi a kis fogyasztók kizsákmányolását és az indokolhatónál magasabb ár kialakítását. A Direktíva korábbi változatai a kiskereskedelmi piacokat csak a nagy fogyasztók számára nyitotta meg. A Direktívát ki kell egészíteni, hogy minden tagállam a piac egyharmadáig korlátozhassa a kiskereskedelmi versenyt, az első Villamosenergia ipari Direktíva értelmében. Ha a kis fogyasztók kiskereskedelmi versenyét nem fogadják el, egy megfelelően szabályozott árat kell bevezetni, amely nem teszi lehetővé azt a kockázatot, hogy a kis fogyasztók támogassák a nagy fogyasztókat.

18.2.3. Szaktudás és foglalkoztatás

A Bizottságnak biztosítani kell, hogy a szakképzettségi helyzet folyamatos megfigyelésére vonatkozó részletes foglalkoztatási adatokat összegyűjtsék, különösen a gáz szektorban, ahol az adatok meglehetősen hiányosak. Meg kell fogalmazni a szektorban a nők foglalkoztatásának alacsony szintjét. Szükséges lehet átnézni a Direktíva azon részét, amelyben felelősséggel terheli a vállalatokat, hogy oktatásokat tartsanak és biztosítsák, hogy a költségcsökkentések ne a dolgozók foglalkoztatási körülményeinek költségeiből legyenek megvalósítva.

18.2.4. Hálózati megbízhatóság

A bevezetendő hálózati rendszer erős ösztönzést ad a költségcsökkentésre és nyomást gyakorol a szabályozókra, hogy költségcsökkentést hajtsanak végre ott is, ahol a megbízhatóság hosszú-távú hatása döntő lesz. Egy sokkal jobb egyensúlyt kell kidolgozni, ami továbbra is támogatja a vállalatokat, hogy javítsák hatékonyságukat, ahogy a villamosenergia és gáz ipar történelme során azt tették, előírja a vállalatoknak, hogy demonstrálják, hogy a költségcsökkentések nem fognak káros hatást gyakorolni a megbízhatóságra.

18.2.5. Fenntarthatóság

A Direktívának el kell ismernie, hogy a villamosenergia ipar új beruházásai (beleértve a kereslet oldali intézkedéseket) közül sok a nyilvános politikai célok eredménye lesz, nem a piaci erőszaké. Az Önálló Vevő lehetősége jól alkalmazkodik ahhoz, hogy biztosítsa a kis villamosenergia termelő források, mint például a megújuló és az együttes energiatermelés optimális mértékben ki legyenek aknázva.

18.2.6. Demokratikus szabályozás

A Szabályozó szerepe döntő lesz egy ilyen rendszerben. Az Európai Unió legtöbb országa most jó anyagi ellátottságú szabályozó testületekkel rendelkezik, általában megfelelő szintű hozzáértéssel. Mindazonáltal az ilyen szabályozókat ritkán választják a széles demokratikus kritérium alapján. Általában egy nagyon keskeny üzlet orientált társaságból kerülnek ki, erős verseny előjegyzéssel. A szabályozó testületeknek sokkal szélesebb részvételre kell nyitniuk, mindenféle érdeklődésű képviselőket hozva, beleértve a környezetvédőket, fogyasztói szervezeteket és szakszervezeti képviselőket. Csak így válhatnak a köz legitim képviselőivé.

19. 1. Függelék: Országos tapasztalatok: Nyugat-Európa

19.1. Ausztria

19.1.1. A Szabályozó

A villamosenergia és gázipari szabályozó testülete, E-Control létrehozása 2001-ben.²⁶

19.1.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Az osztrák törvény értelmében a villamosenergia ipari létesítményeknek legalább 51%-ban köztulajdonban kell lenniük, bár voltak politikai lépések, hogy ezt a szabályozást mérsékeljék vagy töröljék.

A Verbund a legnagyobb vállalat Ausztriában. Ez termeli Ausztria villamosenergiájának több mint felét, többnyire vízerőművekkel az AHP-Verbund és ATP-Verbund leányvállalatain keresztül. Az APG-Verbund működteti és tartja fenn az ausztriai 220/380 kV-os hálózat nagy részét és a 110kV-os hálózat egy részét a Tiroler Regelzone AG (TIRAG) és az Übertragungsnetz AG ellenőrzése alá tartozó területek kivételével, amely a szolgáltatás 80%-át könyveli el. A Verbund-ot 1988-ban részben privatizálták, de a részvények 51%-a még mindig az osztrák kormány kezében van. A magántulajdoni rész 27%-át három regionális létesítmény, az EVN, a WienStrom és a Tiwag kezében van. Az EnBW 2004 novemberében eladta a 6,33% Verbund részvényét. A többi fő vállalat többsége helyi tulajdonban van, bár többen szövetséget hoznak létre, hogy versenyképesebbek legyenek. Az EnergieAllianz egy olyan szövetség, amely a regionális energiaszolgáltatók leányvállalataiból épül fel, EVN AG (10%-ban az EnBW tulajdona), Wien Energie GmbH, Energie AG Oberösterreich, Burgenländische Elektrizitätswirtschafts-AG (Bewag) és Linz AG fuer Energie, Telekommunikation, Verkehr und Kommunale Dienste. Ezen vállalatoknál a többségi tulajdonok a regionális hatóságok kezében vannak.

2002-ben egy javaslat készült, hogy az Energia Allianz és a Verbund egyesítésével létrehozzák az Energia Austria-t, mely egy olyan létesítmény lenne, amely Európa tíz legnagyobbja között lenne és az ausztriai piac 80%-át tudná magáénak. Az energiatermelő leányvállalatok (kétharmada a Verbund kezében van), beleértve a nemzetközi kereskedelmet és a nagy fogyasztóknak történő másodlagos eladásokat (hétharmada az Energie Allianz kezében van) lennének a fő elemek. A kis fogyasztókat továbbra is az Energie Allianz önálló tagjai szolgálnák ki. Az Energie Allianz tagjai egy 53%-os tulajdoni kombinált piaci részesedéssel rendelkeznek (59%, ha a több vállalat vagyonát is beleérjük) a végfogyasztók kereskedelmében. Az Energie Allianz-hoz hasonló szervezet van a gáz szektorban, az Econ gas. A Szabályozó, az E-Control 2004-es piaci jelentését előre foglalkoztatta az Energie Austria és az EconGas hatása. Megállapítja.²⁷

'Ugyanakkor azonban az EVN AG, Wien Energie GmbH, Energie AG Oberösterreich, BEWAG, Linz AG és Verbund rész-egyesítése az Energie Austria létrehozásához azt eredményezte, hogy a szolgáltatók száma a nagykereskedelemben és a nagy méretű fogyasztók piacán csökkenést mutatott. Ahogy a gáz szektorban történt az EconGas megalakulásakor a tranzakció jelentősen növelte az olajfinomítás és a kiskereskedelmi villamosenergia piacok koncentrációját. Most egy teljesen horizontális és vertikális integrált csoport van Ausztriában, mely tekintélyes piaci hatalmat gyakorol az Energie Allianz, az EconGas és az Energie Austria formájában.

A tárgyalások lassúak, a tervek vitathatóak voltak az Energie Austria lehetséges piaci hatalma miatt és a Verbund ellenkezni látszott a feladat megvalósítását illetően. Egy Cartel Office vizsgálat megállapította, hogy az egyesítés akadály lenne a verseny útjában, de Martin Bartenstein gazdasági miniszter sürgette, hogy a 2005 áprilisi tárgyalások eredményei 2005 nyarára meglegyenek. Elsődleges szempontja egy erős, nemzetközileg aktív nagykereskedelmi szervezet, az Energie Austria létrehozása volt és az Energie Austria-t látta annak biztosítékaként, hogy az ország vízkészletei osztrák tulajdonban maradnak.

²⁶ <http://www.e-control.at/>

²⁷ http://www.e-control.at/pls/econtrol/docs/FOLDER/INTERN/ADMINISTRATION/DATEIEN/PUBLIKATIONEN/MARKTBERICHT/EC_MB_04_ENGL_1502_KORR.PDF

A főbb külföldi vállaltok az RWE, EDF és GDF. Az RWE rendelkezik a holding vállalat (Kärntner Energieholding Beteiligungs GmbH) 49%-ával, amelynek tulajdonában a Kelag – villamosenergia szolgáltató Karintia tartományban – 63,85%-a van. Az EDF és GDF 20 és 5%-os kisebbségi részesedést birtokolnak az Energie Steiermark AG-ban (ESTAG), a többi részvény Stájerország tulajdonában van. 2004 februárjában az ellenőrző bizottság ismételten menesztette állásából a vezetőségi bizottságot, mivel azt gondolták, hogy a grazi önkormányzati közüzemi részesedés 49%-át túlárasták. Az EDF holding jövője is kétséges a részleges privatizáció előkészületei miatt.

19.1.3. Az ipar szerkezete: gáz

Az üzlet nagykereskedelmi és hálózati részében az OVM a domináns vállalat. 2003-ban egy új vállalatot, az EconGas-t hozták létre a gáz árusítására. Legfőbb részvényesei az OMV (50%), az EVN (15,7%), a Wien Energie (15,7%) és az OOe Frengas (15,55%). 2005 júliusában az EconGas bejelentett terveit, hogy elkezdi a gáz értékesítést Németországban és Olaszországban. Számos más szolgáltató szövetségeket hoz létre, hogy versenyezzenek az EconGas-zal. Kiskereskedelmi szinten a 17 fő villamosenergia ipari kiskereskedő közül 12 gázt kínál.

19.1.4. A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Az EXAA (Energy Exchange Austria) 2002 márciusában kezdte meg működését.²⁸ 2005-ben az április 9-vel kezdődő héten az átlagos napi volumen az EXXA készáruipiacán 4400MWh volt, amely körülbelül 2%-át képviselte az ausztriai villamosenergia keresletnek.

Az osztrák villamosenergia ipari szabályozó, az E-Control 2004. évi jelentésében úgy kalkulálta, hogy az ausztriai villamosenergia kereslet körülbelül 2,5%-a az EXXA-n keresztül zajlik. Úgy látszik, hogy a legtöbb osztrák vállalat a Leipzig-i energiakereskedő használja Németországban az EXXA helyett. Nagyon kevés új kapacitás épült Ausztriában, 230MW-os szélenergia a BEWAG különböző építési fázisaiban és egy 450MW-os vízerőmű, amelyet várhatóan 2008-ra fejez be a Vorarlberger Illwerke és az EnBW. Nem egyértelmű, hogy ezt a projektet hogyan fogja befolyásolni az EnBW Ausztriából történő kivonása.

19.1.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Egy nemzeti gázpiac létrehozása jelenleg nem lehetséges, mivel hiányoznak az összekapcsolódások Tirol és Vorarlberg, valamint Ausztria többi része között (a keleti ellenőrzési terület). A gáz csak Tirolba és Vorarlbergbe érkezik Németországból. Az OMV az elérhető készlet több mint 90%-át ellenőrzi. A Szabályozó egy nagyon korlátozott gázkibocsátási programot vezetett be, mely lehetővé tette az EconGas létrehozását, de az érintett gáz mennyisége nagyon kicsi. Két aukció ment végbe két év alatt 2004 végéig, de mindkét aukció Ausztria gáz fogyasztásának mindössze 2%-ával egyenértékű mennyiséget foglalt magában és nem volt egyértelmű, hogy a kibocsátott gázt Ausztriában kell-e értékesíteni. Van egy központ Baumgarten-ben, de a Szabályozó versenyről szóló éves jelentésében az szerepel, hogy ezen a piacon még nem jegyeztek forgalmat.

19.1.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

A kiskereskedelmi piacot 2001 októberében teljesen megnyitották a verseny számára. Mindazonáltal az Európa Bizottság 2005. évi Teljesítményértékelő Jelentése megállapította, hogy 2003-ban a kis kereskedelembe részt vevők és a lakossági fogyasztók mindössze 1%-a váltott, a piac 2001-es megnyitása óta 3%. Az E-Control 2004-es Piaci jelentésében kimondja, hogy a 2004-es váltási arány alacsonyabb, mint az előző éveké. Azt állította, hogy a villamosenergia ipari liberalizáció első két évében az összes lakossági fogyasztó 1,5%-a váltott, míg szinte minden nagy fogyasztó vagy szolgáltatót váltott vagy újratárgyalta a szerződéseket. A tanulmány megjegyezte továbbá:

'tisztviselők kis erőfeszítéseket tesznek, hogy saját territóriumukon kívül betörjenek a hazai piacokra. A villamosenergia és gázipar zsugorodó reklámkiadás tervezetei ugyancsak a hazai növekedésre vonatkozó kötelezettség hiányát mutatja. A villamosenergia és gáz hirdetés elsősorban az image megtartását célozza meg, sokkal inkább, mint a fogyasztók tájékoztatását a termék minőségéről vagy árairól. Az új szolgáltatók lakossági értékesítésre való erős támaszkodása is lecsökkentette hirdetési költségeiket. A termékárra kis fogyasztóknak történő árusítása esetén a legtöbb villamosenergia ipari vállalat egy többhasznú megközelítés mellett dönt, legalábbis amennyire az energiát és a gázt érinti.'

²⁸ <http://www.exaa.at/cms>

'A nagy és kis villamosenergia fogyasztók által fizetett energia árak az elmúlt években megemelkedtek. A magasabb nagykereskedelmi áráktól és a megnövekedett költségektől eltekintve, mellyel az új Green Electricity törvény terhelte a fogyasztókat csökkentette a versenyképesség intenzitását, amely valószínűleg szerepet játszott az áremelkedésekben.'

Az E-Control jelentette továbbá:

'nagy különbség a villamosenergia beszerzési és eladási ár közötti árrésben a kis fogyasztói szegmensben. Míg néhány vállalat energiaköltségei jóval a nagykereskedelmi árszint fölött vannak, néhány országos méretű szolgáltató árrése sokkal szorosabb, ha nem negatív. Az elmúlt két évben látható nagykereskedelmi árak emelkedése a vállalatok eredményeinek jelentős fejlődésében jelentkezett – különösen azon villamosenergia ipari vállalatoknál, ahol alacsonyak az energiatermelési költségek.'

A nagy fogyasztók közötti 'keverég' magas aránya és a nagy árrés a villamosenergia vételi és eladási ára között azt sugallja, hogy a kis fogyasztók tétlenségét a kihasználják a vállalatok nyereségük növelése érdekében.

2005 áprilisában a Szabályozó 12-15%-os csökkenést jelentett be a hálózati árakban Stájerországban és júniustól átlagosan 11%-osat Felső-Ausztriában. Ez mérsékelheti a fogyasztói árakra nehezedő nyomást.

19.1.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A lakossági fogyasztók kiskereskedelmi versenyét 2002 októberében vezették be. A kiskereskedelmi gáz piac sok hasonló problémával küzd, mint a villamosenergia piac, szintén nagyon alacsony váltási aránnyal (kevesebb mint 1%), továbbá egy domináns vállalattal, az EconGas-zal, amely a keleti ellenőrzési terület piacának 70%-át birtokolja.

19.1.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

Az ausztriai villamosenergia rendszer erősen függ a hidroelektromos készletektől, amely Ausztria energiatermelésének mintegy felét teszi ki. Az árak az esőzéstől függenek. A magas árak nem feltétlenül jelentenek kapacitásbeli hiányt és ehhez hasonlóan az alacsony árak nem szükségszerűen jelentik a kapacitási többletet. Például 2003 augusztusában a Szabályozó bejelentette: 'a tárolás nélküli folyami erőművek energia képességi tényezője megütötte a történelmileg legalacsonyabb 0,62-es szintet. Más szóval az átlagos vízáramlási körülmények között termelhető energiának mindössze 62%-át állították elő.'²⁹ Ez egybeesik a nagykereskedelem nyomásával Európa más országaiban, mint például Franciaországban. Ennek eredményeképp az EXAA árai nagyon magas szinteket mutattak, augusztusban elérve a 300 euró/MWh-s csúcsot, mely a 30 euró/MWh-s éves átlaghoz hasonlítva önmagában is egy 30%-os növekedés az előző évhez képest.

A hálózat

A Verbund leányvállalatánk, az Ausztriai Energia Hálózat műszaki igazgatója, Heinz Kaupa 2005 februárjában előre jelezte, hogy a jelenlegi irányelvek értelmében az ausztriai áramkimaradások valószínűleg azért történtek, mert az ausztriai hálózatot nem úgy tervezték meg, hogy figyelembe vegye azt az energia áramlást, amelyhez a kompetitív piac vezet. Kaupa 'közeli áramkimaradásokat' jelentett 2005-ben, amikor a viharok megrongálták a nagyfeszültségű vezetékeket, szükségessé téve a hálózati funkciók fenntartására vonatkozó sürgősségi intézkedéseket. Külön probléma volt az országok közötti energiaáramlás az új UCTE tagországokhoz és azoktól Ausztria északi, keleti és déli részében. Az UCTE rendszerében a 2005-ös megfelelőségi jelentés³⁰ az Észak- és Dél-Ausztria közötti vezetékek gyengeségét jelentette be. Ez a gyengeség problémát jelent, mivel északon energiatermelési kapacitás többlet van, míg délen hiány.

Végfogyasztók

2004 szeptemberében Martin Bartenstein a gazdasági ügyek minisztere elrendelte, hogy Walter Boltz az E-Control regulátora és Walter Barfuss a szövetségi egyezményi hivatal vezetője megvizsgálja a

²⁹ E-control (2004) 'Éves jelentés és könyvelés'.

³⁰ http://www.ucte.org/pdf/Publications/2005/SAF_2005-2015_final.pdf

gyanús árösszejátásokat. A miniszter általában véve bizalmatlan az iparral és különösen az Energie Allianz tagjaival szemben, mivel szinte egyidejű árnövekedést vett észre, melyet nem talált indokolhatónak.

19.2. Belgium

19.2.1. A Szabályozó

Van egy szabályozó testület, a CREG³¹, és három regionális testület. A VREG³² a Flamand régiót, a CWAPE³³ Wallóniát, és az IBGE-BIM³⁴ a brüsszeli régiót fedi le. A szövetségi hatóságok a kompetens testületek a villamosenergia és gáz árak, a 70 kV feszültség feletti nagyfeszültségű villamosenergia hálózat, a földgáztárolás és -szállítás, a villamosenergia (kivéve a megújuló energiaforrásokból és a kombinált hő- és energia rendszerekből előállított villamosenergiát) és a nukleáris energia termelése tekintetében. A régiók a kompetens testületek a 70kV-nál alacsonyabb feszültségű villamosenergia hálózaton keresztül történő elosztása, a földgáz elosztása, a megújuló energiaforrásokból és a kombinált hő- és energia rendszerekből előállított villamosenergia, az energia ésszerű felhasználása és a társadalmi közszolgáltatások kötelezettségei tekintetében.

19.2.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Belgiumban a domináns vállalat az Electrabel. A vállalat tulajdonjoga összetett, de a legnagyobb részvényes 50,8%-kal a Tractebel, a Suez Lyonnaise energia részlege (98%-ban a Suez Lyonnaise tulajdonában van). A részvények 4,7%-át az önkormányzatok birtokolják, az Electrabel részvények többi része a tőzsdén van. A Suez részvényeit a Societe Generale Belgique 60%-ának felvásárlásával szerezte meg 1998. 2005 augusztusában a Suez egy felvásárlási pályázatot hirdetett meg a maradék részvények 49%-ára vonatkozóan, a felvásárlás várhatóan 2005 novemberében fog megtörténni. Az Electrabel-nek leányvállalatain keresztül Olaszországban az ECEA római helyhatósági vállalattal, és részvényei folytán az Interpower energiatermelő vállalatban van érdekeltsége, amely 2002-ben kivált az ENEL-ből, valamint erőművekben való érdekeltségen keresztül Franciaországban, Spanyolországban és Portugáliában. Legfőbb tulajdonosának a Suez-nek 57,2%-os érdekeltsége van a belga gázipari Disrigas vállalatnál és a Fluxys gáz hálózati vállalatnál.

Az Electrabel kezében van a belga energiatermelési kapacitás 85%-a. A maradék legnagyobb része (8,5%) a köztulajdonban levő Societé de Production d'Electricité (SPE) kezében van. Ezt a vállalatot az önkormányzati vállalatok konzorciuma irányítja. 2001 októberében az EDF 10% érdekeltséget vitt be a vállalatba azzal a lehetőséggel, hogy a részvények 49%-át felvásárolhatja, de ez az üzlet 2003-ban meghiúsult, és 2005-ben a francia országos gázipari vállalat, a GDF és a brit gázipari vállalat, a Centrica 51%-os érdekeltséget szerzett, a fennmaradó rész az önkormányzati vállalatok kezében maradt. A CREG³⁵ megbízásából a London Economics jelentése az energiatermelési piacra vonatkozóan azt javasolta, hogy ideális esetben az Electrabel-t fel kellene bontani, így hét vagy nyolc energiatermelő lenne. Mindazonáltal ezt úgy tekintették, hogy nem valósítható meg a belga eltulajdonítási törvény értelmében, továbbá az Electrabel kijelentette, hogy nem hajlandóak saját magukat felosztani. A London Economics további aukciókat javasolt a meglévő kapacitást illetően, hogy támogassák az új belépőket. Ez természetesen csak átmenetileg osztaná el újra az energiatermelési kapacitást ahelyett, hogy új kapacitást hozna létre.

Az elosztó szektort körülbelül 30 helyi vállalat irányítja, amelyek vagy 'tisztán' köztulajdonban vannak vagy 'kevert' vállalatok, melyek az önkormányzatok és az Electrabel közös tulajdonában vannak. Az Electrabel szolgálja ki közvetlenül a legnagyobb fogyasztók és ez jelenti a piac 41%-át, a piac legnagyobb része, amelyet 2003-ban nyitottak meg a verseny számára. Gyakorlatban az ilyen fogyasztóknak csak 2-5%-a váltott az Electrabel helyett másik szolgáltatót. A piac többi részét (59%) nagyrészt az önkormányzati vállalatok szolgálják ki.

2001-ben nyolc független önkormányzati tulajdonban levő létesítmény volt 'intercommunales pures', 16 létesítményt részben az Electrabel birtokolt 'intercommunales mixtes', nyolcat pedig 'regies' közvetlenül helyi hatóságok és három magán vállalat működtetett. Általában ezek a vállalatok gázt és kábel televíziót, valamint villamosenergiát szolgáltatnak hálózatukon keresztül. A legnagyobb

³¹ <http://www.creg.be/indexie6.html>

³² <http://www.vreg.be/>

³³ <http://www.cwape.be/>

³⁴ <http://www.ibgebim.be/>

³⁵ Energia Európában, 2004. október 25., 3. oldal

vállalatok kevert vállalatok, amelyek a piac 85-át szolgálják ki, amelyet az Electrabel nem közvetlenül szolgálja ki. A kevert vállalatok adják a gáz 85%-át, a kábel televízió 53%-át és a víz 10%-át.

2003 januárjában az Electrabel megpróbálta megvenni a villamosenergia és gázipari kiskereskedelmi szolgáltató üzletének egy részét, Flandriában a hat 'kevert' elosztóból ötöt: Imewo, Gaselwest, Iveka, Intergem és Iverlek. Ezt a lépést az Európai Bizottság megvizsgálta, de a belga hatóságok kérésére visszaküldte a belga versenyhatóságok számára.

A Direktíva értelmében az elosztó rendszer üzemeltetőinek az energiatermelőktől és a kiskereskedelmi szolgáltatóktól is függetlennek kell lenniük jogilag is és a vezetés tekintetében is. Az önkormányzatok lesznek a többségi részvényesek ezeknél az elosztási rendszer üzemeltetőknél (51-70%). Mindazonáltal az Electrabel továbbra is felelős lesz a hálózatkezelésért. Az elosztó rendszer üzemeltetőinek függetlennek kell lenniük az Electrabel-től. Ez a tevékenység ezért három külön regionális leányvállalatba fog integrálódni. A három jogi szervezet, az Electrabel Netmanagement Flanders, az Electrabel Netmanagement Wallonia és az Electrabel Netmanagement Brussels kerül a helyére a végéig.

Belgium, Flandriai Brüsszel és Wallónia, a három rész különböző sebességgel halad a kiskereskedelmi piac megnyitása felé, Flandria 2003 júliusában nyitja meg a teljes kiskereskedelmi versenyt, de Wallónia 2007 előtt nem várható és ennek eredményeképp kevés szervezeti lépést tettek eddig a kiskereskedelmi szektorban.

Flandriában a legfontosabb fejlődés a brit Centrica belépése volt, amely 2003-ban egy vállalatot alakított, a Luminus-t a régió hat 'tisztá' vállalatával társulva, és a flandriai kiskereskedelmi piac 20%-át adják. A hálózat vagyonát továbbra is az eredeti vállalatok kezelik és nem a leányvállalatok részét képezik.

A szállító rendszert az Elia birtokolja és üzemelteti, amely a belga szállító rendszer (TSO) üzemeltetőjének neveztek ki. Ezt a vállalatot 2001-ben hozták létre, mely akkor a CPTE tulajdonában volt, egy vegyesvállalat az Electrabel (91,5%) és a SPE (8,5%) között. 2002-ben a vállalat 30%-át megvette egy önkormányzati konzorcium, a Publi-T. Azt tervezte, hogy a CPTE további 40%-ot elad a piacnak a részvényeiből, és 30%-ot hagy a CPTE-nek és a Publi-T-nek.

19.2.3. Az ipar szerkezete: gáz

A gázipar szerkezete nagyon hasonló a villamosenergiáéhoz, egy vállalat, a Distrigas dominálja a paic nagykereskedelmi részét, a rendelkezésre álló gáz több mint 91%-át irányítja és sok elosztó vállalat gyakran a gázáért és a villamosenergiáért is felelős (lásd fent). A Distrigas leválasztotta a hálózati tevékenységeit egy új vállalatba, a Fluxys-ba, de a többségi részvénytulajdonos 63,5%-kal a Fluxys-ban és a Distrigas-ban is a francia Suez-Electrabel vállalat, a domináns belga villamosenergia ipari vállalat.

19.2.4. A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

A BELPEX készáruipiacot várhatóan 2005-ben vezetnek be. Addig néhány aukciót tartottak az Electrabel kapacitásának egy részére vonatkozóan. 2003 decemberében az első aukció során hét vállalat vásárolt 5-10 Mw-os csomagokat három hónaptól egy évig terjedő időszakokra.

Kevés új kapacitás van építés alatt Belgiumban. Egy 385MW-os CCGT erőmű, melyet az Electrabel-lel és a RWE-vel közösen építenek volt 2005 áprilisában tesztelés alatt, 90MW-nyi szélerőmű épül a NUON megbízásából, mely 2006-ra készül el, valamint egy 120MW-os gáz-tüzelésű közös termelésű erőművet építettek az Essent, mely 2005-re készül el. Egy C-Power néven ismert konzorcium kapott jóváhagyást egy 216MW-os parti szélerőmű építésére, előreláthatólag 2007-re készül el.

19.2.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Belgiumnak nincsen saját gáztermelése és a gáz főként az európai termelőktől importálja. Nincs folyékony földgáz terminálja. Van egy gáz központ Zeebrugge-ban, eddig a likviditás nagyon alacsony volt és az árjelzések nem túl megbízhatóak.

19.2.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

2004-ben Belgiumban az Electrabel jegyezte a kiskereskedelmi piac 65,8%-át és a rabul ejtett piac 17,3%-át (lakossági fogyasztók Wallóniában és Brüsszelben). Az új belépők: Luminus (7,6%), RWE (2,9%), Nuon (2%), EDF (1,4%), SPE (1,4%) a többiek 1,8%. A gáz esetében hasonló kép alakult ki: Suez Distrigaz 50,2%-os szolgáltatással, Electrabel 24,3% és a rabul ejtett piac 12,9% volt. A fennmaradó 12,6%-ot a nem-Suezi új belépők szolgálják ki, amely megoszlik a Centrica leányvállalata, a Luminus (4%), a Gaz de France (GDF) (3,2%), a német Wingas (2,2%), a BP (1,6%) és a többiek 1,6%-a között.

A Flamand régióban, amely 2003 márciusában nyitotta meg a teljes kiskereskedelmi versenyt, a Flamand Szabályozó bejelentette, hogy 2005 márciusának végére a lakossági fogyasztók között csak három vállalatnak, az Electrabel-nek (69%), a Luminus-nak (19%) és a Nuon-nak (7%) volt 3%-nál nagyobb részesedése, és a fogyasztók 11%-a váltott szolgáltatót a piac megnyitása óta eltelt két év alatt, 5% az előző 12 hónapban.

A Wallon régióban a szabályozó, a CWAPE 2004 októberében azt javasolta, hogy a piacot 2005. július 1-től teljesen nyissák meg, de a wallon kormány úgy döntött, hogy a megnyitás 2007. január 1. előtt nem történik meg. Azt mondta, időre volt szükség az IT rendszerek megszervezéséhez és az új mérőórák telepítéséhez.

19.2.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A villamosenergiához hasonlóan a gáz piac is különböző időben nyit meg a három belga régióban. A Flamand régió 2003 júliusa óta nyitva áll a fogyasztók számára és a VREG, flamand szabályozó testület szerint tíz aktív szolgáltató volt a régióban, beleértve a Luminus, GDF (Franciaország), és Essent és Nuon (Hollandia) valamint belga vállalatokat.

19.2.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

A nagykereskedelmi piac megnyitásáig nehéz lenne meghatározni a piaci visszaéléseket.

Végfogyasztók

A VREG, flamand szabályozó figyelmeztette a fogyasztókat, hogy egyes vállalatok félrevezető árinformációkat tesznek fel az internetes oldalaikra, például a helyi hálózati tarifák olyan csökkentési javaslataira alapozzák számításaikat, amelyeket még nem hagyott jóvá a szövetségi szabályozó és egyáltalán nem tükrözi a jelenlegi energia áremelkedéseket.

19.3. Nagy-Britannia

19.3.1. A Szabályozó

A brit villamosenergia ipar (Anglia, Wales és Skócia) szabályozó testülete az Energia Piaci Hatóság, amely a Gáz és Villamosenergia Piacok Irodáján (Ofgem) keresztül működik. Ezt a gáz- (Ofgas) és a villamosenergia (Offer) ipari szabályozó testületek egyesítéséből hozták létre, 1986-ban a gázt, 1989-ben a villamosenergiait és az egyesítést 2001-ben.³⁶

19.3.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Az 1990-es privatizáció óta a brit villamosenergia szektor sok szerkezet átalakításon ment át az energiatermelő, elosztó és kiskereskedelmi szolgáltató szektorban. 1990-ben három nagy energiatermelő volt, National Power, Powergen és Nuclear Electric; 12 regionális elosztó/kiskereskedelmi szolgáltató vállalat; két teljesen integrált skót vállalat, Scottish Power és Scottish Hydro; valamint egy szállító vállalat fedte le Angliát és Skóciát. Az utóbbi három vállalat az egyetlen az 1990-ben létrehozott 18 vállalatból, amely független vállalatként maradt fenn. Az iparban most hat vállalat dominált erős energiatermelési és kiskereskedelmi szolgáltató üzlettel. Ezek: NPower, A National Power utódvállalata, mely a RWE (Németország) tulajdonában van, Powergen (az E.ON tulajdonában, Németország), EDF (Franciaország), a két skót vállalat (Scottish Power és Scottish Hydro utódvállalata, a Scottish & Southern Energy), valamint privatizált gázipari vállalat kiskereskedelmi részlege, a Centrica, amely Az Egyesült Királyságban British Gas néven kereskedik.

Három fő trend van a brit villamosenergia iparban 1990 óta:

- Vállalatok felvásárlása külföldi vállalatok által. Kezdetben amerikai vállalatok voltak a fő vásárlók, de legtöbbjük elment és az ipar legnagyobb része a három európai vállalat kezében van;
- A regionális vállalatok szétválása külön elosztó és kiskereskedelmi szolgáltató vállalatokká, és
- A kiskereskedelmi szolgáltató vállalatok integrációja az energiatermelő vállalatokba;

Az Angliában és Skóciában 1990-ben privatizált tizenkét regionális vállalat közül hét esetében az elosztó és a kiskereskedelmi üzlet külön tulajdonjog alatt van. A brit szabályozás megköveteli, hogy az elosztó és kiskereskedelmi üzlet tulajdonosai minden tekintetben teljesen válasszák szét a két üzletet, kivéve a tulajdonjogot.

36. táblázat Energiatermelési kapacitás Nagy-Britanniában

Vállalat	Kapacitás (%)
British Energy	11558 (16)
Scottish & Southern	8555 (12)
Powergen (E.ON)	8037 (11)
NPower (RWE)	8035 (11)
Scottish Power	5927 (8)
EDF	4823 (7)
International Power	3723 (5)
Centrica	2878 (4)
BNFL	2668 (4)
Értékesítésre szánt erőmű	9426 (13)
Összes kapacitás Nagy-Britanniában	71867

Forrás: Kereskedelmi és Ipari Osztály (2004) 'EK energia statisztikai kivonat', The Stationery Office, London és a szerző számításai.

Megjegyzés: Csak az 1MW-nál nagyobb erőműveket tartalmazza

³⁶ <http://www.ofgem.gov.uk/ofgem/index.jsp>

Az NPower felvásárolt három kiskereskedelmi szolgáltató üzletet, a Powergen három kiskereskedelmi szolgáltatót és egy elosztót, az EDF három kiskereskedelmi szolgáltatót és három elosztót. A két skót vállalat teljesen integrált marad Skóciában, de valószínűleg megfosztják őket a szállító üzlettől. A Scottish Power tulajdonában van egy angol elosztó/kiskereskedelmi vállalat, míg a Scottish Hydro egyesült egy angol elosztó/kiskereskedelmi vállalattal és felvásárolt egy kiskereskedelmi szolgáltató üzletet és most Scottish & Southern Energy (SSE) néven ismert. A Scottish Power megvásárolt egy nagy villamosenergia üzemet az Egyesült Államokban, a Pacificorp-ot, de 2005-ben ismét az eladás folyamatában volt. Amikor ez az értékesítés megtörténik, valószínűleg 2006 elején, várható, hogy a Scottish Power-t felvásárolják. Az E.ON-t gyakran emlegetik a legvalószínűbb vásárlóként, bár az SSE-vel történt fúzió is megvitatás tárgyát képezi. 2005 szeptemberében az E.ON elismerte, hogy pályázatot akart beadni a Scottish Power-re.

2005 szeptemberében a Centrica egyesítéséről vagy felvásárlásáról spekulált a Norsk Hydro, a Gazprom, a GDF és a BG, mint lehetséges ajánlattevők.

A hat integrált energiatermelő/kiskereskedő tulajdonában van az energiatermelő kapacitás 53%-a nagy-Britanniában (lásd 36. táblázat). A fennmaradó 20% a két nukleáris vállalat (British Energy and BNFL) tulajdonában van, amelyek közül egyik sem játszik fontos szerepet az árbeállításban, míg további 13% azon vállalatok kezében, akik megpróbálják eladni erőműüket. A legtöbb eladó erőművet valószínűleg a hat integrált vállalat veszi meg, így a piaci hatalmuk sokkal erősebb, mint amilyenek első pillantásra tűnik és valószínűleg erősebbé fog válni.

19.3.3. Az ipar szerkezete: gáz

1986-is a brit gáziparban egy nemzeti tulajdonban levő *de facto* monopólium, a British Gas dominált. Sértetlenül privatizálták és a nagy felhasználóknak szolgáltató választási lehetőséget adtak. Mindazonáltal a British Gas dominanciája a piac fölött azt jelentette, hogy jött néhány új belépő. Azonban 1993 óta vesztett piaci részesedéséből és fokozatosan megszüntette integrációját sok teljesen külön vállalat útján. 1993-ban a brit kormány előírta, hogy fokozatosan csökkentse a piaci részesedését az ipari piacon és nagyrészt északi-tengeri energiatermelési érdekekkel rendelkező olajvállalatok vették át a helyét. Azt is előírta a British Gas számára, hogy egy teljesebb belső szétosztást hajtson végre a hálózatok és a kiskereskedelmi/nagykereskedelmi tevékenységek között.

1996-98 között a kis fogyasztók kiskereskedelmi versenyét bevezették, 1997-ben a British Gas úgy döntött, hogy külön választja az erősen veszteséges kiskereskedelmi részlegét. A British Gas BG Rt. lett és magában foglalta az elosztó és szállító hálózati tevékenységeket (Transco), a globális olaj és gáz kutatási és termelési üzletet, valamint a gázipari létesítmények külföldi beruházásait. Nagy-Britannián kívül a BG továbbra is British Gas néven működött. A sokkal kisebb kiskereskedelmi részleg, amelynek volt egy kis energiatermelési részlege, de nem volt hálózati érdekeltsége, Centrica lett, bár Nagy-Britanniában British Gas néven működhetett tovább. Megpróbált kialakítani egy multi-szolgáltató vállalatot, beleértve a telekommunikációt, bankot, országúti autójavítást és villamosenergiát, de ezen tevékenységeket mára nagyrészt eladta és a Centrica most elsődlegesen gáz és villamosenergia ipari kiskereskedő. Fő versenytársai a háztartási szektorban a villamosenergia ipari kiskereskedők. Az ipari piacon az olajvállalatok és néhány villamosenergia ipari kiskereskedő dominál, míg a Centrica-nak csak kis részesedése van a nagy felhasználók piacából.

2001-ben a BG külön vállalként, Lattice néven kivált a Transco hálózati részlegéből, de egy évvel később egyesült a National Grid Company-val és létrejött a National Grid Transco (NGT). A Szabályozó előírja a NGT számára, hogy válassza külön az elosztó és szállító szektorokat. 2004 júniusában az elosztó hálózat nyolc regionális üzletre lett szétválasztva, ezek közül négyet eladtak. A skót és a dél-angliai elosztó hálózatot egy Scotia Gas Networks néven ismert konzorciumnak adták el, melyet a Scottish and Southern Energy vezetett az Ontario Teachers Pension Plan and Borealis Infrastructure Management-tel társulva. A wales-i és nyugati elosztó hálózatot az MNG Gas Networks néven ismert konzorcium vette meg, az ausztráliai Macquarie European Infrastructure Fund vezetésével. Észak-Anglia elosztó hálózatát a Northern Gas Networks (NGN) néven ismert konzorcium vette meg, amelyet a hong kong-i Cheung Kong Infrastructure Holdings Led vezetett, beleértve a United Utilities-t, azt a vállalatot, amely az Észak-Kelet-Anglia villamosenergia hálózat

tulajdonosa. Az NGT tarja fenn az elosztó hálózatot Londonban, Kelet-Angliában, Nyugat-Közép-Angliában és észak-nyugaton.

Összességében a villamosenergia és gázipari kiskereskedelmi üzlet minden szinten azonos irányba halad, az energiatermelést kivéve.

19.3.4. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

Egy érdekszövetség típusú piacot, a Power Pool-t, működtettek 1990-2001 között Angliában és Wales-ben, akkoriban az Új Villamosenergia Kereskedelmi Megállapodás (NETA) helyét foglalta el. A NETA megállapodás részeként egy készárupiacot működtetett az UKPX, az APX csoport leányvállalata.³⁷ Skóciában 2005. április 1-ig nem volt piac, amikor a NETA megállapodásait kibővítették, hogy Skóciát a Brit Villamosenergia Szállító és Kereskedelmi Megállapodás (BETTA) részeként tartalmazza.

Az érdekszövetség értelmében minden energiatermelőnek, aki a saját erőművét kívánta működtetni, be kellett nyújtania egy sikeres pályázatot az érdekszövetség számára minden 30 perces időszakra. Az ajánlatokat ár alapján rendezték és mindig legolcsóbbat választották ki, amíg a keresletnek leget nem tett. Az érdekszövetség árát a legsikeresebb pályázó állította be és minden sikeres pályázatnak kifizették. A kiskereskedőknek előírták, hogy minden keresletüket az érdekszövetségből elégítsék ki, és annak árát fizessék (plusz a kapcsolódó szolgáltatások költsége). Mindazonáltal nem volt korlátozás az energiatermelők és a kiskereskedők közötti kétoldali szerződésekre vonatkozóan, amely gyakorlatilag azt jelentette, hogy az érdekszövetség ára nem volt összefüggésben velük. A különbségekre vonatkozó szerződés értelmében az érdekszövetség ára és a szerződéses ár közötti különbséget a két fél között megtérítették, és míg az energiatermelőnek és a kiskereskedőnek is névlegesen keresztül kell menni az érdekszövetségen az energia vásárlásához és eladásához, közömbösek voltak az érdekszövetség árait illetően.

Folyamatos visszaélések voltak a nagykereskedelmi oldalról a Power Pool (Energia Érdekszövetség) tekintetében. A mindössze két versenyben levő energiatermelő, mely gyenge piaccal párosul - különösen a kapacitás fizetési mechanizmust volt könnyű manipulálni - kezdeti szerkezete különleges problémát jelentett. Az ármanipuláció eredményeként 1994-ben a Szabályozó előírta ennek a két energiatermelőnek, hogy 6000MW-ot adjanak el az erőművükből, hogy csökkentsék piaci részesedésüket. Azt is előírta, hogy biztosítsák, hogy az érdekszövetség ára átlagban egy adott szinten vagy az alatt maradjon a következő két évben.³⁸ Amikor a kormány 'Arany részvényei' 1995-ben lejártak a regionális vállalatoknál a két nagy energiatermelő megpróbálta megvásárolni a regionális elosztókat/kiskereskedőket, de a kormány megakadályozta. Az érdekszövetség eredményeivel való meg nem elégedettség miatt 1997-ben a kormány a Szabályozóval kötött megállapodásban bejelentette az érdekszövetség megszüntetését és megkezdődött a piac egy új formájának bevezetése. Nem lehet pontosan megbecsülni, hogy a villamosenergia eladások mekkora része volt benne az érdekszövetségben, vagy ahhoz kapcsolódó feltételekben, de valószínű, hogy 5%-nál kevesebb volt.

A kormány és Szabályozó elhatározta, hogy az érdekszövetséget egy új piaci kialakítással helyettesíti, mely egy opcionális készárupiacra, a NETA-ra épül. Ennek a piacnak a bevezetése gyakorlati okok miatt késett és 2001-ig nem lépett működésbe. A kormány azt várta, hogy a nagykereskedelemnek kevesebb mint 10%-a fog részt venni a napi készárupiacban. Valójában a szám sokkal kevesebb ennél, és általában a villamosenergia fogyasztás körülbelül 1%-a könnyelhető el a készárupiacba. Nem egyértelmű, hogy az Európai Bizottság miből vezeti le a körülbelüli 10%-os becslését az energia energiacsereben történő kereskedelmére vonatkozóan. Ilyen minimális likviditással a készárupiac egyértelműen nem fog értelmes árjelzéseket adni egy új kapacitás létrehozására vonatkozóan.

A két nagy energiatermelőre nehezedő nyomás, hogy integrálódjanak a kiskereskedelembe fokozódott és 1998-ban a kormány utat adott neki, hogy megvásárolják a meglévő regionális kiskereskedelmi üzeleteket. Ennek az 'ára' az volt, hogy további 8000MW-ot el kellett adniuk egy harmadik félnek, hogy tovább csökkentsék piaci hatalmukat.

³⁷ <http://www.ukpx.co.uk/>

³⁸ S Thomas (1996) 'A verseny fejlődése' J Surrey 'A brit villamosenergia ipar tapasztalata: Privatizáció, a jelentés, a kérdések, a feladatok' c. munkában, Earthscan.

A Szabályozó elégedetlensége az energiatermelők viselkedésével kapcsolatban a NETA létrehozásának idejében tovább folytatódott és 2000 januárjában előterjesztett egy módosítást a nyolc fő energiatermelő vállalat engedélyére vonatkozóan. Ez a záradék a Piaci Visszaélések Korlátozása Záradék (MALC) arra kötelezi az energiatermelőket, hogy ne engedjék meg a 'jelentős piaci hatalom visszaélését a nagykereskedelmi villamosenergia árak beállítását illetően'. A nyolc vállalatból hat egyetértett ezzel a záradékkal, de kettő, az amerikai AES és a privatizált brit nukleáris vállalat, a British Energy nem mutatott hajlandóságot és mivel az engedélyük kibővítése miatt joguk van hozzá, Verseny Bizottsági Kivizsgálást kértek, hogy megítéljék, hogy az új záradék indokolt volt-e. Amíg a Verseny Bizottság ezt a kivizsgálást végezte, a Szabályozó 2000 júliusában arra használta fel a záradékot, hogy kötelezzen egy energiatermelőt, az Edison Mission-t egy 500MW-os energiatermelő egység újra szolgálatba állítására, amelyet az év márciusában tartalékba állított. A Szabályozó azzal érvelt, hogy az erőmű visszavonása 10%-kal megemelte az érdekképviselőt árát.

A NETA bevezetését követően a villamosenergia feltűnő nagykereskedelmi piaci ára körülbelül 40%-kal visszaesett. Ennek eredményeként minden energiatermelő, akik nem integrálódtak a kiskereskedelembe, súlyos pénzügyi nehézségekbe kerültek és az energiatermelési kapacitás 40%-a olyan vállalatok kezében volt, akik pénzügyileg nehéz helyzetben voltak. Csak egy jelentős független energiatermelő, a privatizált nukleáris vállalat, a British Energy maradt fenn, igaz, jelentős állami támogatásokkal és segéllyel. Nem nyilvánvaló, hogy az integrált vállalatok manipulálták-e az azonnali árat, hogy a független energiatermelőket kikényszerítsék a piacról 2002-ben, de egyértelműen örültek az eredménynek. Azóta a legtöbb függetlenek által birtokolt erőművet megvásárolták az integrált vállalatok és az azonnali ára élesen megemelkedett.

Április elejétől bevezették a BETTA megállapodást, és bár nem voltak komoly problémák, túl korai lenne megmondani, hogy lesz-e jelentős hatása. A kormány nem vár drámai bevételt, azonban a magasabb szállítási költségek, amelyet a skót energiatermelők eredményeznek majd, késleltethetik a megújuló energiák fejlesztését.

19.3.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Az Új Gázipari Kereskedelmi Megállapodás, a gázipari nagykereskedelmi piac volt a modell a villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac számára (NETA/BETTA). Azt mondják, a piac az egyetlen folyékony gázipari nagykereskedelmi piac Európában, de az árak és a vásárolt és eladott volumen részleteit nehéz megszerezni minden részére vonatkozóan.

19.3.6. Új energiatermelési kapacitás

Az új kapacitás helyzetét nagyon nehéz megbecsülni. A Power UK³⁹ mintegy 300 jelentős méretű energiatermelési projektet sorol fel, amelyet a fejlesztők bejelentettek, de ezeknek csak mintegy 20 %-a rendelkezik tervezési jóváhagyással és csak körülbelül 5%-uknál kezdődött meg az építkezés, így nagyon sok bizonytalanság van azt illetően, hogy mennyi kapacitás fog megvalósulni az elkövetkező 5-10 évben (lásd 37. táblázat). A kapacitás körülbelül egyharmada 'megújulóként' került besorolásra (főként parti és szárazföldi szélenergia) és nem vesz részt a piaci versenyben.

37. táblázat Új energiatermelés Nagy-Britanniában - MW (erőművek száma)

	Beindítás 2004/1/1- 2005/1/1 között	Építés alatt	Jóváhagyva	Összes
Szárazföldi szél	175 (3)	398 (8)	624 (23)	1197 (34)
Parti szél	120 (2)		857 (8)	977 (10)
Biomassza/hulladék		44(1)	169 (8)	213 (9)
Gáz	1723 (4)		3588 (6)	5311 (10)
ÖSSZES	2018	442	5238	7698

Forrás: Power UK, 2005. január.

Az új kapacitásból 2000MW 2004-ben elkészült, főként a két nagy, régóta fennálló gáztüzelésű erőművek által (1620MW). Nagyon kevés erőmű van építés alatt. Sok 'engedélyezett' kapacitás az építés megkezdésére vár, melyek az öt nagy gáz-tüzelésű erőműnek könnyelvetők el, 3750MW összes

³⁹ Power UK, 2005. január.

kapacitással. A gázárak növekedése és az energia beszerzési szerződések megszerzésének nehézsége csökkentette az ösztönzést ezen erőművek építésére vonatkozóan. Az, hogy kapacitás felesleg vagy hiány van, nagymértékben attól fog függni, hogy mikor fognak ezek az erőművek megépülni, ha egyáltalán meg fognak.

Ez a helyzet bemutatja a realizmus hiányát a Direktívában, mely előírja a kormánynak, hogy folyamatosan figyelje az energiatermelési kapacitás pontosságát. Az összefoglalás 23 fejezete megállapítja:

'Az ellátás biztonságának érdekében az ellátás/kereslet egyensúlyt az egyes tagállamokban folyamatosan figyelni kell, és a megfigyelést Bizottsági szinten a helyzetről írt jelentésnek kell követnie, figyelembe véve a területek közötti kooperációs kapacitást.' Az ilyen megfigyeléseket elég korán kell elvégezni, hogy lehetséges legyen a megfelelő méréseket elvégezni, ha az ellátás biztonságára vonatkozóan egyezsége jutnak.'

Ha azt feltételezzük, hogy a kormánynak öt évre előre kell tekintetnie, hogy lehetővé tegye a 'megfelelő intézkedések elvégzését', bármely hatóság azt látná, hogy 2010-re csak 442MW új kapacitás bővítés bizonyos. Mindazonáltal legalább 5,2GW kapacitás és valamennyi projekt, amelyet a tervezési engedélyezésre beadtak és hamarosan megkapnak elegendő, hogy 2010-re működjön. Így 2010-re 0,5GW és 7,5GW között bármennyi erőmű megépülhet, az alsó határ valószínűleg erőmű hiányhoz, a felső határ többel fog vezetni.

19.3.7. Új gázipari szolgáltatók

Nagy-Britannia a földgáz tekintetében való önellátás és a gáztermelés fő importálója közötti úton van valahol, mivel a gázmezőkről való kitermelés hanyatlik. 1998-ban az első kereskedelmi kapcsolat Nagy-Britannia és az európai kontinens között (a belgiumi Zeebrugge-be érve) valósult meg, majd később a Norvégiához és Hollandiához való kapcsolat erősödött meg. Mindazonáltal az import kapacitás erős növekedése az elmúlt néhány évben valószínűleg a cseppfolyós földgáz (LNG) terminálokból érkezik.

Az NGT új terminálját a Grain szigeten (Thames Estuary) 2005 júliusában nyitották meg, míg a két másik terminál Milford Haven-ben (Dél-Wales) fog megnyitni várhatóan 2007-re. A Dragon terminál Milford Haven-ben a BG konzorciuma építi, a Petroplus (Hollandia) és Petronas (Malajzia). A South Hook terminál Milford haven-ben a Qatar Petroleum and Exxon építi, és ha a bővítési terveket megvalósítják, a legnagyobb terminál lesz a világon. Szó van egy negyedik terminálról a Canvey szigeten (Thames Estuary), amely 2010-re lépne működésbe. 2012-re Nagy-Britannia a gáz 40%-át cseppfolyós gáz formájában kapná.

19.3.8. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

A kiskereskedelmi szolgáltatók esetében a 14 privatizált üzlet mindössze öt vállalat kezében van. Az egyetlen jelentős belépő a szektorba a Centrica volt (British Gas néven kereskedik), amelynek 25%-os piaci részesedése van a piac lakossági részében. A szembetűnően magas váltási arány, 2003-ban 22%-ra becsülték a kis és lakossági fogyasztók körében a tagállamok között a legmagasabb és két ország közül az egyik, amely meghaladja a 15-20%-os váltási arányt, amelyet a Bizottság úgy ítél meg, hogy mindenképp szükséges ahhoz, hogy a piac jól működjön.⁴⁰ Mindazonáltal Nagy-Britanniában a tapasztalatok részletesebb vizsgálata legalább hét fő problémát vet fel:

1. Magas árak a lakossági fogyasztóknak, különösen a szegényeknek, összehasonlítva az ipari fogyasztókkal;
2. Nem etikus értékesítési praktikák;
3. A váltás magas költsége;
4. Logisztikai problémák a váltani próbáló fogyasztóknál;
5. Kereslet formálás használata az elektronikus mérőeszközök helyett,
6. A kis fogyasztók képtelenek meghatározni a legolcsóbb szolgáltatót; és
7. Úgy tűnik, a váltás egyenletessé válik.

⁴⁰ A Bizottság azt mutatja, hogy Norvégia és Belgium éves váltási aránya magasabb 15%-nál, de mivel Belgiumnak csak egy régiója nyílt meg a kis fogyasztók versenye számára, Belgiumot nem kell számolni.

1. A lakossági fogyasztók magas árai különösen a szegény fogyasztók esetében

1990-98-tól a kis fogyasztók rabul ejtve maradtak a kiskereskedők számára, míg a nagy és közepes (1994-től folyamatosan) fogyasztók választhattak szolgáltatót. 1998-ban világossá vált, hogy a nagy fogyasztókat érintő árcsökkentések nagymértékben a kis fogyasztók költségére történtek. A Szabályozó olyan adatokat adott ki, amelyek azt mutatják, hogy a kiskereskedők szisztematikusan áthelyezik drága nagykereskedelmi energia beszerzésüket a rabul ejtett piacra és az olcsó energia beszerzést a kompetitív piacra. A szerződések szegmentálásának hatása az volt, hogy a kis fogyasztók 30%-kal többet fizettek a számla energiatermelési részéért, mint a nagy fogyasztók.⁴¹ Ha az energiatermelés költségét minden fogyasztóra nézve kiegyenlítenék, a kis fogyasztók árai 7,5%-kal csökkennének.

A Szabályozó követelte, hogy a fogyasztók versenyének bevezetése megakadályozza ezt a kizsákmányolást, mivel a kis fogyasztók váltanának a legolcsóbb szolgáltatóra, mellyel arra kényszerítenék a vállalatokat, hogy versenyképes árakat kínáljanak. Mindazonáltal ez gyakorlatilag a kis fogyasztók relatív helyzetét még rosszabbá tette. Az Országos Auditáló Iroda a NETA vizsgálatában megállapította:⁴²

'Az ipari és kereskedelmi fogyasztók által fizetett árak erősen visszaestek, amióta a NETA-t létrehozták. A szolgáltatót váltó fogyasztók jelentős csökkenéseket tapasztalhatnak. Mindazonáltal a lakossági fogyasztók által fizetett villamosenergia árak nem estek azóta, hogy a NETA-t létrehozták, bár 1998 óta nagyjából egy vonalba került a szolgáltatók összes költségeinek alakulásával. Az ipari és kereskedelmi fogyasztók által fizetett villamosenergia árak 18%-kal csökkentek a NETA indulása óta, és 30%-kal 1998 óta. A lakossági fogyasztók árai keveset csökkentek a NETA indulása óta, de 1998 áprilisa óta 8-17%-kal csökkent, tükrözve, hogy a lakossági fogyasztók esetében sokkal magasabb a szolgáltatási költség, amely az új környezetvédelmi költségek és a szolgáltató váltás eljárási többlet költsége kapcsán növekedett.'

Amióta a kiskereskedelmi árak nincsenek szabályozva, a szolgáltatók azt terhelik ki, amit a piac elbír és egyértelműen a lakossági fogyasztók viselik a nagy fogyasztóknál magasabb árakat, akinél a villamosenergia csak egy kis rész a kiadásaikból és akik kevés bizalmuk van, hogy a piacot előnyükre tudnák kijátszani.

Mindazonáltal a lakosság mintegy 15%-a számára az energia beszerzése fontos eleme a kiadásaiknak. Az Egyesült Királyság lakosságának mintegy 15%-a szenved tüzelőanyag szegénységben, más szóval a rendelkezésre álló jövedelmük több, mint 10%-át energiára költik. Az ilyen fogyasztóknak gyakran van problémájuk a számlájuk kifizetésével és az 1990-es évek elején, akinek nehézségei voltak a számlájuk kifizetésével, azoknak kis esélyük volt előzetes fizetési mérőeszközök (PPM) megvásárlására. A lakosság 15%-a fizeti az energiát PPM használatával. Amíg a villamosenergia árakat szabályozták, a Szabályozó tudta ellenőrizni az árakat, így az ilyen fogyasztók nem szenvedtek hátrányt. Mindazonáltal a versenyben levő kiskereskedők nem valószínű, hogy vonzóknak találják az ilyen fogyasztókat és most, hogy az árakat nem szabályozzák a kiskereskedők kiszabhatnak egy felárat a PPM-ekre.

38. táblázat Energia árak a londoni fogyasztók számára (2005. május)

	Közvetlen terhelés	Szabványos jóváírás	PPM gáz	PPM vill.energ.	PPM összes
British Gas (Centrica)	587	640	402	267	669
London Electric EDF	586	628	381	272	653
NPower (RWE)	556	598	404	300	704
Powergen (E.ON)	565 (525)	586	381	260	641
Scottish Power	569 (500)	603	366	262	628

⁴¹ A villamosenergia számla más elemei, mint például az elosztás és a kiskereskedő költségei törvényesen lennének magasabbak a lakossági fogyasztók esetében, mint a nagy fogyasztóknál, de egy kWh megtermelése ugyanannyi egy kis fogyasztó és egy alumínium kohó esetében is.

⁴² Országos Auditáló Iroda (2003) 'Az új villamosenergia kereskedelmi megállapodások Angliában és Walesben' jelentést az Általános Számvevő és Auditor igazgatósága készítette HC 624 fejezet 2002-2003: 2003. május 9.

Scottish & Southern	588	621	398	264	662
Átlag	575	612	389	271	660

Forrás: http://www.energywatch.org.uk/help_and_advice/saving_money/

Megjegyzések:

1. 3300kWh éves villamosenergia és 20500kWh éves gáz fogyasztást feltételezve.
2. Kettős tüzelőanyag ajánlatok nincsenek a PPM fogyasztók számára.
3. A zárójelben levő számok a csak internetes fogyasztókra vonatkozik. Az internet feltételei nem érvényesek a standard jóváírás vagy az előzetes fizetési mérőeszköz fogyasztói számára.

2005 májusában a Londonban lakó fogyasztók számára (átlagos fogyasztási szintet feltételezve), mind a hat szolgáltató a legalacsonyabb árát kínálta a közvetlen terheléses (DD) fogyasztók számára – valószínűleg a leggazdagabb fogyasztók – egy 'kettős tüzelőanyag' csomag megvásárlásával (lásd 38. táblázat). A legjobb üzletek csak azon fogyasztók számára voltak elérhetőek, akik interneten keresztül bejelentkeztek. A kettős tüzelőanyag csomagot vásárló szabványos jóváírás fogyasztói (akik negyedévente fizetnek) átlagosan 6%-kal fizettek többet a DD fogyasztóknál, míg a PPM fogyasztók átlagosan 15%-kal fizettek többet a DD fogyasztóknál és 8%-kal a szabványos jóváírás fogyasztóinál. A legrosszabb esetben a NPower (RWE) 25%-kal terhelte jobban a PPM fogyasztókat, mint amennyivel a DD fogyasztókat. Nem egyértelmű, hogy ezek a magasabb díjak tükrözik a magasabb költségeket.

Ha országos szinten nézzük a képet (lásd 39. táblázat), a kettős tüzelőanyag ajánlatokra összpontosítva, amelyet közvetlen terheléssel fizetnek, egyértelmű, hogy a gáz- és villamosenergia ipar képviselői, a British Gas és a helyi villamosenergia ipari vállalatok változatlanul drága szolgáltatók. A Scottish & Southern és a British Gas minden régióban drága volt 2005 májusában, de a másik négy szolgáltató a legolcsóbb legalább három régióban. Az internetes ajánlatok (csak a közvetlen terheléses fogyasztókra érvényes) változatlanul körülbelül 10%-kal olcsóbbak, mint a következő legolcsóbb ajánlat, ismét azt a benyomást erősítve meg, hogy a vállalatok a leggazdagabb fogyasztókat célozzák meg. A Scottish Power elismerte ezt a politikát, amikor bejelentette, hogy a 'nyereséges' fogyasztókat célozza meg.⁴³

39. táblázat Kettős tüzelőanyag ajánlatok Nagy-Britanniában (2005. május)

Régió	Legolcsóbb	Internet	Legdrágább	British Gas	Képviselő
London (EDF)	556 (RWE)	500 (SP)	588 (SSE)	587	586
Seaboard (EDF)	551 (RWE/E.ON)	500 (SP)	582 (SSE)	581	579
SWEB (EDF)	579 (RWE)	528 (SP)	606 (BGT)	606	604
Scottish Power (SP)	589 (E.ON)	536 (E.ON)	613 (SSE)	604	601
Manweb (SP)	550 (EDF)	505 (SP)	580 (BGT)	580	558
Észak-Skócia (SSE)	583 (E.ON)	524 (SP)	620 (SSE)	596	620
Dél-Anglia (SSE)	558 (SP)	515 (SP)	611 (SSE)	590	611
SWALEC (SSE)	591 (SP)	542 (SP)	636 (SSE)	626	636
NORWEB (E.ON)	550 (EDF)	509 (SP)	580 (BGT)	580	563
Kelet-Közép-Anglia (E.ON)	544 (RWE)	499 (SP)	573 (BGT)	573	566
Kelet-Anglia (E.ON)	543 (RWE)	496 (SP)	573 (BGT)	573	555
Közép-Anglia (RWE)	559 (SP)	506 (SP)	583 (SSE)	580	573
Yorkshire (RWE)	554 (EDF)	504 (SP)	583 (BGT)	583	570
Észak-Anglia (RWE)	553 (EDF)	504 (SP)	594 (SSE)	588	584
Átlag	561	512	594	589	586

Forrás: http://www.energywatch.org.uk/help_and_advice/saving_money/

Megjegyzések:

1. 3300kWh éves villamosenergia és 20500kWh éves gázfogyasztást feltételezve.
2. Minden ajánlat kettős tüzelőanyag ajánlat közvetlen terheléssel fizetve.
3. SP = Scottish Power, SSE = Scottish & Southern Energy, BGT = British Gas Trading/Centrica.

⁴³ Birmingham Post, 2005. augusztus 11., 23. oldal.

4. A 'képviselő' a korábbi hazai villamosenergia szolgáltató.

2. Nem etikus értékesítési praktikák

Azóta, hogy a kiskereskedelmi piacot megnyitották a kis fogyasztók számára, folyamatosan történtek büntetések a Szabályozó részéről a hibás eladás miatt. Például a 'kiütés' (fogyasztók szolgáltatójának váltása a hozzájárulásuk nélkül) vagy a fogyasztó megakadályozása a váltásban általános volt. 2004-ben a Powergen (E.ON) vállalatot 700000 fontra büntették igazságtalan műveletek miatt, a Scottish Power-t és az NPower (RWE)-t 200000 fontra hibás eladás miatt. Bár ez kevesebb büntetés, mint az előző években, valószínűleg tükrözi, hogy a legtöbb vállalat nem folytat erős versenyt tovább az új lakossági fogyasztók meggyőzésére és nem alkalmazza a házi eladást, amely olyan sok hasonló problémához vezetett, mint korábban.

3. A váltás magas költsége

A Direktíva értelmében a vállalatok nem terhelhetik közvetlenül a fogyasztókra a váltást (A Függetlenség)⁴⁴. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a gyakorlatban nincs költség, a költséget minden fogyasztó viseli. Ironikusan, a kevés fogyasztó által okozott költségeket, akik általában egy olcsóbb szolgáltatóra váltanak azok viselik, akik nem váltanak és akik ebből nem nyernek. Ez serkentheti a piacot, de ellenkezik a gazdasági törvénnyel, amely azt mondja, hogy a fogyasztók által fizetett áraknak, tükrözniük kell azt a költséget, ami velük kapcsolatban felmerül.

Maclaine,⁴⁵ egy kísérletben, hogy szisztematikusan megbecsülje a váltás összes költségét megállapította, hogy a lakossági fogyasztók által fizetett összes költség 430 font volt évente vagy 16-17 font fogyasztónként 2002-ben, 20%-os éves váltási arányt felételezve. Az alábbiakat tartalmazza:

- A váltási rendszerek 121 millió fontos tőkebefektetési és üzemeltetési költségei;
- A szolgáltató váltás 100 millió fontos probléma megoldási hibaelhárítása (100 szállításból legalább 1 elromlik);
- 126 millió fontos beszerzési költség, például a házi eladásokon, hirdetésekben stb. keresztül;
- 83 millió fontos fogyasztói költség. Míg a fogyasztókat nem terhelik közvetlenül a váltásért, arra kell fordítaniuk az idejüket, hogy keressék, nyomtatványokat töltenek ki, stb.

Ha megnézzük a 23. táblázatot, egyértelmű, hogy néhány fogyasztó a váltással kárpótolja magát ezekért az extra költségekért. Ezek a költségek most egyértelműen tükröződnek a számlákon. 1991-ben, amikor a fogyasztók a helyi szolgáltatók rabjai voltak, a Szabályozó úgy becsülte, hogy a fogyasztók számlájának 5%-a a kiskereskedő szolgáltatók költségére vezethető vissza. Ez a szám most 30%. Ha feltételezzük, hogy egy átlagos számla 250 font évente, a járulékos szolgáltatói költség körülbelül 60 font lenne, így a fent becsült költségek túl alacsonyak lennének.

Májusban a brit energiaügyi miniszter, Brian Wilson elmondta: „Az árcsökkenésekből származó hasznot nem szabad korlátozni azok esetében, akik váltanak, már csak azért sem, mert ha mindenki elkezd váltani, az adminisztrációs költségei meghaladják a megtakarításokat.”

4. A váltás logisztikai problémája

A fenti megjegyzések alapján a szállítások jelentős százaléka elromlik. Amióta ezek a becslések megtörténtek 2002-ben, a probléma még rosszabb lett és a 2004. szeptember 30-ával véget érő évben a Pricewaterhousecoopers megállapította, hogy a rendszer problémái 25%-kal növekedtek, ami működővé teszi a kiskereskedelmi versenyt.⁴⁶ A nem jelentős hibák mennyisége hatmillióról nyolcmillióra nőtt. Így nem látszik, hogy a problémák, amelyek hat évvel a verseny bevezetése után is léteznek, egyszerűen elhanyagolhatók, mint egy gyermekbetegség.

5. Kereslet formálás használata az elektronikus mérőeszközök helyett

Amikor a kiskereskedelmi versenyt bevezették Nagy-Britanniában a kis fogyasztók számára, a Szabályozó optimista volt, hogy az elektromos mérőeszközök gazdaságilag megvalósíthatók lesznek a

⁴⁴ Az A függetlenség kimondja: '(A fogyasztók) nem terhelhetők a szolgáltató váltásért.'

⁴⁵ D Maclaine (2004) Doktori disszertáció, SPRU, University of Sussex.

⁴⁶ BSC Auditor jelentés a 2004. szeptember 30-án véget érő évre a Pricewaterhousecoopers által.

lakossági fogyasztók számára. Az ilyen mérőeszközök lehetővé tennék a fogyasztók fogyasztásának 30 percenkénti leolvasását a három hónapos helyett, így pontosan felbecsülhető lenne minden kiskereskedelmi szolgáltató nagykereskedelmi energiára vonatkozó kereslete a nagykereskedelmi piac minden időszakban. Azt is lehetővé tenné a fogyasztóknak, hogy árjelzéseket kapjanak, így csökkenthetnék a fogyasztásukat, amikor az árak magasak.

Ez valószerűtlennek és, ahogy minden más ország esetében, amely bevezette a kiskereskedelmi versenyt a lakossági fogyasztók számára kereslet mérséklőnek bizonyult, elfogadták, hogy a három havonkénti fogyasztási periódust 30 perces periódusra váltsák fel. A kereslet mérséklés felételezi, hogy a kis fogyasztók kereslet mintája szabványos görbét követ. Míg ez a módszer olcsóbb az elektromos mérőeszköznél, nem kielégítő, mivel ez nem több, mint találgatás és nem engedi, hogy az árjelzések eljussanak a fogyasztókhoz.

6. A kis fogyasztók képtelenek meghatározni a legolcsóbb szolgáltatót

A Bizottság és a Brit Szabályozó feltételezése, hogy amikor a fogyasztók váltanak, a legolcsóbb szolgáltató felé lépnek. Ez egyértelműen nem igaz. 2004 áprilisában Ofgem megállapította, hogy 2003 végére a villamosenergia fogyasztók 39%-a nem tartozott a korábbi szolgáltatójához. Akkor a Centrica (British Gas néven) a villamosenergiát egy kettős tüzelőanyag csomag részeként kínálta, a villamosenergia piaci részesedésében közel 25%-ot ért el a lakossági szektorban, a váltók mintegy kétharmadát elkönyvelve. Annak ellenére van ez, hogy Nagy-Britannia minden régiójában folyamatosan a legdrágábbak között van, ha nem a legdrágább (a csomag árát egészében véve figyelembe).

Egy részletes magatartás tanulmányban a Waddams-Price kijelentte, hogy egy 400-as fogyasztói mintát véve, akik váltottak, 42% fizetett végül többet, 14% ugyanannyit míg csak 44% ért el megtakarítást.⁴⁷ Ezeket a számokat annak fényében kell látni, amiért a fogyasztók váltási keresletüket kifejezték.

Ofgem 2004-ben kijelentette, hogy a fogyasztók 65 %-a, aki már váltottak azt mondta, hogy a költség megtakarítás volt a fő motiváció.⁴⁸

7. Úgy tűnik, a váltás egyenletessé válik.

Két évvel azután, hogy 2001 májusában bevezették a kiskereskedelmi versenyt, a hálózat váltás (vagyis hogy a fogyasztók már nincsenek a helyi szolgáltatójukkal) elérte a 27%-ot, de a következő két és fél évben 2003 októberéig a fogyasztóknak csak további 12%-a váltott. A 2003 októberéig tartó évben a hálózati váltási arány nőtt, de csak 4%-kal. Ez azt sugallja, hogy a fogyasztóknak talán 60%-a soha nem fog váltani. Ezek a fogyasztók nagyon nyereségesek lesznek, mivel nem lesznek árérzékenyek. A 'váltók' megcélzására való ösztönzés, akik valószínűleg sokkal azelőtt fognak ismét váltani, hogy a megszerzésük költségét kifizették volna alacsony és valószínűnek látszik, hogy a marketinges és reklám tevékenység csökkenni fog.

19.3.9. A kiskereskedelmi piac: gáz

A lakossági fogyasztók esetében a gáz és villamosenergia piacok összeolvadtak a jelentős kiskereskedelmi szolgáltatókkal, amelyek a gázt és villamosenergiát általában 'kettős energia csomagként'. A felmerülő problémát részletesen tárgyaltuk az előző fejezetben.

19.3.10. A villamosenergia hálózat

A legfontosabb tényező a 1990-2002 közötti árcsökkenések mögött, amikor a 30%-os reál csökkenésnek a hétharmadát érzékelték a kis fogyasztók (szinte az összes többi rész egy nukleáris támogatás megszűnésével magyarázható 1996-ban) a hálózat díjainak csökkenése volt. Ezek az árcsökkenések elsődlegesen azért voltak lehetségesek, mert az ipart 1990-ben könyvelési értékének csak töredékéért privatizálták. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az eszközalap másnapra kétharmaddal csökkent és mivel a hálózati díjak alapja 1995-től az eszközalap belső kamatlába volt,

⁴⁷ Waddams-Price, C (2004) 'Elrontott választás? Az egyesült királyságbeli energia piacok megnyitásának költségei és hasznai'. [CCR Working Paper 04-1](#). Kiadva [University of California Energy Institute Working Paper CSEM WP-123](#) néven is.

⁴⁸ Ofgem (2004) 'Hazai kompetitív piac áttekintése', Ofgem, London.

ez nagy árcsökkenéshez vezetett a következő öt évben, például körülbelül 45%-os volt az elosztásban és 30%-os az szállításban. Ezek az árcsökkenések természetesen csak átmeneti jellegűek, és az áraknak ismét emelkedniük kell, ahogy a könyv szerinti vagyont új, teljes áron megvásárolt vagyon váltja fel.

Az Alsóház Kereskedelmi és Ipari Bizottsága⁴⁹ jelentése szerint 'fennáll a veszély, hogy jelenleg nem kielégítő a hálózatba történő beruházás, amely azon berendezések tervszerű és rendszeres cseréjét érinti, amelyek élettartama a végéhez közeledik.' Ennek eredményeként várható, hogy hálózat tulajdonosainak a tőkeberuházása megduplázódik, évente 1 milliárd fonttal megemelve a fogyasztói árakat. A Bizottság elnöke elmondta, hogy a 'szolgáltatási rendszer "aranylemezes" volt a privatizáció előtt, de a vállalatok túl sokáig éltek abból a zsákból'⁵⁰

Augusztus 28-án, az esti csúcsidőben, 18 óra 10 perckor áramszünet volt Londonban. Csak 30 percig tartott, de csapdába ejtett mintegy 250 ezer utazót a földalatti és vasúti járatokon. Az azonnali oknak egy nem megfelelő biztosíték beépítése látszott az egyik alállomáson.

19.3.11. A gáz hálózat

A villamosenergiához hasonlóan az 1992-től kezdődően 10 évig tartó gáz árcsökkenés fő eleme a British Gas alacsony értékesítési árát eredményezte, és a villamosenergiához hasonlóan ezek az árcsökkentések átmeneti jellegűek és azok az adófizetők / gázfogyasztók fizetik meg, akiknek az eszközeit az eszközértéknél lényegesen alacsonyabb áron adták el. A gáz hálózat 2004-ig teljes egészében egy vállalat kezében volt. Később fog kiderülni, hogy az elosztó hálózat új tulajdonosaik mennyire jó teljesítményt nyújtanak.

2005 augusztusában a Transco-t 15 millió fontra büntették, mert nem cserélte ki egy ház korrodált csővezetékét Skóciában, amely robbanáshoz vezetett és a család négy tagját megölte. Az egészség és biztonság vétségéért kiszabott büntetés a legmagasabb nagy-Britanniában.⁵¹ A Transco (through NGT) már nem a tulajdonosa a skót gáz elosztási hálózatnak.

⁴⁹ Alsóház Kereskedelmi és Ipari Bizottság (2004) 'Az országos villamosenergia hálózat rugalmassága' a 2003-04 ülészak harmadik jelentése HC 69-1.

⁵⁰ Guardian 'A villamosenergia felhasználók 1 milliárd fontos büntetéssel szembesülhetnek', 2004. március 11.

⁵¹ Guardian 'A Transco-t 15 millió fontra büntették egy gázcső hibáért, amely egy családot ölt meg' augusztus 26. 2. oldal

19.4. Dánia

19.4.1. A Szabályozó

A Dán Energia Szabályozó Hatóság (Energitilsynet)⁵² 2000-ben alakult és hatáskörébe tartozik a villamosenergia és a gáz.

19.4.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Dániában két hasonló méretű, külön villamosenergia rendszer van, közvetlen kapcsolat nélkül. A rendszer nyugati része, Jutland és Fyn az UTCE rendszerhez van szinkronizálva, ami Európa legnagyobb részét lefedi, beleértve Németországot és Franciaországot, míg a keleti rész, a **Zealand** sziget a Nordel rendszerhez van szinkronizálva, amely a skandináv országokat tartalmazza. DC kapcsolat van a nyugati rész és Svédország között és a keleti rész és Németország között, amely lehetővé teszi, hogy Dánia mindkét része az UCTE és a Nordel rendszerrel is folytasson kereskedelmet. A szektor történelmileg majdnem teljesen a helyi hatóságok tulajdonosai kezében volt. Az energiatermelés és szállítás esetében az ország nyugati részében az Elsam dominált, míg keleten az Elkraft, melyek mindketten nonprofit testületek voltak. Az Elsam 2000-ben bejegyzett részvénytársaság lett, de a részvények még mindig a régió 60 hálózati vállalatának a kezében voltak. Nagy üzlet volt az energiatermelés egyesítésében, és most az Energi E2 (470MW) és az Elsam (4000MW) uralja a piacot.

Az Elsam Kelet-Dániába költözött, 87%-os érdekeltsége a legnagyobb elosztó, a NESA vállalatában, amelynek 36%-os érdekeltsége van Dánia második legnagyobb energiatermelő vállalatában, az Energi E2-ben. 2004-ben a DONG, egy köztulajdonban levő dán földgázipari vállalat potenciális új belépőként jelent meg a villamosenergia szektorban. A Vattenfall-lal vette fel a versenyt, hogy felvásárolja vagy fuzionáljon az Elsam-mal, 2005 februárjára 24%-os érdekeltsége volt az Elsam-ban. A Vattenfall 35%-os érdekeltséget biztosított magának a vállalatban. A dán pénzügyi miniszternek, Thor Pedersen-nek támogatnia kellett a DONG pályázatát azon az alapon, hogy egy 'hazai megoldás' kedvezőbb lenne egy 'nemzetközi megoldásnál' és hogy 'Nagyon furcsa személet lenne, ha hagynánk, hogy a svéd államnak legyen fontos a dán energiatermelést szabályozni.'. Az, hogy ez mennyire volt a szolgáltatási biztonság és mennyire volt az országos bajnok alapja, nem egyértelmű. 2005 júniusában a Vattenfall és a DONG egy megállapodásra jutott, amelynek értelmében a DONG felvásárolná a Vattenfall-t, a részvényeiért az Elsam vagyonának egy részével fizetne, beleértve néhány erőművet. Ez körülbelül 2GW-nyi fosszilis tüzelőanyag erőművet, körülbelül 300MW-nyi szélenergiát és néhány nemzetközi szélenergia projektet jelentett. 2005 májusában az Elsam elnöke, Peter Hostgaard-Jensen tüntetően lemondott a tervezett vagyonmegosztás miatt.

A DONG 2005 februárjában egy megállapodást jelentett be Koppenhága városával, mely szerint megvásárolják a többhasznú Kobenhavns Energi villamosenergia tevékenységeit és egy további feltételes egyezmény értelmében elmondta, hogy megvásárolná a Kobenhavns Energi 34%-os érdekeltségét is az Energi E2-ben. A DONG bejegyezt az Energi E2 további 6% saját tőkéjének megvásárlásába számos dán önkormányzattól. Voltak továbbá részvényei a (13%) a NESA-ban.

A TSO funkció elkülönült, nyugaton Eltra néven, amely a régió elosztó vállalatának 44%-ával rendelkezett. Az Elkraft Transmission kezében van a keleti rendszer, az Elkraft System-mel, mint rendszer üzemeltetővel. 2005. január 1-től a két dán villamosenergiái rendszer üzemeltető (Elkraft System és Eltra) és a gáz terület rendszer üzemeltetője (Gastra) egy állami vállalattá egyesült, Energinet.dk néven.

19.4.3. Az ipar szerkezete: gáz

A domináns vállalat az állami tulajdonban levő DONG, amely a rendelkezésre álló gáznak mintegy 85%-át ellenőrzi, míg a három legnagyobb kiskereskedő a piac 65%-át könyvelheti el. 2005. január 1-től a két dán villamosenergiái rendszer üzemeltető (Elkraft System és Eltra) és a gáz terület rendszer üzemeltetője (Gastra) egy állami vállalattá egyesült, Energinet.dk néven.

⁵² <http://www.energitilsynet.dk/>

19.4.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

1999 óta Dánia Nord Pool tagja.⁵³ Azonban mivel Nyugat-Dánia nem egyidejűleg csatlakozott a Nordel rendszerhez, viszonylag kis mértékben járul hozzá a piachoz, a Nord Pool készárupiacának körülbelül 5%-át teszi ki Nyugat-Dánia forgalma. A teljesebb felméréshez lásd a Nord Pool részt a 6. fejezetben.

Nincsenek építés alatt nagy erőművek és az egyetlen jelentős projekt egy kormány által szervezett pályázati felhívás két 200MW-os parti szélenergia blokkra. Ezek a pályázatok tartalmazzák az Elsamot és az E2-t. További parti szélenergiára vonatkozó pályázati felhívások 2005 végén várhatók.

19.4.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Nincs jelentős nagykereskedelmi földgáz piac, bár a gáz ipari felszabadítási programot 2003-ban elfogadták, amely a 2005-től kezdődő ötéves időszakban 7milliárd köbméter gáz felszabadítását engedélyezi (ez körülbelül Dánia éves szükségének negyedével egyenlő). Az később fog kiderülni, hogy ez mennyire ösztönzi a versenyt.

19.4.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

2003 január 1-től Dániában minden fogyasztó választhat villamosenergia szolgáltatót. 1999-ben 78 kiskereskedelmi szolgáltató volt, a három legnagyobb, a NESÁ, a Københavns Energi, és a SEAS a piacnak mintegy harmadát könyveli el.

A Teljesítményértékelő jelentés azt mutatja, hogy a kis és a lakossági fogyasztók 5%-a váltott 2003-ban, míg a dán országos statisztikák szerint⁵⁴ a lakossági fogyasztóknak mindössze 2%-a váltott 2003-ban.

19.4.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

2004. január 1-től minden ügyfél szabadon választhat földgáz szolgáltatót. A Szabályozó úgy becsülte, hogy a kis gázfogyasztóknak csak 4%-a váltott 2004-ben.

---

⁵³ <http://www.nordpool.com/>

⁵⁴ www.danskenergi.dk

19.5. Finnország

19.5.1. A Szabályozó

Az Energia Piaci Hatóság, EMA, ([Energiamarkkinvirasto](#))⁵⁵ 1995-ben alakult és 2000-ben kiterjesztette hatáskörét a gázra és a villamosenergiára is. Azonban az új Direktíva bevezetéséig ex-post-ként működő nagyon kis testület volt. Nem állította be a hálózat árait, csak abba volt bevonva, hogy volt-e szabályoz tiltakozás. A jövőben ez fogja beállítani a hálózat árait és ehhez jelentős képességbeli növekedésre van szükség.

19.5.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Finnországban az általános szerkezet szokatlan, lényegében két párhuzamos, de nem kapcsolódó rendszert foglal magába, az egyik a közüzemi rendszer, a másik az ipari fogyasztók 'klubját' látja el. A legnagyobb vállalat a Fortum. 1998-ban az állami tulajdonban levő Imatran Voima Oy (IVO) villamosenergia ipari vállalat, és az állami tulajdonban levő Neste olaj- és gázipari vállalat egyesítésével jött létre. Részben privatizálták, majd 2005 júniusában a kormány eladott a részvényekből további 7,2%-ot, hogy 51,7%-ra csökkentse a tulajdoni részét. A Neste olajvállalat most ismét szétválik, mivel a részvényeit szétosztja a Fortum részvényesei között.

Körülbelül 120 vállalat van bevonva a villamosenergia termelésbe, de a Fortum a legnagyobb, amely a kapacitás 40%-át adja. Ipari vállalatok kezében van a Pohjolan Voima (PVO), a második legnagyobb energiatermelő, a kapacitás mintegy 20%-ával, valamint az energiatermelés jelentős részét is birtokolja az ipar. A PVO egy nonprofit szervezet, amely villamosenergiát ad el a részvénytulajdonosoknak, így csak korlátozott szerepe van a piacon.

A kiskereskedelembe körülbelül 100 vállalat értékesít villamosenergiát, de az 1997-es liberalizáció óta jelentős fúziós és felvásárlási tevékenység zajlik azáltal, hogy a Fortum és a Vattenfall a helyi vállalatok felvásárlásával bekerül a szektorba. Mindössze 14 vállalat kezében van 50 ezer ügyfél. Egy helsinki vállalat, a Helsinki Energy, amely Helsinki város tulajdonában van, jelentős energiatermelő és az egyik legnagyobb elosztó vállalat. A Vattenfall 1995 óta van jelen Finnországban. 1995-ben magvásárolt két regionális villamosenergia ipari vállalatot, további kettőt 1999-ben és még kettőt 2000-ben. 350 ezer ügyfele van, a piaci részesedése körülbelül 15%. Két másik vállalat, a TXU (USA) és az E.ON jelentős Finnországban. A TXU tulajdonában volt néhány energiatermelő, 14,7%-os érdekeltséggel a PVO-nál, a Nord Pool-ban folytatott kereskedelmet, de az európai működés 2002-ben véget ért, és a finnországi energiatermelőt visszavásárolta a PVO.

Az E.ON 360MWot, 350 ezer ügyfelet tudhatott magáénak 2003-ban Finnországban. 34%-os érdekeltsége volt az Epsoon Sähkö vállalatban, majd 2002-ben a Fortum részvényeinek felvásárlásával 62%-r emelte érdekeltségét, majd 2003-ban 66%-os tulajdoni aránya volt és a vállalat neve E.ON Finland-ra változott. Mindazonáltal 2005-ben a Fortum létrehozott egy lehetőséget 2002-ben, amikor eladott egy német vállalatot az E.ON-nak, hogy E.ON részvényeket vásároljon, annak ellenére, hogy megállapodást kötött Espoo városával, mely szerint nem vásárolja vissza a részvényeket 2009 előtt. 2005 áprilisában nem volt egyértelmű, hogy a Fortum fel fogja-e tudni vásárolni az E.ON Finland-ot.

A Fortum most olajfinomítással és értékesítéssel kapcsolatos gáz felé mozdul el. A Fortum megkapta a jóváhagyást az Európai Bizottságtól, 2004 decemberében hogy 25%-ról 31%-ra növelje érdekeltségét a finn földgázipari vállalatban, a Gasum Oy-ban. A döntés módosította a 1998-as szabályokat, hogy tisztázza a Neste és a Fortum közötti kapcsolatot, mely pontos 25%-os érdekeltségben szab határt a Fortum-nak a Gasum-ban.

1997-ben az szállító hálózatot Fingrid néven különválasztották a Fortumtól és a PVO-tól. Tulajdonjogának 12%-a a finn állam, 25-25%-a a Fortum és a PVO kezében van, míg a többi részt biztosító társaságok birtokolják.

⁵⁵ <http://www.energiamarkkinvirasto.fi/index.asp?languageid=246&start=1>

19.5.3. Az ipar szerkezete: gáz

Finnországban a legnagyobb gázipari vállalat a Gasum Oy, amelynek fő tulajdonosai: Fortum, a részben privatizált villamosenergia ipari vállalat (31%), Gazprom, orosz gáz szolgáltató (25%), a finn állam (24%) és a Ruhrgas, a legnagyobb német gázipari vállalat, amely most az E.ON tulajdonában van (20%). A Gasum importálja az összes gázt és adja el az elosztóknak és végfelhasználóknak, míg a gáz elosztását számos helyi elosztóvállalat végzi.

19.5.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Finnország 1998 óta tagja a Nord Pool-nak.⁵⁶ 2001-ben az EMA bejelentette, hogy a finn résztvevők Nord Pool-on keresztül végzett villamosenergia kereskedelme körülbelül 18% volt a teljes villamosenergia fogyasztásból Finnországban. A teljesebb felméréshez lásd a Nord Pool részt a 6. fejezetben.

Finnországban az új kapacitás döntő részét, 1600MW-tal az Olkiluoto 3 nukleáris erőműve jelenti, amelynél az építkezést várhatóan 2005 áprilisában kezdik meg. Más erőmű nem áll építés alatt.

19.5.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

A Gázipari direktíva lehetővé teszi, hogy Finnország kitérjen a szabályozások alól, figyelembe véve a földgáz piac liberalizációját, míg az országnak csak egy jelentős földgáz szolgáltatója van, Oroszország és nem csatlakozik semelyik másik EU tagállam földgáz hálózatához. Ennek következtében a finn földgáz piacot nem liberalizálták jelentős mértékben.

19.5.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

1997 óta minden fogyasztó szabadon választhat villamosenergia szolgáltatót, bár a terhelés visszafogásának 1998-as bevezetéséig (elkerüli annak szükségességét, hogy óránként mérő elektromos mérőeszközöket szereljenek fel) a kis fogyasztók váltása gazdaságilag nem volt megvalósítható. A Teljesítményértékelő jelentés megállapítja, hogy a kis és háztartási fogyasztóknak mindössze 4%-a váltott szolgáltatót 2003-ban. Az EMA ezt a váltási arányt az alábbiakkal magyarázza.⁵⁷

'Az villamosenergia fogyasztókért – vagy legalább a kisméretű fogyasztókért - folytatott verseny a szolgáltatók között csökkent. A fogyasztók nem lelkesek a szolgáltató váltást illetően, vagy az árkülönségnek kellene jelentősebbnek lennie. Az árak, amelyeken a helyi kisméretű szolgáltatók értékesítik a villamosenergiát a hagyományos fogyasztóknak olyan alacsony, hogy nem buzdítja a fogyasztókat arra, hogy szolgáltatót váltsanak. A váltást az is gátolja, hogy a legalacsonyabb árat kínáló eladók nem akarnak új fogyasztókat. Más a helyzet a nagy fogyasztók oldalán, ahol nagy összegeket fordítanak villamosenergiára és még kis árkülönség is jelentős lehet a végszámla tekintetében.

A Nord Pool magas árai 2002-ben a magasabb kiskereskedelmi árakban tükröződnek, de amikor a Nord Pool árai csökkennek, a kiskereskedelmi árak nem. Az EMA bejelentette:⁵⁸

'Ezen a télen az energiaközpont nagykereskedelmi árai alacsonyabbak voltak, mint az előző évben, de a kiskereskedelmi árak csökkenését hiába vártuk. 2004 kezdetétől március kezdetéig a nyilvános lista árak változatlanos maradtak, és az árnyomást enyhítette az a tény, hogy néhány fő szolgáltató bejelentette, hogy 2004 áprilisa elején csökkenteni fogják villamosenergia áraikat.'

Egy jelentés, amelyet a Finn Kereskedelmi és Ipari Minisztérium készített és 2004 májusában adtak ki a villamosenergia piac versenyéről, hasonló következtetésre jutott.⁵⁹ Kimondja, hogy a liberalizáció "nem vezetett kiterjedt mértékű versenyhez a szolgáltatók között és nem hozott jelentős előnyöket az ügyfelek számára." Fogyasztói tudatosság, árak, szolgáltatás minősége, további ajánlatok, környezetlételtan, egyenlőség és igazságosság „látszólag nem különösebben jól sikerült a

⁵⁶ <http://www.nordpool.com/>

⁵⁷ http://www.energiamarkkinavirasto.fi/files/Emv_vuosikertomus2003.pdf

⁵⁸ EMA, 2003-as éves jelentés (<http://www.energiamarkkinavirasto.fi/data.asp?articleid=660&pgid=130>)

⁵⁹ P Lewis, M Pakkanen & M Muroma (2004) 'A villamosenergia ügyfelek része: A liberalizált finn villamosenergia piac állapota – Következmények a fogyasztók számára' Finn Kereskedelmi és Ipari Minisztérium (http://www.vaasaemg.com/pdf/466695_KuluttajajasahkoKTM2004ENG.pdf)

liberalizáció eredményeként, kivéve talán a legnagyobb vagy a legaktívabb ügyfeleket. A helyzet eredményeként Finnországban jelenleg a legtöbb ügyfél hozzáállása negatív a verseny állását illetően.

19.5.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

Csak a nagyon nagy gázfogyasztók (5millió köbméter/év) tudják kiválasztani a gáz szolgáltatót.

19.6. Franciaország

19.6.1. A Szabályozó

A francia Szabályozó, a Commission de régulation de l'énergie (CRE),⁶⁰ 2000-ben alakult, majd 2003-ban hatáskörét kibővítették a gázra és villamosenergiára is.

19.6.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Franciaországban a domináns vállalat az Electricité de France (EDF). Az EDF 1946-ban alakult állami tulajdonban lévő vállalatként, teljesen integrált villamosenergia közüzem, monopól hatalommal az energiatermelés, szállítás és elosztás terén. A Chirac kormány 2002 májusában bejelentette, hogy eladná az EDF kisebbségi részvényeit, bár 2005-ig ezek a tervek nem valósultak meg, részben gyakorlati nehézségek miatt, részben az ellenzék miatt. 2005 áprilisában a francia kormány azt tervezte, hogy 2005 őszén eladja a részvények 30%-át. Azonban 2005 szeptemberében a Pénzügyi Minisztérium azt mondta, hogy a részvényeknek legfeljebb a 15%-át lehet eladni, a másik 15%-ot az EDF alkalmazottai számára kell fenntartani.

Számos kivétel volt ezen monopólium esetében. Általában az országos szénbányászati vállalat, a CDF és az országos vasúti vállalat, az SNCF tulajdonában volt valamennyi kapacitás (körülbelül 2600MW és 600MW külön-külön). Van egy régóta létező (1933) vállalat is, a CNR, amely a helyi hatóságok tulajdonában van, azért jött létre, hogy kiaknázza a Rhone folyó adottságait, mely mintegy 3000MW kapacitást jelent. Az elosztásban sok önkormányzati vállalat vett részt az államosítás után is, és ma 170 önkormányzati vállalat osztja el a villamosenergiát körülbelül 1,5 millió fogyasztó számára. A legfontosabb vállalatok Strasbourg-ban, Metz-ben és Grenoble-ban vannak. Történelmileg ezen a vállalatok kis körültekintéssel jártak el a nagykereskedelmi villamosenergia beszerzés és a kiskereskedelmi árképzés terén, és nem terjeszthetik ki tevékenységüket más szektorokra.

2002 júniusában az Electrabel (Suez) 11%-os részesedés vásárolt a CNR-ben és most ő kezeli a kimenő teljesítményét és az értékesítést. További részvény szeleteket vásárolt és 2004 januárjára a tulajdoni aránya 48%-os volt. A Suez egy ötéves szerződést írt alá, hogy az SNCF energiatermelő üzemből minden energiát elvigyen, 2005 márciusában megvásárolt a részvények 40%-át, a többi az SNCF-nél maradt, legalábbis 2007-ig, amikor az Electrabel-nek lehetősége lesz megvásárolni további 40%-ot. Az Electrabel célja volt a francia villamosenergia piaci részesedésének legalább 10%-át megszerezni.

A SNET vállalat, melyet a CDF energia értékesítésére hozták létre kezdetben 51%-ban a CDF, 30%-ban az Endesa és 18,75%-ban az EDF tulajdonában volt. Az Endesa következőképpen 2004 szeptemberében megnövelte részvényei számát, tulajdoni arányát 65%-ra növelte azáltal, hogy a CDF-től részvényeket vásárolt, így 16,25% maradt a CDF-nek és 18,75% az EDF-nek. 2005-ben az Endesa bejelentette, hogy egy 2000MW-os gáztüzelésű erőmű építését tervezi Franciaországban a SNET-en keresztül.

Bejelentették, hogy az EDF és az ENEL közel áll egy megállapodáshoz, mely szerint 2005 áprilisában belép az ENEL piacára Franciaországban. A megállapodás célja a 2%-os szavazati rész megszüntetése, amellyel az EDF Olaszországhoz van kötve, egy kötelék, amely az Európai Bizottság hatalma alatt illegális. Egy üzlet kulcselemeinek az alábbiakat tartják: 10%-os tulajdoni részesedés a Flamanville EPR-ben, amelyet az EDF tervez megépíteni; a 18%-os részesedés megszerzése, ami az EDF-nek a Snet-ben van (Endesa hajlandó); és a területek értékesítése, amelyre új kombinált ciklusú gázturbinákat lehet építeni. Az ENEL piaci áron vehet energiát az EDF-től, amíg az új erőművek be nem indulnak. Összességében az ENEL üzlete Franciaországban körülbelül ugyanakkora lenne, mint az EDF-é Olaszországban, ha az EDF 40%-os tulajdoni hányadra tenne szert az Edison-nál.

A német közüzem, az EnBW felvásárlásáért cserébe az Európai Bizottság előírta az EDF számára, hogy bocsásson árverésre azzal egyenértékű, 6000MW-os teljesítményt (virtuális kapacitás), 42TWh vagy a francia piac körülbelül harmada, amely nyitott a versenyre. De ezek az árverések nem adnak lehetőséget az új belépők számára a kompetitíven beárazott nagykereskedelmi energiához való hozzáférésre, és nem is engedi a hosszú-távú tervezést. Valószínű, hogy a francia piacon az EDF, az

⁶⁰ <http://www.cre.fr/>

Electrabel, az Endesa és talán az ENEL fog dominálni. Az országos gázipari vállalat a Gaz de France beléphetne gáztüzelésű erőművekkel, de az EDF-hez hasonlóan a jövője bizonytalanra vált a részleges privatizálási tervek miatt. Azonban mentesült az előkészületek alól, amely előírta, hogy csak gázt értékesítsen és van egy kombinált ciklusú gázturbina erőműve építés alatt (788MW, Dunkirk).

A hálózat a Gestionnaire du Reseau de Transport d'Electricité (RTE) tulajdonában van, amely 2000-ben alakult az EDF szállító részlegéből, és amelynek még mindig a tulajdonában van. Míg az RTE jogilag nem különül el az EDF-től, 2000 óta teljesen független a vezetés, könyvelés és pénzügy szempontjából. 2005 szeptemberében az EDF bejelentette, hogy külön vállalattá alakul, 100%-os EDF tulajdonnal, hogy eleget tegyen a villamosenergia direktívának. Az új vállalat RTE EDF Transport néven lesz ismert. Elméleti vizsgálódás volt arra vonatkozóan, hogy ez lehetővé teszi a francia kormány számára, hogy közvetlen részesedést szerezzen, talán 49%-ot az RTE EDF Transport-ban például, a Caisse des Depots et Consignations-on keresztül.

19.6.3. Az ipar szerkezete: gáz

Az ipar szerkezete a gáz szektorban párhuzamos a villamosenergia szektoréval, egyetlen nagyvállalat, a Gaz de France (GDF) dominál a piacon. Teljes mértékben állami tulajdonban volt 2005 júliusáig, amikor a részvények 22%-át eladták az első nyilvános tőzsdei bevezetés során. A GDF teljesen integrált vállalat marad anélkül, hogy jogilag elkülönülne a hálózati tevékenysége és a kis- és nagykereskedelmi üzleti tevékenysége. Korlátozott verseny van a kiskereskedelmi és a nagy fogyasztók esetében, a legnagyobb sikereket a TotalElfina éri el, míg a BP és a Ruhrgas (E.ON) szintén megpróbál belépni a piacra.

19.6.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

A Powernext,⁶¹ a francia készárupiac 2001 decemberében kezdte meg működését, de a volumen alacsony maradt és a Teljesítményértékelő jelentés alapján a 2003-ban a Powernext kereskedelme mindössze 2%-ot könyvelhet el a francia villamosenergia keresletben. A Powernext jelentésében az áll, hogy a napi kereskedési volumen 2003-hoz viszonyítva 90%-kal nőtt 2004-ben, 7,48TWh-ról 14,18TWh-ra, de még mindig kevesebb, mint 5%-át képviseli az országos villamosenergia keresletnek. 2005 márciusában a napi átlag körülbelül 50GWh volt, még mindig körülbelül 5%-a a keresletnek.

2004 kezdete óta az egyik erőmű elkészült, egy 260MW-os kombinált ciklusú gázturbina, melyet az EDF által vezetett konzorcium épített és egy 788MW-os gáztüzelésű erőmű, melyet a GDF épített szintén elkészül 2005 első felére. Más erőmű nincs építés alatt. A fő kapacitás kiegészítések a következő néhány évben a három pályázati felhívásból vannak, melyet az Ipari Minisztérium hirdetett meg a megújuló energiákra. Ez magába foglalja az 1000MW-os szárazföldi szélenergiaerőművet, az 500MW-os parti szélenergiaerőművet és a 250MW-os biomassza és biogáz erőműveket.

19.6.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Franciaország csak nagyon kevés földgázt állít elő (az szükségletek 3%-át), a fennmaradó részt Norvégiából, Oroszországból, Algériából és Hollandiából importálja. A gáz és cseppfolyós földgáz import körülbelül 25%-a főként Algériából érkezik, bár valamennyi földgázt Nigériából is importál Olaszország nevében. Nincs jelentős gázipari nagykereskedelmi piac Franciaországban.

19.6.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

Az EDF a domináns kiskereskedő és elosztó. Az elosztásban sok független önkormányzati vállalat vesz részt, de ezek általában kicsik és a fogyasztásnak mindössze 5%-át képviselik. A kiskereskedelmi ellátáshoz hasonlóan az EDF dominál, kivéve azokat a területeket, amelyeket az önkormányzati vállalatok szolgálnak ki. 2003 végére a legnagyobb fogyasztók közül körülbelül 22% váltott a helyi kiskereskedőjéről.

2004. július 1-től a francia energia piac minden kereskedelmi fogyasztó számára nyitva áll, a piac 68%-át képviselve (2,3 millió fogyasztó 295TWh-t használ 4,5 millió helyszínen). 2005. január 1-re Franciaországban körülbelül 77600 helyszínt érintett a szabályozott energia ár, amelyek közül csak

⁶¹ <http://www.powernext.fr/index.php?newlang=eng>

22ezer váltott másik szolgáltatóra, a többi újratárgyalja az árakat az EDF-fel, így 2004-től nyitva álló piacnak csak mintegy 0,5%-a váltott az EDF-ről az első hat hónapban. A kis fogyasztók kiskereskedelmi piacának megnyitása 2007 előtt nem várható.

19.6.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A kisfogyasztók kiskereskedelmi piacát 2007-ig nem nyitják meg, az Európai Bizottság Teljesítményértékelő jelentésében azt szerepel, hogy a nagy fogyasztóknak csak 5%-a váltott 2003-ban. A kereskedelmi fogyasztók 2004 júliusa óta válhatnak, de a váltási arányokról nincs adat, bár az arány nagyon alacsonynak látszik.

19.6.8. Kapcsolat a gáz szektorral

A gáz szektor domináns vállalata a Gaz de France (GDF), amely az EDF-hez hasonlóan állami tulajdonban van, de 2005-ben esedékes a részleges privatizációja. A az EDF és GDF közötti egyesítésre vonatkozó korábbi előterjesztéseket elvetették. Mindazonáltal a GDF szeretne belépni a villamosenergia piacra Franciaországban, 'kettős tüzelőanyag' csomagot értékesítve a kis fogyasztók számára és Franciaországon kívül. Célja, hogy legalább 2500MW energiatermelést működtessen Franciaországban, már van egy 800MW-os erőműve Dinkirk-ben.

19.6.9. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

A 2005. március első hetének szokatlan eseménysorozata nagyon magas készárupiaci árakhoz vezetett és arra késztette Franciaországot, hogy minden lehetséges forrásból importáljon, beleértve Spanyolországot és az Egyesült Királyságot, korlátozva a német kapcsolatokat és tovább fokozva. A nagyon hideg idő, a szokatlanul magas kereslet, a 12%-os csökkentés a nukleárisenergia elérhetőségében a karbantartás miatt és egy sztrájk a Snet Gardanne erőművében Észak-Írországon mind hozzájárult a helyzethez. Míg a körülmények egyértelműen nagyon kivételesek voltak, a francia rendszer látható sebezhetősége, amelyről úgy vélték, többlet kapacitással rendelkezik, meglepő volt.

19.7. Németország

19.7.1. A Szabályozó

A villamosenergia ipar szabályozó testületének létrehozására vonatkozó törvényt Németországban 2005 áprilisában a Bundestag szavazta meg, a törvény életbelépését 2005 közepére várták. Alapjául a korábbi postai és telekommunikációs szabályozó, a RegTP szolgál.⁶² Szövetségi Hálózati Iroda (Bundesnetzagentur) néven feladata a villamosenergia, gáz, telekommunikáció, posta és vasút hálózat elérhetőségének szabályozása. 2004 közepén megkezdte a munkaerőbérletést. Korábban a szektort a Szövetségi Egyezmény Iroda (Bundeskartellamt) szabályozta, amely a jövőben néhány szerződéses ügyben folytat bíraskodást a villamosenergia szektorban.

19.7.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Németországban a domináns vállalatok mindig a regionális vállalatok voltak, amelyek döntő szerephez jutnak az energiatermelésben és tulajdonukban vannak a regionális szállító hálózatok. 1990-ben az egyesülés évében nyolc hálózati vállalat volt nyugaton, a keleti hálózatot egybevonták a VEAG vállalattal, amely a nyugati hálózati vállalatok tulajdonában volt. Az elmúlt kilenc évben jelentős egybeolvadások voltak ezen vállalatok között, amelyeket mostanra már összesen négy vállalat irányít. A két legnagyobb vállalat az E.ON és az RWE, amelyek körülbelül azonos méretűek. Az E.ON a Preussenelektra és a Bayernwerk egyesítésével jött létre, a második és harmadik legnagyobb vállalat volt 1999, míg körülbelül ugyanakkor az RWE (akkor a legnagyobb vállalat) a VEW-vel, egy másik hálózati vállalattal egyesült. Két további hálózati vállalat, a Badenwerk és az EVS 1997 fuzionált, hogy megalakítsa az EnBW-t, amelyet most az EDF irányít, 2004 decemberéig a részvények 34,5%-a volt a tulajdonában, amikor 39%-ra emelte részesedését. A svéd Vattenfall vállalat a másik három hálózati vállalatot irányítja: BEWAG, HEW és VEAG a Vattenfall Európában. A két legnagyobb vállalat az energiatermelési piac 60%-át, a végfogyasztók számára nyújtott kiskereskedelmi szolgáltatás szintén 60%-át irányítja. Nagyon sok egyéb vállalat van.

Az elosztó szektor összetett, néhány forrásból az derül ki, hogy körülbelül 1200 elosztó vállalat van. Körülbelül 900 elosztó rendszer működtető van (DSO). A kiskereskedelmi piacon csak az RWE-nek van 5%-nál magasabb közvetlen piaci részesedése (körülbelül 14%). Azonban a Teljesítményértékelő jelentés csak a nem összevont, közvetlen piaci részesedéseket veszi alapul. Az Európai Bizottság számára készült jelentésben Oxera⁶³ úgy becsülte, hogy az RWE piaci részesedése körülbelül 30% volt, vagy még magasabb, ha figyelembe venné a korábbi VEW és RWE által irányított önkormányzati vállalatok piaci részesedését. Az E.ON csak néhány nagy ipari fogyasztónak ad el villamosenergiát, de sok regionális szolgáltatónál is vannak részvényei. Ennek alapján az Oxera jelentés az E.ON országos piaci részesedését körülbelül 32%-ra becsülte, figyelmen kívül hagyva az E.ON tulajdonában levő önkormányzati közüzemeket.

19.7.3. Az ipar szerkezete: gáz

Németország földgáz szektora több mint 700 vállalatot foglal magába, kevés hazai energiatermelőt és importőrt, valamint sok nagykereskedelmi közlekedési vállalatot és regionális és helyi elosztó vállalatot. Azonban a Ruhrgas (E.ON) dominál a piacon az elérhető gáz körülbelül 50%-ával. A Ruhrgas irányítja szinte az összes tároló berendezést és nagy nyomású csővezetékét Németországban. 2003-ban a két legnagyobb villamosenergia ipari vállalat egyike, az E.ON felvásárolta, a felvásárlást lehetővé tevő feltételeket a német Kartellamt írta elő, mely tartalmazta a sok német gázipari vállalatban levő részvények eladását. Ez az EWE (Észak-Németország) és a VNG (Kelet-Németország) részvényeit tartalmazta, valamint azt is előírta, hogy a gázimport szerződések jelentős részét bocsássa kiárúsításra, hogy csökkentse a dominanciáját a nagykereskedelmi gáz szolgáltatók körében. A Ruhrgas fő versenytársai a Wingas, amely a BASF és a Gazprom közös tulajdonában van, valamint az RWE, a másik nagy villamosenergia ipari vállalat leányvállalatai.

⁶² <http://www.regtp.de/>

⁶³ Oxera (2001) 'Villamosenergia ipari liberalizáció mutatók Európában' jelentés a DG TREN számára.

19.7.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Eredetileg csak két energiaközpont volt, az EEX (Frankfurtban) és az LPX (Liepzigben). Ezek 2002-ben egybeolvadtak, létrehozva az Európai Energiaközpontot (EEX) Leipzigben.⁶⁴ Az EEX azt állította, hogy 2004-ben Németország villamosenergia keresletének 12%-a az EEX-en keresztül ment át.

2004 januárjától 2005 áprilisáig összesen 2,1GW-nyi nagy erőmű lépett működésbe, mely tartalmazott egy 1056MW-os szivattyús energiátározót (Vattenfall) és a Stadtwerke három gáztüzelésű erőművét. Körülbelül 1GW-nyi gáztüzelésű erőmű van építés alatt, zömmel a Stadtwerke tulajdonában lévő kis egységek formájában. Azonban a fő kapacitásbővítéseket valószínűleg a szárazföldi szélerőművek és nyolc, összesen 2,3GW-nyi kapacitás tervezet adja, melyekre a jóváhagyást megadták. A két nagy kombinált ciklusú gázturbina erőművet, egy 1200MW-osat, az EnBW tulajdonában és egy 800MW-osat a norvég Statkraft tulajdonában engedélyeztek, mely utóbbi vállalatnak ez az első beruházása Norvégia határán kívül.

19.7.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Németország a gáz szükségletek kb. 20%-át saját mezőiről termeli ki, Oroszországból, Norvégiából és Hollandiából a fő szolgáltatókkal csővezetéken keresztül hozza be. Bundében van egy kereskedelmi központ, de nem egyértelmű, hogy ez a piac mennyire fizetőképes.

19.7.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

Miután 1999-ben bevezették a kiskereskedelmi versenyt az összes fogyasztó számára, a villamosenergia adózás előtti ára 2002-re 15%-kal csökkent, de a szolgáltatót váltó kis fogyasztók számára csak 5%-kal.

19.7.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

Míg a gázpiac 1999 óta nyitva áll, és egyetlen gázipari kiskereskedőről sem jelentették, hogy 5%-nál magasabb lenne a részesedése, szinte egyetlen kis fogyasztó sem váltott és 1999-2003 között a nagy fogyasztóknak csak 7%-a váltott szolgáltatót.

19.7.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Nagykereskedelmi árak

2005 augusztusában az Egyezmény Iroda, melyet az ipari energia fogyasztók társulása (VIK) buzdított feljelentést tett az RWE és három másik német energiaipari vállalat ellen, mert a CO₂ kibocsátásokra vonatkozó tanúsítványok beszerzése megnövelte az árakat. A német energiaközpont, az EEX elnöke visszautasította a vádat.⁶⁵ Juergen Trittin környezetvédelmi miniszter egyidőben írt a négy fő vállalatnak, melyben információt kér a kibocsátásokra vonatkozó tanúsítványok beszerzési folyamatára vonatkozóan.⁶⁶

A hálózat

Az energiatermelési kapacitás kiegyensúlyozása érdekében a német hálózat négy régióra van osztva, figyelembe véve az RWE, E.ON, EnBW és a Vattenfall (Németország) hazai területeit. Úgy vélik, hogy ez magasabb tárolási kapacitási szükséglethez vezet (minden régióban saját tároló kapacításra van szükség, amely viszont emeli a piaci árakat és megakadályozza a régiók közötti versenyt.

Végfogyasztók

2005 januárjában az FCO igazgatója kijelentette⁶⁷:

⁶⁴ http://www.eurexchange.com/about/company_info/subsidiaries/sub_eex.html

⁶⁵ Világpiaci elemzés 'Az EEX Energiaközpont elutasítja a németországi domináns közüzemek ármanipulációinak vádját' 2005. augusztus 23.

⁶⁶ **APX 'A német egyezmény iroda vizsgálatot kezdeményez az ismertett túlárzás tekintetében az RWE-nél és az E.ON-nál, 2005. augusztus 22.**

⁶⁷ Energia Európában, 2005. január 31., 1-2. oldal

'nem fogadta el, hogy a költség növekedések igazolják az ármozgásokat; a fizetés és a tőkebefektetés nem növekedett és a tüzelőanyag oroszlánrészét a német hazai forrásokból szerezték be. A legnagyobb vállalatok racionalizáltak, euró milliárdos költségmegtakarításokat értek el. „Gyakorlatilag nincs olyan vállalat, amely agresszív árpolitikát gyakorolna vagy akár megpróbálna áthatolni a piacon.” Még az ENBW is lemondott a reagálásra kész tető árstratégiájáról. „Majdnem úgy néz ki, mintha a kompetitív betörést a többi résztvevő úgynevezett hazai piacára tudatosan elkerülnék. Ennek ugyanaz a hatása, mint a demarkációs egyezménynek, amikor ilyen egyezményeket engedélyeztek.”

19.8. Görögország

19.8.1. A Szabályozó

Az Energia Szabályozó Hatóság (RAE) 1999-ben alakult és hatáskörébe tartozik a villamosenergia és a gáz.⁶⁸

19.8.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

2001-ig az akkor teljesen állami tulajdonban levő Public Power Company (PPC) tartotta teljesen monopol irányítás alatt a görög villamosenergia ipart. 2001-ben Görögország végül átültette az 1996-os Villamosenergia ipari direktívát a görög törvénybe, átalakította a PPC-t egy ismeretlen nevű vállalattá és megkezdte a részvények eladását. A legutóbbi, 2003-as részvényeladás a kormány részesedését 51,5%-ra csökkentette, amely szintnél azt mondja a kormány, lejjebb nem megy.

19.8.3. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

A PPFC az energiatermelési kapacitás 95%-át birtokolja, így egyértelműen nem létezhet nagykereskedelmi piac.

Az egyetlen építés alatt álló erőmű Görögországban egy 390MW-os kombinált ciklusú gázturbina erőmű, mely a Hellenic Petroleum tulajdonában van, várhatóan 2005-ben lép működésbe, de van egy hosszú lista kb. 3,1GW összes kapacitásról, főként 400MW-os kombinált ciklusú gázturbina erőművekkel, amelyekre a Szabályozó megadta az engedélyt. A legtöbbjük görög érdekeltséggel épülnek, de két erőművet az ENEL által vezetett konzorcium épít. Nem egyértelmű, hogy az erőművek mekkora része fog az RAE jóváhagyásával megépülni.

19.8.4. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

Elméletileg a nagy fogyasztók válhatnak, de gyakorlatban a váltási arány minimális.

19.8.5. Kapcsolat a gáz szektorral

A földgáz viszonylag új belépő a görög energia gazdaságba, kevés gáz megy a végfelhasználókhoz. Görögországban nem érvényes a Gázipari direktíva.

19.8.6. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

A folyamatosan fennálló valóságos monopol helyzet azt jelenti, hogy ez még nem jelentkezik problémaként.

---

⁶⁸ <http://www.rae.gr/index.html>

19.9. Írország

19.9.1. A Szabályozó

Az Energia Szabályozás Bizottsága (CER) 1999 alakult, a villamosenergia ipart szabályozza, majd 2002-ben kiterjesztették hatáskörét a gáz iparra is.⁶⁹

19.9.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Az iparban az állami tulajdonban levő Electricity Supply Board (ESB) dominál. Három divíziót működtet: ESB Energiatermelés, ESB Ügyféllátás (kiskereskedelmi) és ESB Hálózatok (szállítás és elosztás). Az ESB Hálózatok abban a folyamatban van, hogy jogilag elkülönüljön az üzlet többi részétől. Nincsenek azonnali tervek ezen divíziók valamelyikének a privatizálására.

Azonban 2005 februárjában a Noel Dempsey a kommunikációs, tengeri és természeti erőforrások minisztere pályázatot írt ki a szakértőknek, hogy készítsenek az ország villamosenergia szektoráról egy áttekintést, különös tekintettel az ESB domináns helyzetére.

19.9.3. Az ipar szerkezete: gáz

A gázipar szerkezete hasonló a villamosenergia iparéhoz, egy köztulajdonban levő vállalat van, a Bord Gais, a domináns integrál vállalat. A Bord Gais TSo és DSo funkciói csak vezetőségi szinten válnak szét.

19.9.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Nincs effektív nagykereskedelmi piac Írországban, szinte minden erőmű az ESB tulajdonában van vagy azzal áll szerződésben, így az energiatermelés effektív piaci megoszlása az ESB-nek magasabb, mint 85-90% az EU szerint. A Viridian 343MW-nyi gáztüzelésű erőművet épített Dublin mellett, 2005-ben pedig megkezdte egy második, 400MW-os egység építését, van továbbá egy kapcsolat (287MW) az észak-írországi hálózathoz, amely valamennyi jelentéktelen versennyel szolgál az ESB számára. Az ESB arra is kényszeríthető, hogy adjon el vagy lízingbe néhány erőművet az új belépőknek, hogy növelje a versenytársak számát. Hosszabb távon az észak-írországi kapcsolat megerősíthető, az Európai Bizottság azt szeretné, ha az angliai és wales-i hálózathoz építenének kapcsolatot, de ezek, különösen az utóbbi, még néhány évnnyire van.

A belépés az éves Virtuális Független Energiatermelők aukcióján keresztül történt, ahol az ESB-nek kb. 270MW-nyi kapacitást kellett eladnia. Ez egy átmeneti jellemző, amíg az új erőműveket meg nem építik más vállalatok.

A rendszermérethez képest sok új energiatermelő kapacitás van folyamatban Írországban. 120MW szélenergia (Airtricity) és 100MW tőzegtüzelésű (ESB) erőmű volt folyamatban 2004 januárja és 2005 április között. 700MW-nyi erőmű van építés alatt. Ez az ESB tulajdonában levő 150MW-os tőzegtüzelésű erőművet jelent, egy konzorcium, a Tynagh által épített 400MW-os kombinált ciklusú gázturbina erőmű építését és egy 150MW-os kapcsolt hő- És áramtermelő erőmű építését jelenti. Az utóbbi két erőmű az ESB-vel van szerződésben egy tíz évre szóló államilag garantált szerződés értelmében, így az új kapacitás szinte összes teljesítményét az ESB vásárolja meg. A Viridian (Észak-Írország) által épített 400MW-os erőmű megkapta a jóváhagyást, ahogy egy 300MW-os parti szélenerőmű is, amelyet az országos tőzegtüzelési vállalat, a Bord na Mona épít.

19.9.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Írország hosszú ideig önszolgáltató volt a gáz szempontjából, melyet a déli parton levő Kinsale gázmezőről biztosított. Azonban ez a kitermelés erősen csökken és a kereslet mindössze 16%-át teszi ki. Két gázvezeték érkezik Nagy-Britanniából, amely az ellátás legnagyobb részét nyújtja. Nincs földgázipari nagykereskedelmi piac jelenleg.

19.9.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

Elméletileg 2005 februárjában a kiskereskedelmi piacot teljesen megnyitották, De a valóság az, hogy nincsenek jelentős versenytársai az ESB-nek a lakossági fogyasztók szempontjából, de a Szabályozó,

⁶⁹ <http://www.cer.ie/>

az Energia Szabályozás Bizottsága (CER) még legalább 2-3 évig nem vár versenyt, amikor az ESB alternatívái már megalakulnak az ipari szektorban. A legvalószínűbb belépők az országos gázipari vállalatok, a Bord Gas és az észak-írországi privatizált vállalat, a Viridian. A verseny fő korlátja az, hogy az ESB tulajdonában van szinte az összes energiatermelés és hosszú-távú szerződéseket kötött az új energiatermelők teljesítményére vonatkozóan.

19.9.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A teljes piac megnyitása 2005 októberére várható, és bár az Európai Bizottság jelentésében az áll, hogy négy kiskereskedőnek van legalább 5%-os piaci részesedése, 2003-ban a nagy fogyasztóknak csak az 1%-a váltott szolgáltatót.

19.9.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Az ESB folyamatosan fennálló valószínű monopol helyzete azt jelenti, hogy ez még nem jelentkezik problémaként.

19.10. Olaszország

19.10.1. A Szabályozó

A Szabályozó testület, az Autorità per l'energia elettrica e il gas (AEEG) 1997 teljes mértékben funkcionál és hatásköre kiterjed a villamosenergia és gáziparra.⁷⁰

19.10.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Energiatermelés

A liberalizációt megelőzően a domináns vállalat az állami tulajdonban levő ENEIL volt, amely akkor az energiatermelés, a szállító hálózat és a kiskereskedelmi/elosztási üzlet 80%-át tartotta kézben. A többi fontos játékos az önkormányzati vállalatok voltak, amelyek néhány városi területet szolgálták ki és jutatták el hozzájuk az energiát, néhány esetben saját kapacitásuk volt. Az ENEL részben feloszlott, és 1999-ben 32%-át privatizálták, 2003-ban további 6,6%-át, 2004-ben 16,4%-át, és 2005 szeptemberében további 10-11% üt fogják eladni, így az olasz kormány csak 30%-os részesedés marad (10% a Cassa Depositi (CDP) kezében van).

A kormány követelte, hogy az ENEL 15 ezer MW kapacitást adjon el három csomagban. A kormány mennyiségi korlátokat szabott meg arra vonatkozóan, ami önkormányzat tulajdonába kerülhet, így a köztulajdonban levő vállalatok csak kisebbségi részt kaphattak. Az elsőt az Elettrogen-t 5418MW-tal 2001 júliusában adták el a spanyol Endesa által vezetett konzorciumnak (45%), amely magába foglalta az AEM Brescia-t (15%), az önkormányzati közüzemet, a nyereséget a legnagyobb spanyol bank, a Santander Central Hispano tartotta meg. Következésképpen az Endesa a spanyol banktól 5,7% részesedést vásárolt, így 51%-ra növelte részvényeit és nevét Endesa Italia-ra változatta.

A 7008MW második részét, amely Eurogen néven ismert az Edison (Olaszország) és az EDF (Franciaország) tulajdonában levő Edipower nevű konzorcium vette meg, 2002 márciusában. A többi tag: AEM Milano (13,4%), AEM Torino (13,3%), a svájci Atel közüzem (13,3%), Unicredit (10%), Royal Bank of Scotland (5%) és Interbanca (5%). A konzorcium megállapodása értelmében a bankügyi partnereknek nem lesz joguk a kapacitáshoz. Ezért az Edison közvetlen irányítása alá fog tartozni 3500MW, a milánói és torinói csoportok, valamint az Atel (amelyben az EDF-nek 20% os részesedése van) egyenként 1,15MW irányítását kapják meg. 2001-ben az Edison-t, az akkor második legnagyobb energiatermelőt, amelynek 10 ezer MW kapacitás fölött volt irányítása felvásárolta az Italeria Bis (IEB), a Fiat (38,6%) és az EDF (18%) üzlettársa, bár az EDF-nek volt egy lehetősége, amely úgy tűnt előírja számára, hogy megvásárolja a többi 82%-ot is.

Azonban az olasz kormány az 1996-os Villamosenergia ipari Direktíva reciprocitási záradéka értelmében 2%-ra korlátozta az EDF szavazati jogait az Edison-ban. Az EDF Olaszország energiájának 15%-át importon keresztül biztosítja, de az olasz kormány kifogásolta, hogy a francia piac gyakorlatilag zárva van a külföldi vállalatok számára. Az EDF megpróbálta ezeket a szavazati jogra vonatkozó korlátozásokat kivenni, de 2005 áprilisában az IEB számos felvásárlási ajánlatnak volt kitéve. Az Endesa felajánlotta, hogy megveszi az IEB részvényeinek 100%-át olyan áron, hogy az ASM Bresica is megveszi az Edison 20%-át. Az AEM felajánlotta, hogy megveszi az Italeria részvényeinek 40%-át azzal a kitéttel, hogy a többi önkormányzati vállalat további részvényeket vásárolna, nevezetesen az Enia, amely a TESA, a Piacenza-ból, az AMPS, a Parma-ból és az AGAC, a Reggio Emilia-ből egyesülésével jött létre.

2005 áprilisában az ENEL egy Egyetértési Memorandumot írt alá, melynek értelmében az ENEL meg tudja venni a villamosenergiát az EDF-től és tovább tudja értékesíteni a francia piacon. Az ENEL próbál 35%-os részesedést szerezni a francia energia csoportban, a SNET-ben, az EDF erőművek használatát, az elosztóhálózat felvásárlását Franciaországban, az energiatermelő erőművek beszerzését, amelyet az EDF külföldre értékesít és az EPR (Európai Nyomóvíz reaktorok) nukleáris erőmű üzleti alapokra helyezésében való részvételt. Ez a megállapodás lehetővé tehetné az olasz kormány számára, hogy megszüntesse az EDF Edison-on belüli szavazati arányára vonatkozó korlátozást.

⁷⁰ <http://www.autorita.energia.it/>

2005 májusában az EDF és az AEm Milano bejelentett egy megállapodást az Edison felvásárlásáról. Végül az EDF-nek 50%-a, az AEM-nek és jövőbeni partnereinek várhatóan 40%-a lesz az Edison-ból. Az egyenleg a meghatározott marad. Ez a megállapodás bizonytalan arra nézve, hogy az olasz kormány feloldja a korlátozást az EDF szavazati arányára vonatkozóan, valamint jól látható volt 2005 utolsó negyedében az EDF részvények 30%-os flotációjának szükséges előkészítése.

Az utolsó szelet az Interpower, meg tartalmaz egy 2002 novemberében eladott 261 MW-os erőművet. Az új vállalat tulajdonjoga egyenlően oszlik meg az Energia Italia és az Electrabel és ECEA konzorciuma között. A fő részvényes az Energia Italia-ban a de Benedetti család Cir holdingja. Az Energia Italia 62%-át az Energia irányítja, amelynek valójában 74%-át a Cir és a Verbund, a legnagyobb osztrák villamosenergiai vállalat irányítja egyenlő arányban. A Genovában (Amga SpA) és Bolognában (Hera SpA) levő önkormányzati vállalatok tulajdonában van az Energia Italia fennmaradó 38%-ának legnagyobb része. Az Electrabel ACEA leányvállalat 70%-ban az Electrabel, 30%-ban az ACEA tulajdonában van, de az Interpower megvásárlásához a tulajdoni arányt 50-50%-ra fogják elosztani.

Összegezve, az energiatermelési szektor átalakulási fázisban van kilenc energiatermelő vállalattal. Mindazonáltal egy konszolidáció, nem több, mint három vagy négy energiatermelővel valószínűleg látszik. Az ENEL, az Endesa és az EDF/Edison az egyértelmű jelöltek. Azonban az Electrabel, az Atel és a Verbund is jelöltek, különösen, ha az Edison nem kerül az EDF irányítása alá. Az önkormányzati vállalatok partnerként valószínűleg fontos szerepet töltenek be az új csoportosulásokban.

Elosztás/kiskereskedelem

Jelentős változásokra van szükség az elosztó szektorban. Minden önkormányzatnál csak egy elosztót kellene engedélyezni. Korábban a legtöbb olasz városban egy helyi független elosztó vállalat és egy ENEL által irányított vállalat volt. Minden nem ENEL elosztó vállalatnak, amely több mint 300 ezer végfelhasználót szolgál ki 180 napot adtak, hogy létrehozzon részvénytársasági formában működő vállalatokat, ahová átviheti az elosztási vagyont. Azokban a városokban, ahol nem ENEL elosztó volt, a fogyasztók 20%-át szolgálva ki, az ENEL-nek át kellett adnia az elosztási vagyont és személyzetét 2001. március 31-ig.

Több önkormányzati vállalat elkezdett részvénytársasággá alakulni. Mindazonáltal az önkormányzati vállalatokban a köztulajdon van többségi arányban. A külföldi vállalatok számára, akik megpróbálnak belépni az olasz piacra vonzó lenne valamilyen kollaboráció egy önkormányzati vállalattal, mellyel lehetőségük lenne elérni a végfogyasztókat.

Az ACEA (Róma) a legnagyobb önkormányzati közüzem, 1,5 millió villamosenergia fogyasztóval. Az ACEA jelenlegi legfontosabb stratégiai lépése az Electrabel-lel, a belga közüzemvel létrejött vegyesvállalkozás, amelyet a Suez, francia csoport irányít. A Hera a második legnagyobb önkormányzati közüzem, Bolognában van és 135 várost szolgál ki az Emilia Romagna területen. 2002 szeptemberében jött létre 11 önkormányzati közüzem létrehozásával. 2003 júniusában a részvények 39%-át kezdeti nyilvános ajánlattétellel (IPO). 2002 novemberében az Energia Italia-ban való érdekeltségén keresztül rész vett az Intercompany ENEL által történő kiárusításában. Az AEM (Azienda Energetica Municipalizzata) Milano-nak most kb. 0,8 millió fogyasztója van és a harmadik legnagyobb önkormányzati közüzem. 1998 júliusában eladta a vállalat részvényeinek 49%-át. A Motor Columbus és az Italennergia tulajdonában 5-5% van. 2002 novemberében 1150 MW-nyi energiatermelés volt a birtokában. Annak a konzorciumnak volt a része, amelyet az Edison vezetett, amely felvásárolta az Eurogen-t, irányítást szerezve 1150 MW energiatermelési kapacitás felett. Az ASM Bresica, a negyedik legnagyobb önkormányzati közüzem és első helyen állt a tőzsdén 2002 júliusában, miután a részvényeinek 20%-át eladta. 15% részesedése van az Endesa Italia-ban, az a vállalat, amely 7000 MW-nyi erőművet vásárolt az ENEL-től (Elettrogen-ként).

Az AEM Torino kb. 0,5 millió fogyasztót lát el hővel és energiával. A részvények 2000 novemberében történt eladása után jelenleg 69% van a város tulajdonában. Annak a konzorciumnak volt a része, amely megvásárolta az Eurogen-t, irányítást szerezve 1150 MW kapacitás felett. Az Eurogen holdingon kívül volt 500 MW kapacitás 2002-ben, ami várhatóan 1500 MW fog növekedni.

2005-ben bejelentették a közötte és az Amga, Genoa-i önkormányzati vállalat közötti fúziót és 2005 nyarára várták a megvalósulását.

Szállítás

Az szállító szektor működését Gestore della Rete di Trasmissione Nazionale (GRTN) néven a Gazdasági és Pénzügyi Minisztérium által irányított köztestületként külön választották. Az szállító vagyontulajdonjoga a Terna kezében volt, amely részben még mindig az ENEL tulajdona. Az ENEL-nek 2007. július 1-re 20%-ra kell csökkentenie a Terna-ban levő tulajdonát, 2004 júniusában megkezdte a részvények értékesítését. 2005 áprilisában bejelentették, hogy a Terna 2005 júniusában egyesül a GRTN-nel.

19.10.3. Az ipar szerkezete: gáz

A domináns vállalat a korábban integrált monopol vállalat, az ENI és annak leányvállalatai. A vállalat irányítja Olaszország szinte teljes földgáztermelését. Az ENI egyik leányvállalata, a SNAM Rete Gas S.p.A. (SNAM) tulajdonában van és az működteti a hazai földgáz szállító rendszert. Egy másik ENI leányvállalat, a Stocaggi Gas Italia S.p.A. (Stogit) kezeli a földgáztároló létesítmények legnagyobb részét az országban. Végül az ENI Italgas nevű leányvállalata irányítja a kiskereskedelmi gázelosztási piac negyed részét. Az ENI tulajdonában van a SNAM valamivel több, mint 50%-a, de 2007-re 20%-ra kell csökkentenie. 2005 augusztusában a Szabályozó elmondta, hogy azt akarja, hogy az ENI legalább 20%-ra csökkentse a Stogit-ban való részesedését.

19.10.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Az olasz energiatőzsdét, az IPEX-et 2004 áprilisában részlegesen, majd 2005 januárjában a teljes keresleti oldal számára megnyitották.⁷¹ A Teljesítményértékelő jelentés szerint a villamos áram 0,5%-ának kereskedelme folyt energiatőzsdén, de nem derül ki, hogy ez az adat melyik évre vonatkozik. Mivel a piac nem volt teljesen működőképes 2005 januárjáig, ez az adat valószínűleg nem reprezentatív jellegű.

Olaszország úgy tűnik, az energiatermelés nagy beruházásainak idejét éli (hasonlóan az angliai 1990-90-es és 1997-98-as időszakhoz), mivel a versenyző vállalatok a domináns pozíciók elérésért versenyeznek (lásd 40. táblázat). Ezen kapacitások szinte teljes egészében gáztüzelésű kombinált ciklusú erőművek. Összesen 6GW-nyi új vagy átalakított kapacitás került a hálózatba a 2004 januárjától kezdődő 15 hónap során, 11GW-nyi új vagy átalakított kapacitás van jelenleg építés alatt és kerül várhatóan a hálózatba az elkövetkező öt évben, valamint 9GW-nyi erőművet hagyott jóvá az Ipari Minisztérium, amely valószínűleg az elkövetkező öt évben lép működésbe. Tudva, hogy az átalakításos erőművek valószínűleg nem használhatók gazdaságosan, ez azt jelenti, hogy lényegében 25GW új kapacitás kerülhetne a hálózatba 2010-re, amely Olaszország erőmű hiányát többletté fordíthatja. A gyakorlatban természetesen az új kapacitás valószínűleg gazdaságtalanná tesz néhány meglévő kapacitást, míg a többlet megszűnhet az erőművek bezárása miatt. Nagy mennyiségű olyan kapacitás van, amelyet az Ipari Minisztériumtól kell kérvényezni, hogy felkerüljön erre a listára.

40. táblázat Új energiatermelés Olaszországban (MW)

	Beindítás 2004/1/1- 2005/4/30 között	Építés alatt	Jóváhagyva	Összes
Enipower	1030 (1140)	3683	1830	6543 (1140)
Edison	0	2720 (1410)	0	2720 (1410)
Endesa	1200 (800)	(400)	800	2000 (1200)
Energia	0	750	750	1500
ENEL	(1100)	0	390 (380)	390 (1480)
Electrabel/ACEA		400	400	800
Egyéb	200 (1160)	958 (780)	4400	5558 (1940)
ÖSSZES	1730 (4200)	8511 (2590)	8570 (380)	18811 (7170)

Forrás: Energia Európában, 2005. április 11.

⁷¹ <http://www.mercatoelettrico.org/GmewebItaliano/Default.aspx>

Megjegyzés:

1. A zárójelben levő adatok az olajtüzelésűről kombinált ciklusú gáztüzelésű áttért erőművek, általában megnövekedett kapacitással.
2. A felsorolt vállalatok a legnagyobb részesedéssel rendelkeznek.
3. Csak az 50MW feletti erőműveket tartalmazza.

A leginkább agresszív új belépő az olasz országos olaj és gázipari vállalat, az ENI energiatermelő divíziója könyvelheti el az új kapacitás 30%-át. Az Edison-nak 16%-a van, az Endesa-nak 12%-a, míg az Energia-nak jelentős mennyiségű kapacitása, amely a Benedetti csoport és a Verbund közös tulajdonában van.

19.10.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Olaszország gáz keresletének körülbelül 80%-át importálja. Fő beszállítója Algéria, míg érkezik import Oroszországból, Norvégiából és Hollandiából is. A gáz kis részét cseppfolyós formában kapja, de vannak tervek cseppfolyós gáz terminálok megépítésére, hogy lehetővé váljon sok más országból importálni, mint pl. Katar és Egyiptom.

Van egy virtuális központ, hasonló az angliai NBP-hez, amelynek PCV a neve. Olaszország bevezetett egy gáz ipari felszabadítási programot az ENI domináns vállalatra vonatkozóan, hogy támogassa a piacra újonnan belépőket, de a szabályozás 2005. évi jelentése kimondja: 'az új üzemeltetők gáz mentesítési programon keresztül történő belépése a piacra még nem eredményezte, hogy a versenyből származó előnyök eljutottak volna a fogyasztókhoz.'

Komoly problémákat tapasztaltak 2004-ben Olaszországban, mivel nem megfelelő mennyiségű gázra kötöttek szerződést. A Szabályozó 2005. Éves Jelentésében kijelentette:

'A Hatóság már jó ideje figyelmeztetett, hogy nem tanácsos továbbra is tartani attól hogy túl sok lesz a gáz, vagy 'gázbuborék' alakulhat ki, melyet sajnos megerősített a folyó év márciusában bekövetkezett krízis. Akkor a tévégi időjárás eredményeként – noha egy nem különösen hideg tél után – számos szükségjelzést kellett működésbe hozni, felemészte a stratégiai tartalékokat és működésbe kellett hozni sok szerződés megszakító záradékát.'

A probléma kezeléséhez a Szabályozó az alábbi indítványozta:

'Ennek lezáráshoz minél előbb fel kell állítani egy független rendszer üzemeltetőt, ahogy az a villamosenergia szektorban történt, amelyet a szállító és tárolási tevékenységekben és a rendszer fejlesztésben lehetne alkalmazni, hogy a gázból származó bevételt a határainkon belül tudjuk tartani.'

19.10.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

A lakossági fogyasztók kiskereskedelmi versenye még nem működik. A Bizottság a Teljesítményértékelő jelentésében bemutatja, hogy 2003 végére a nagy fogyasztóknak mindössze kb. 15%-a váltott a piac 1999-es megnyitása óta.

19.10.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A gázipari kiskereskedelmi piacot 2003 januárjában teljesen megnyitották. A Szabályozó 2004-es éves jelentésében azonban ez állt: 'Több mint egy évvel a 2003. januári jelentős időpont után a lakossági fogyasztóknál nem jelentős váltás az egyik szolgáltatóról a másikra, és így nem származott előnyük az árak valós csökkenéséből.' És a 2005. Éves jelentésben a Szabályozó elmondta: 'az elosztó vállalatokhoz kapcsolódó értékesítési vállalatok helyi szinten tovább dominálnak, néha azokon a fogyasztói kommunikációs berendezéseken keresztül működnek, amelyeket a nyílt verseny elzárására terveztek.'

19.10.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

Olaszország sok éven keresztül krónikus energiatermelési hiányban szenvedett. Az olaszországi magas kereslet és a kötött ellátási feltételek 2003 júliusában és augusztusában a nagy ellátási szerződések felbontását tette szükségsszerűvé. Augusztus 5-én a hálózat vezető bejelentette, hogy a kereslet 4000MW-tal magasabb volt, mint 2002 augusztusának az aznapival egyenértékű napján. Ráadásul a GRTN-nak erőmű leállásokkal és vezeték karbantartásokkal kellett szembesülnie. „Ezen kritikus

tényezők okozták a villamosenergia rendszer vész helyzetét,” mondta a GRTN. Ahogy júliusban a hálózat vezető megszakította a félbeszakítható ellátást, hogy a helyzetet irányítás alatt tartsa és el tudta kerülni, hogy kikapcsolják a háztartások energiaellátást. Az, hogy a GRTN megbirkózott ezzel, mely köszönhető a Franciaországból érkező 300MW-os, valamint a Svájc-ból és Szlovéniából érkező 200MW-os importnak, kihangsúlyozta a keskeny határokat, amelyekben belül kellett működni.⁷²

A 2003. december 19-i 379. törvényhozó rendelet új szabályokat vezetett be a villamosenergia termelési kapacitás átszámolásában. Célja, különösen a 2003. júniusi és szeptemberi áramkimaradás fényében az volt, hogy garantáljon egy megfelelő energiatermelési kapacitást és tárolást az országos kereslet kielégítése érdekében.

2005 februárjában a Olasz Trösztellenes Hatóság (AGCM) kiadott egy jelentést, mely erősen kritizálta az ENEL folyamatos dominanciáját, mely annak ellenére fennállt, hogy a kormány öt éve próbálja csökkenteni hatalmát.⁷³ Összességében az energiatermelési piacnak még mindig 55%-át tartotta kézben. Különösen kritikus volt az ENEL folyamatos dominanciát illetően néhány régióban. Ha az országot felosztják négy régióra: észak, dél, Szicília és Szardínia, az ENEL például a nagykereskedelmi piaci árat délen a 2004 áprilisától szeptemberig tartó időszakot 100%-ul véve állítaná be. Szardínián az Endesa volt a domináns vállalat. A jelentés azonban nem javasolta az ENEL energiatermelési kapacitás további felosztását. További országos és nemzetközi kapcsolatok és az új belépők támogatását hangsúlyozta azokban a régiókban, ahol az ENEL (vagy más energiatermelők) volt domináns.

2005 januárjára két vizsgálatot kezdett a szabályozó testület, az AEEG a szokatlan ármozgásokra irányulóan. A Szabályozó elmondta, hogy 2005 januárjában bevezetett a második vizsgálat 'azt fogja megvizsgálni, hogy van-e szükség a domináns villamosenergia szolgáltatók hatalmának korlátozására kár regionális akár országos szinten'. Az ENEL, a piac mintegy 50%-ával egyértelműen jelentősnek látszik.⁷⁴ Az AEEG nyilvánvaló összejátszást talált az ENEL és az Endesa Italia között az olasz energiapiac árainak rögzítésben. A hatóság elmondta, hogy az ügyet átadják értékelésre és esetleges perre az AGCM-nek.⁷⁵

A hálózat

2003 nyara nehéz volt az olasz villamosenergia ipari vállalatok számára, mivel a magas hőmérsékletek és a magas kereslet szolgáltatási fennakadásokhoz vezetett 2003 júniusában, amely a kormány azonnali intézkedését tette szükségessé. Június 26-án egy hirtelen áramkimaradás 7,3 millió embert érintett. A szabályozó előzetes vizsgálata kimutatta, hogy karbantartási munkák miatt az ENEL-nek 2000MW-nyi kapacitása volt üzemben kívül, amely hosszabb ideig tartott, mint kellett volna.

2003. szeptember 28-án vasárnap komoly rendszerméretű áramkimaradás volt. Az áramkimaradás hajnali 3 óra 25 perckor kezdődött, és egész Olaszországot érintette, 50 millió emberrel, kivéve Szardíniát. A áram Észak-Olaszországban kora reggel jött vissza, Róma legnagyobb részén nem sokkal dél után. Olaszország többi részében késő vasárnap tért vissza az áram. A közvetlen ok kezdetben a Franciaországból Olaszországba érkező két vezeték elvágása volt, de végül egyértelművé vált, hogy egy energiavezeték meghibásodása okozta Svájc középső részén a Lukmanier hágónál, melyet egy második hiba követett San Bernardino-nál.

Az európai villamosenergia hálózat üzemeltetőinek egyesülete (UCTE) által készített jelentés a svájci hatóságokat vádolja az áramkimaradásért. A jelentés elmondja, hogy az Etrans svájci hálózati üzemeltető 'nem követte a Franciaországgal és Olaszországgal kötött 2000. szeptemberi megállapodást, amely a veszély esetére vonatkozó információ cseréjére vonatkozik'. Az Etrans-tól az olasz GRTN-hez érkező telefonhívás tíz perccel azután történt, hogy egy fa rádólt egy 380kV-os vezetékre a svájci Alpokban, 'mellőzve a sürgősség minden tudatát' és hagyta, hogy a GRTN 'képtelen legyen megvédeni' az olasz hálózatot. A jelentés nem tett említést tágabb körű kérdésekről,

⁷² Energia Európában, 2003. szeptember 1., 18. oldal

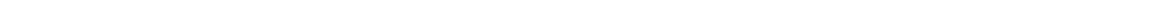
⁷³ <http://www.agcm.it/eng/index.htm>

⁷⁴ Utility Week, 2005. január 28., 12. oldal

⁷⁵ Energia Európában, 2005. április 25., 18. oldal

mint például Olaszország függetlensége az energia importot illetően és az országos hálózat nem megfelelő vizsgálatáról.

19.11. Hollandia

19.11.1. A Szabályozó

Az energia szabályozó, a Netherlands Dienst uitvoering en toezicht Energie (DTE) 1998-ben alakult és hatáskörébe tartozik a villamosenergia és a gázipar.⁷⁶

19.11.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

A holland villamosenergia szektor történelmileg a helyi hatóságok tulajdonosai kezében volt. Az elmúlt 20 évben azonban folyamatosan zajlott a konszolidáció és az elmúlt öt évben a privatizáció. 1989-ben a holland kormány deintegrálta az ipart: szétválasztotta az energiatermelést, -szállítást és – elosztást/kiskereskedelmet. Akkoriban az ipar öt fő energiatermelő vállalatban és körülbelül 60-70 elosztóban szilárdult meg. Mindazonáltal az energiatermelés inkább egy kooperatív közösségen, mint versenyképes piacon keresztül működött, a kiskereskedelmi verseny csak a nagy fogyasztók számára volt engedélyezett, bár nagykereskedelem nélkül kis tér maradt a kiskereskedelmi versenynek.

1996-ra négy energiatermelő volt és körülbelül 20 elosztó vállalat. A Direktíva további konszolidációt és a négy energiatermelő közül háromnak valamilyen mértékű privatizációját okozta. 1999-ben az EZH-t eladták a német Preussenelektra (most E.ON) vállalatnak, az EPON-t megvette az Electrabel és az UNA-t az amerikai Raliant vállalat vette meg, majd 2003-ben eladta egy holland elosztó vállalatnak, a Noun-nak. A negyedik energiatermelő, az EPZ vertikálisan integrálódott egy másik holland elosztó vállalatba, az Essent-be. Akkorra már csak négy erős elosztó vállalat volt, az Essent, a Nuon, az Eneco és a Delta, mindegyikük köztulajdonban.

Jelentős felvásárlási tevékenység zajlott a kisebb kiskereskedők között. 2005 júniusában a Centrica megvásárolta az Oxxio-t, aki egy új belépő volt a piacra 2000-ben, 400 ezer villamosenergia fogyasztóval és 140 ezer gázfogyasztóval. Ugyanakkor az E-ON megvásárolta az NRE kiskereskedelmi üzletét, az NRE Energie-t, amely egy Eindhovenben levő vállalat 275 ezer fogyasztóval. A vállalat korábban Eindhoven város és 11 helyi másik hatóság tulajdonában volt. Az NRE gáz és villamosenergia hálózati üzletét a Macquarie European Infrastructure Fund-nak adták el.

A szállító hálózatot most a TenneT működteti, amelyet 2001-ben vásárolt meg a holland állam. 2005-ben a holland kormány javaslatokat vezetett be az elosztás kiskereskedelemtől szétválasztására vonatkozóan, de ezeket erősen elleneztek az elosztó/kiskereskedelmi vállalatok. A hálózatot nem kellett volna eladni a TenneT-nek – és például érdekelhetett volna nyugdíjalapokat, de a TenneT lett volna az üzemeltető. A döntés bejelentésével a holland kormány elmondta, hogy a TenneT jobb helyzetben volt a szolgáltatás biztonságának biztosítása szempontjából, mint a magánszektor. 2005 szeptemberében a holland kabinet jóváhagyott egy törvénytervezetet, amely a gáz és villamosenergia hálózatnak a kiskereskedelmi funkciótól történő jogi szétválasztását teszi szükségessé. Az újonnan létrehozott elosztó és kiskereskedelmi vállalatok közös tulajdoni viszonyban maradhattak. A törvénytervezet értelmében a hálózat vállalatainak a részvényét nem több, mint 49%-át privatizálni kell, a kiskereskedelmi vállalatokat viszont teljesen privatizálni kellene. Az ilyen privatizációk megvalósulása nagyon vonzó lenne az állami hatóságok számára, amelyeknek most a tulajdonában vannak a vállalatok.

19.11.3. Az ipar szerkezete: gáz

Az iparban 2005-is a Gasunie dominált. A Gasunie-t korábban a holland állam (50%) és az Exxon-Mobil és a Shell (25-25%) birtokolta. A Gasunie csak 2005. július 1-jén vált szét formailag két vállalatra, egy hálózati vállalatra, amely továbbra is Gasunie néven marad és egy földgáz beszerző és értékesítő vállalatra, a Gasunie Trade and Supply néven. A holland állam kivásárolta a Shell és az Exxon-Mobil részvényeit a hálózati vállalatból, miközben a beszerzési és értékesítési vállalat tulajdonjoga változatlan marad. A holland kormány kifejezte kívánságát, mely szerint a Trade and Supply vállalatnak két verseny vállalatra kellene bomlania, az egyik az Exxon-Mobil, a másik a Shell tulajdonában lenne, de nincsenek szilárd tervek arra vonatkozóan, hogy ez megtörténjen. A kiskereskedelmet és az elosztást elsődlegesen ugyanazok a helyi tulajdonban levő vállalatok folytatták, mint a villamosenergia ipari kiskereskedelmét és elosztását.

⁷⁶ <http://www.dte.nl/nederlands/home/index.asp>

Jelentős felvásárlási és egyesítési tevékenység zajlott a területen, a Centrica felvásárolta az Oxxio-t sé az E.ON az NRE-t (lásd fent). A DONG, dán gázipari vállalat megvásárolta az Intergas kiskereskedelmi üzletét, amely mintegy 150ezer fogyasztónak ad el gázt és körülbelül 30ezer fogyasztónak villamosenergiát. Az Intergas Energie korábban 22 önkormányzati vállalat tulajdonában volt.

19.11.4. A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

A készárupiac az Amszterdami Energiatőzsde, amely 1999 áprilisától működik.⁷⁷ A DTE által készített elemzés szerint 2003-ban az APX (Amszterdami Energiatőzsde) kereskedési volumene 15%-kal, 12TWh-ra csökkent 2002-höz képest (az összes holland energia fogyasztás kb. 11%-a.) 2003 kezdetétől az aktív résztvevők száma 39-ről 36-ra csökkent.⁷⁸ Ez a csökkenés a tíz résztvevő távozásával részben az amerikai vállalatok beérkezésének volt köszönhető, akik beléptek az európai villamosenergia piacra, úgy mint a TXU, Aquila, Dynegy és Williams, de a fő holland vállalatok is, mint az Eneco és az Electrabel Netherlands, és a norvég Statkraft vállalat. A hat új belépő főként pénzügyi szervezet volt, mint a Morgan Stanley.

2004-ben elkészült a Rijnmond nevű 795MW-os gáztüzelésű erőmű. Az Intergen, egy IPP vállalat tulajdonban volt, amelyet a Shell és a Bechtel eladott 50/50 arányban egy konzorciumnak, mely az Ontarioi Tanárok Nyugdíj Alapítványának és az American International Group, befektetési alapítványnak a tulajdona volt. Azt híresztelték, hogy a Statkraft (Norvégia) is érdeklődött az erőmű megvásárlása iránt. 2004-ben az energia szerződések is tulajdonost váltottak, a Noun-tól az Eneco-hoz kerültek. 220MW-nyit szárazföldi szélenergia tervezésére van jóváhagyás, mely 2006-ra elkészülhet.

19.11.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Hollandia jelentős földgáz exportőr. Van egy virtuális központ, hasonló az angliai NBP-hez, amelynek TTF a neve.

19.11.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

A kis fogyasztók kiskereskedelmi piacát csak 2004 júliusában vezették be, és egyelőre kevés információ van a váltás mértékéről. A DTE jelentése azt mutatja, hogy komoly adminisztrációs problémák voltak a kis fogyasztók váltása esetében. A váltó fogyasztók 21%-ának több, mint 60 napot kellett várnia, hogy a eljárást teljesen megfelelően elvégezzék. A Teljesítményértékelő Jelentés kimutatta, hogy a gáz fogyasztóknak 30%-a váltott a piac nyitása óta.

19.11.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A holland piac 2004 januárja óta teljesen nyitva áll. A lakossági fogyasztók éves váltási aránya Hollandiában 5%-nál kevesebb.

19.11.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

Az energiatermelési kapacitás határai nagyon szorosaak Hollandiában. 2003 augusztusában a tárolók elérték az eddigi legalacsonyabb értéket (90MW, normál szint 1400MW) a forró, száraz időjárás és a nagy kereslet miatt.

⁷⁷ <http://www.apx.nl/home.html>

⁷⁸

http://www.dte.nl/images/English%20version%20Liquidity%20study%202004%20Final_%20version%202_tc m7-10918.pdf

19.12. Észak-Írország

Amíg Észak-Írország politikailag az Egyesült Királyság része, a villamosenergia iparban használt irányelvek nagyon eltérnek azoktól, amelyeket az Egyesült Királyság más területein használnak – Angliában, Wales-ben és Skóciában. Ez egy kis rendszer (a maximális kereslet körülbelül 1600MW). 2002-ben egy 500MW-os egyenáram csatlakozás készült el Észak-Írország és Skócia között. A jövőben valószínű, hogy Észak-Írország és az Ír Köztársaság egyesíteni fogja a villamosenergia piacát.

19.12.1. A Szabályozó

Észak-Írország villamosenergia ipari szabályozója az Energia Szabályozás Észak-Írországi Hatósága, melyet a Villamosenergia és Gáz Szabályozás Hivatala (Ofreg).⁷⁹ A Hatóság 2003-ban jött létre és az egyszemélyes szabályozást váltotta fel (Villamosenergia és gázipari igazgató), amely 1992-ben jött létre.

19.12.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Az Észak-Írországi villamosenergia ipart 1992-ben privatizálták. A korábbi állami tulajdonban levő integrált vállalatot, a Northern Ireland Electricity-t felosztották egy szállítási / elosztási / kiskereskedelmi vállalatra, és a Northern Ireland Electricity-t és a négy erőművet egy aukción eladták három vállalatnak, az AES-nek (USA), a BG-nek (a korábban privatizált brit gázipari vállalat, amely Premier Power néven folytat kereskedelmet Észak-Írországban) és egy alkalmazottakból álló konzorciumnak. Az energiatermelők hosszú-távú, maximum 30 évre szóló (az AES tulajdonában levő 600MW-os Kilroot széntüzelésű erőmű) szerződéseket kaptak az erőmű termelésére vonatkozóan és csak most, a Szabályozó jelentős erőfeszítéseit követően van valamennyi tér az új belépők számára. Egy új 400MW-os gáztüzelésű erőművet épített az ESB 2005. áprilisi üzemkezdéssel. A kiskereskedelmi piacon még mindig a NIE dominál, amely a Viridain with NIE néven kibővült, fő vállalkozásaként.

19.12.3. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

A privatizált energiatermelőknek adott hosszú-távú szerződések azt jelentették, hogy nagy tér van a nagykereskedelmi piaci verseny számára. Az összes sziget piacának kidolgozását az Ofreg és a CER (Ír Köztársaság) szabályozói koordinálják. Az új nagykereskedelmi piac határideje 2007 júliusa.

Az egyetlen jelentős kapacitás bővítés az elkövetkező néhány évben valószínűleg a 400MW-os Coolkeeragh kombinált ciklusú gázturbina erőmű lesz, amely 2005 elejére készül el. Ez egy vegyesvállalat a Coolkeeragh-ban levő meglévő erőmű és az ESB tulajdonosai között.

19.12.4. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

Az Észak-Írországi villamosenergia piac 2001 áprilisa óta 35%-ban nyitva áll a verseny számára. Ennek eredményeként körülbelül 750 nagyobb (főként ipari) fogyasztó választhatja meg a villamosenergia termelőjét/szolgáltatóját. Azt tervezik, hogy Észak-Írországban a villamosenergia piac megnyitását 2005 márciusától minden nem lakossági fogyasztó (60%-os megnyitás) és 2007 júliusától minden fogyasztó számára kibővítik.

19.12.5. Kapcsolat a gáz szektorral

Az üzlet része, amelynek értelmében a BG megvásárolta a Ballylumford erőművet az volt, hogy a BG egy gázvezeték fog építeni Skóciából Észak-Írországba, hogy a földgáz először beléphessen az Észak-Írországi piacra. Ez 1996-ban elkészült és a Ballylumford erőmű áttért gázra. 1997-től kezdődően a földgáz hálózat kibővült (a régóta fennálló gáz hálózatra építve, amely 1980 óta használatlanul volt). A fő vállalat a BG egy másik leányvállalata volt, a Phoenix Natural Gas. Következésképpen a BG eladta a részvényeit és a vállalat ma az East Surrey Holdings tulajdonában van. Észak-Írországban a földgázt a Phoenix natural Gas Ltd.-n keresztül szállítják és értékesítik, amelynek kizárólagos engedélyt biztosított a kormány, hogy időt adjon nekik a hálózat kiépítésére. Mindazonáltal három éven belül a nagyobb fogyasztók is választhatnak földgáz szolgáltatót, nyolc éven belül pedig a lakossági fogyasztók.

⁷⁹ <http://ofreg.nics.gov.uk/index.html>

19.13. Norvégia

19.13.1. A Szabályozó

A szektor szabályozó, a Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) egy régóta fennálló szervezet (1921) amelynek a tárolók szintjének folyamatos megfigyelése is a hatáskörébe tartozik.⁸⁰

19.13.2. A villamosenergia ipar szerkezete

Az 1991-es liberalizációt megelőzően a legnagyobb vállalat az állami tulajdonban levő Statkraft volt, mely az energiatermelés 40%-át tartotta a kezében, a fennmaradó rész a különböző önkormányzati vállalatok között oszlott meg. A korlátozások, amelyek értelmében minden hidroelektromos koncesszió 60 év után visszatér a norvég kormányhoz, érvényben maradt. A szállító hálózat Statnett néven különvált a Ststkraft-tól, amely még mindig teljesen állami tulajdonban van, de a Statkraft többi része érintetlen maradt. A kiskereskedelmi/elosztási szektor sok önkormányzati vállalat irányítása alatt állt. 1991 óta az önkormányzati vállalatok között sok fúzió volt, például a Lyse Energi öt helyi vállalat és azok energiatermelői vagyonából jött létre fúzióval. A külföldről történő belépés minimális volt, 2004 májusában a Fortum feladta azon próbálkozásait, hogy a Hafslund-ban levő 34%-os részesedését tovább növelje.

19.13.3. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Norvégia volt a Nord Pool alapító tagja, amelyet egy jól kiépített piac jogutódjaként hoztak létre „alkalmi hatalomként”, és amely 1971 óta működik.⁸¹ A Nord Pool teljesebb felmérését lásd a 6. fejezetben.

Az egyetlen erőmű, amelynek építése meglehetősen biztosított, a parti szél erőmű. Körülbelül 100MW-nyi készült el 2004-ben, további 110MW fejeződik be 2005-ben és körülbelül 500MW-nyi tervezési jóváhagyás. A két gáztüzelésű kombinált ciklusú gázturbina erőművet, a Karston (400MW) és a Skogn (800MW) jóváhagytak, de messze áll még a megépítés bizonyosságától.

19.13.4. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

Az 1992-ben Norvégiában lezajlott reformok lehetővé tették minden fogyasztó számára, hogy kiskereskedelmi szolgáltatót válasszon; a Teljesítményértékelő jelentés szerint 2003-ban a kis és lakossági fogyasztók 19%-a váltott szolgáltatót.

19.13.5. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

A nagykereskedelmi piac bevezetése által létrejött beruházási kockázatot fokozza a környezetvédelmi szempontból elfogadható energiatermelési lehetőségek meghatározásának nehézsége. Az új hidroelektromos mintát a törvény tiltja és a fosszilis tüzelőanyagok használata rontana Norvégia helyzetén a Kyoto-i protokoll követelményeinek való megfelelése szempontjából. Régóta megbeszélés tárgyát képezi egy gáztüzelésű erőmű építése, amelyet egy régi olajmezőhöz kötnének, ahová a széndioxidot befűjnek. Ez körülbelül 70%-kal növelné a termelési költséget és tudva, hogy a gáztüzelésű erőmű CO₂ eltávolítás nélkül sokkal költségesebb lenne, mint a meglévő vízerőművek, a gáztüzelésű erőmű látszik az egyetlen megoldásnak akár CO₂ lezárás nélkül akár állami támogatással.

⁸⁰ http://www.nve.no/modules/module_111/news_group_view.asp?iCategoryid=228

⁸¹ <http://www.nordpool.com/>

19.14. Portugália

19.14.1. A Szabályozó

A villamosenergia és gázipari szabályozó testülete, az Entidade Reguladora dos Serviços Energéticos (ERSE) 1999-ben alakult.⁸²

19.14.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

A privatizáció és a portugál villamosenergia ipar felosztása 1992-ben kezdődött, először a 'brit modellt' próbálta meg követni. Ezt megelőzően az ipar egy vertikálisan integrált monopóliumként működött, melyet az állami tulajdonban lévő Electricidade de Portugal, ma Energias de Portugal (EDP) működtetett. Mindazonáltal míg a privatizáció haladt előre, így most az állam csak 25%-át birtokolja a részvényeknek, a villamosenergia ipar legnagyobb része Portugáliában még mindig az EDP kezében van. Az Iberdola 2005 januárjában 5%-ról 5,7%-ra növelte részvényeinek számát az EDP-ben.

A domináns energiatermelő a CPPE 80% feletti kapacitással, amely az EDP teljes tulajdonú leányvállalata. Vannak tovább részvényei a másik két fő energiatermelőben. 40%-a van a TURBOGAS-ban (60% az International Power-é), egy 990MW-os gáztüzelésű erőmű és 10%-a a Tejo Energia-ban, egy 600MW-os széntüzelésű erőmű, mely 45%-ban az International Power, 35%-ban az Endesa és 10%-ban az EDF tulajdonában van.

A domináns kiskereskedő/elosztó az EDP Distribucao, amely szintén teljes egészében az EDP tulajdonában van. Az szállító hálózat 2001-ben REN-ként levált az EDP-ről, amely 40%-ban állami tulajdonban van, 30%-a az EDP-é.

19.14.3. Az ipar szerkezete: gáz

A szektorban Gaz de Portugal (GDP) dominál, amely a GALP Energia olaj és gázipari vállalat tulajdonában van, egy 1999-ben a Petrogal és a GDP egyesítésével létrejött vállalat. Fő tevékenysége a földgáz szektorban a földgáz importálása, a magas nyomású szállítás kifejlesztése és karbantartása és az infrastruktúra elosztása. Ellátja továbbá a regionális elosztókat, a nagy ipari fogyasztókat (akik éves földgáz fogyasztása meghaladja a 2millió köbmétert) és a villamosenergia termelő rendszert. A GDP tulajdonában vannak a fő regionális és a helyi elosztási vállalatok.

Az EDP 2004-ben megpróbált többségi részesedést (51%) vásárolni a Gaz de Portugal-ban (GDP) úgy, hogy az ENI olasz olajipari vállalaté lett volna a többi rész, de az Európai Bizottság a verseny miatt ezt megvétőzte. 2005 júliusában az EDP fellebbezést kezdett a döntés ellen, de az Európai Bizottság döntését 2005 szeptemberében fenntartották.

Az EDP más módon tekint a gáz szektorba való belépésre, talán a Galp Energia-val, a GDP tulajdonosával közösen. Vásárol továbbá részvényeket a gáz elosztó vállalatokban is a GDP-től, például 2005-ben 46,6% részesedést vásárolt a regionális gáz elosztó, Portgas vállalatban. A Portgas a következő régiókban üzemel: Oporto, Braga és Viana do Castelo Észak-Portugáliában. A többi fő részvényes az Endesa és GDF.

19.14.4. A villamosenergia ipari nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Egy ibériai nagykereskedelmi villamosenergia piac, a MIBEL várhatóan 2005 októberében nyit meg. Mindazonáltal az Európai Bizottság gyanakvó abból a szempontból, hogy mennyire feltételezhető, hogy a portugál nagykereskedelmi piac sokkal nagyobb spanyol piac részévé válik. A Power in Europe⁸³ jelentése szerint az EDP/GDP fúziója (lásd alább) elleni bírálatában az Európai Bizottság megállapította:

„a Bizottság által végrehajtott részletes vizsgálat alapján úgy tűnik, (1) hogy az érintett piac jelenleg területileg országos és (2) nagyon valószínűtlen, hogy a spanyol és portugál kormány által elért politikai megegyezés ellenére a közeli jövőben terület szempontjából ibériai méretűvé váljon.” A Bizottság szerint több elem azt mutatja, hogy a portugál és a spanyol nagykereskedelmi villamosenergia piacok effektív

⁸² <http://www.erse.pt/frontoffice/index.html>

⁸³ Energia Európában, 2004. november 22., 1. oldal

integrációja „még mindig messze van a bizonyostól és nem engedi feltételezni egy ibériai piac kialakulását rövid távon”.

Az EDP úgy becsülte, hogy a fogyasztóknak 2,6-3,2 milliárd eurót kellene fizetni 23 év alatt leállási költség fizetési CMEC-ekben (szerződési egyensúly megtartási költségek), mely a nemrégiben jóváhagyott kompenzációs csomag eredménye, mely eltávolítja a hosszú-távú energia felvásárlási egyezményt a portugál villamosenergia szektorból.⁸⁴

Míg jelentős érdeklődés mutatkozik az új gáztüzelésű energiatermelők építésében, a terveket korlátozza a gáz elérhetősége (lásd 41. táblázat). Az egyetlen új erőmű, amelyet nem az EDP épít az Alqueva hidroelektromos erőmű, amelyet az állami tulajdonban levő Empresa de Desenvolvimento e Infra-estruturas do Alqueva, S.A., (EDIA) építtetett. Azonban hét vállalat versenyez egy 800MW-os gáztüzelésű erőmű megépítéséért Sines-ben, beleértve az EDP-t, a GALP-ot, Endesa-t és a Natural Gas-t (Spanyolország), ahol csak a gázhálózat csak egy erőművet tud ellátni. Az Endesa (az International Power-rel (Egyesül Királyság) együttműködve), a Gas Natural és az Iberdola is jelentkezett egy 800MW-os erőmű megépítésére a saját telephelyükön.

41. táblázat Új energiatermelés Portugáliában (MW)

	Beindítás 2004/1/1- 2005/4/30 között	Építés alatt	Jóváhagyva	Összes
EDP	800	588	170	1558
EDIA	240			240
ÖSSZES	1040	588	170	1798

Forrás: Energia Európában, 2005. április 11.

19.14.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Nincs gázipari nagykereskedelmi piac Portugáliában.

19.14.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

A lakossági fogyasztók kiskereskedelmi piacát még nem nyitották meg. A nagy fogyasztók piacát illetően a Teljesítményértékelő jelentés megállapítja, hogy 2003-ban a nagy fogyasztóknak csak 7%-a váltott.

19.14.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

A kis fogyasztók nem válhatnak gázszolgáltatót.

⁸⁴ Energia Európában, 2004. november 22., 19. oldal

19.15. Spanyolország

19.15.1. A Szabályozó

1994-ben létrejött egy szabályozó testület a villamosenergia szektor szabályozására és később hatásköre kiterjedt a gáz szektorra. Comisión Nacional de Energía (CNE) néven ismert.⁸⁵

19.15.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Spanyolországban a domináns vállalat az Endesa. 1983-ban jött létre állami tulajdonban levő vállalként több vállalat összeolvasásával, majd 1988-ban a spanyol kormány elkezdte eladni a részvényeit, 24,4% 1988-ban, 8,7% 1994-ben, 25% 1997-ben és 33% 1998-ban. 2004-ben az energiatermelés 39%-a volt a kezében és Spanyolországban a villamosenergia 38%-át szolgáltatták. A másik fő vállalat, az Iberdola magán kézben volt, az Iberduero és a Hidrola egyesüléséből jött létre 1992-ben, az energiatermelés 28%-, a kiskereskedelmi szolgáltatás 36%-a volt a tulajdonában. Más fontos vállalatok Spanyolországban: Union Fenosa (energiatermelés 11% -a, kiskereskedelmi ellátás 12%-a), Hidrocarburo (energiatermelés 7%-a, kiskereskedelmi ellátás 6%-a), Gas Natural (energiatermelés 3%-a, kiskereskedelmi ellátás 2%-a), és Electra de Viesgo (energiatermelés 3%-a, kiskereskedelmi ellátás 1%-a). Az Union Fenosa 2000-ben megpróbálta felvásárolni a Hidrocarburo-t.

Az Endesa, az Iberdrola, a Gas Natural és az Union Fenosa függetlenek. 2000-ben lezajlott egy fúzió az Endesa és az Iberdrola között, de a feltételek, amelyeket a kormánynak kellett volna kiszabnia a fúzió lehetővé tételéhez nem volt elfogadható a két vállalat számára, így 2001 februárjában az egyesülés felbomlott. 2003-ban a Gas Natural kísérlete az Iberdrola felvásárlását illetően sikertelen volt, de 2005 augusztusában a Gas Natural beindított egy ellenséges felvásárlási pályázatot az Endesa ellen, annak ellenére, hogy a Gas Natural piaci tőkésítése csak körülbelül a fele volt az Endesa-énak. A tervezett üzlet során az Endesa bizonyos vagyona értékesítés során az Iberdrola-hoz kerül. Később derül ki, hogy a pályázat sikeres lesz-e és vajon elfogadható lesz-e a Spanyol és Európai Bizottság verseny hatóságai számára.

Az Electra de Viesgo-t 2001-ben eladta az Endesa, most az ENEL irányítja. Az EDF 2001-ben megpróbálta felvásárolni a Hidrocarburo-t, de a spanyol kormány megállította. Az EDF-nek közvetlenül 35%-os tulajdona volt a vállalatban az EnBW-n, német leányvállalatán keresztül, míg a legnagyobb részvényes az EDP, a domináns portugál villamosenergia közüzem, amely a vállalatot irányítja azután, hogy 2004-ben megvásárolta az EDF részvényeit, így 75%-os tulajdonjogot szerzett. Az Union Fenosa potenciális felvásárlási célpontnak látszik és sok lehetséges ajánlattevőt vitattak meg vele kapcsolatban. 2005 szeptemberében az ACS, Spanyolország legnagyobb építő és szolgáltató csoportja belegegyezett, hogy 2,22 milliárd eurót fizet a Banco Santander-nek az Union Fenosa 22%-os tulajdoni részének irányításáért. Nem egyértelmű, hogy az új tulajdonosok a beszerzést hosszú- vagy rövid-távú lépésnek tekintik. Ha a Gas Natural felvásárlása az Endesa-t illetően sikeres, az arra fogja kényszeríteni a több energia közüzemvet az Ibériai-félszigeten, hogy a hatékony verseny érdekében növekedjenek.

A hálózat tulajdonosa egy régóta fennálló (1985-től) vállalat, a Red Electrica Espana (REE). A legnagyobb energiatermelők (Endesa, Iberdrola, Union Fenosa és Hidrocarburo) mindegyikének 10%-os részesedése van, az államnak 31,5%-a van, a többi pedig az értéktőzsdén van forgalomban.

19.15.3. Az ipar szerkezete: gáz

Az iparban a liberalizáció előtt egy integrált vállalat a Gas Natural dominált. Körülbelül 2000-ig ez irányította a hálózatot és a kiskereskedelmet. 2002-ben a CNE követelte, hogy a Gas Natural adja el az Enagas részvényeinek 65%-át, mely egy magán kézben levő vállalat a Gas Natural tulajdonában és Spanyolország gáz szállító rendszerét irányítja. A Gas Natural-nak még mindig 18%-os a részesedése az Enagas részvényeiben, de ezt 2007-ig 5%-ra kell csökkentenie. 2003-ban a GN és az Iberdrola közötti fúziót leállította az állam, de a fentiek szerint 2005-ben a Gas Natural egy felvásárlási pályázatot indított az Endesa-ért.

⁸⁵ <http://www.cne.es/ingles/index.html>

19.15.4. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

1990-ben egy 'érdekszövetség-típusú' nagykereskedelmi piac jött létre, az OMEL.⁸⁶ Mivel ez egy érdekszövetség-típusú piac, nehéz megmondani, hogy mennyi energiát vásároltak és adtak el érdekszövetségi áron, amely ellenkezik a veszteséget korlátozó ellenügyleti szerződéssel és ezért milyen az OMEL valódi fizetőképessége. Az Endesa és az Iberdola irányítja a vásárlás és eladás több, mint 60%-át. Ezt fogja felváltani a MIBEL, az Ibériai piac, amely várhatóan 2005 októberében kezdi meg a működését.

Egy sajátos kérdés a 'leállási költség', mely a liberalizáció előtt már létező erőműveket érinti –a különbség az ilyen erőművek energiatermelésének teljes költsége és az általuk előállított energiának a piacról érkező bevétele között. Ezeket Verseny Átmeneti Költségnek vagy CTC-nek nevezik. Ezt a spanyol kormány 1997-ben vette át és 2000-ben hagyta jóvá a Bizottság, a közüzemek 12milliárd eurót kapnak vissza. Ebből várhatóan körülbelül 51%-ot kap az Endesa, 27%-ot az Iberdola, 13%-ot az Union Fenosa, ennek körülbelül 40%-a van kapcsolatban a nukleáris erőművek járulékos költségeivel, a fennmaradó rész többsége pedig a spanyol előállítású szén támogatásával. A CTC fizetéseket az válthatja ki, ha az érdekszövetségi ár meghaladja a 36euró/MWh-t. 2005-ben az érdekszövetségi ár kb. 55 euró volt, tehát a CTC előkészületei értelmében nem történtek fizetések.

Olaszországhoz hasonlóan Spanyolországban is úgy tűnik, az energiatermelés nagy beruházásainak idejét éli (hasonlóan az angliai 1990-90-es és 1997-98-as időszakhoz), mivel a versenyző vállalatok a domináns pozíciók elérésért versenyeznek (lásd 42. táblázat). Ezen kapacitások szinte teljes egészében gáztüzelésű kombinált ciklusú erőművek. Összesen 3,6GW-nyi új kapacitás került a hálózatba a 2004 januárjától kezdődő 15 hónap során, 9,1GW-nyi új vagy átalakított kapacitás van jelenleg építés alatt és kerül várhatóan a hálózatba az elkövetkező két évben, valamint 2,4GW-nyi erőművet hagyott jóvá az Ipari Minisztérium, amely valószínűleg az elkövetkező öt évben lép működésbe. A gyakorlatban természetesen az új kapacitás valószínűleg gazdaságtalanná tesz néhány meglévő kapacitást, míg a többletet megszüntetheti az erőművek bezárása. Nagy mennyiségű olyan kapacitás van, amelyet az Ipari Minisztériumtól kell kérvényezni, hogy felkerüljön erre a listára, különösképpen a Madridi régióban lévő erőművek esetében.

42. táblázat Új energiatermelés Spanyolországban (MW)

	Beindítás 2004/1/1- 2005/4/30 között	Építés alatt	Jóváhagyva	Összes
Union Fenosa	2000	1200	1600	4800
Iberdrola	800	2000		2800
Gas Natural	800	2000		2800
Endesa		1096		1096
Egyéb		2800	770	3570
ÖSSZES	3600	9096	2370	15066

Forrás: Energia Európában, 2005. április 11.

Az Union Fenosa tűnik a legagresszívabb játékosnak a kapacitás 30%-ával, bár megpróbálja csökkenteni érdekeltségét néhány projektben. Ismét párhuzamot vonva az olaszországi helyzettel, a gázipari vállalat, a Gas Natural egy erős új versenyző körülbelül 20%-kal, a két legnagyobb energiatermelő az Iberdola és az Endesa is jelentős mennyiségű új kapacitást épít. A Hidrocantabrico szembe tünően hiányzik, míg az ENEL spanyolországi vállalatának, a Viesgonak csak a 'jóváhagyott' kategóriában van erőműve (770MW), de 2005 áprilisában bejelentette, hogy további két erőművet fog építeni 800MW-os kapacitással.

Szintén sok megújuló energia kifejlesztése van folyamatban, például az Iberdola 5,5GW-nyi erőművet tervez, szinte mind szél erőmű, 2008-as üzemkezdéssel. A Viesgo is bejelentette, hogy 600millió eurót invesztál a megújuló energiába.

⁸⁶ <http://www.omel.es/frames/es/index.jsp>

19.15.5. Gázipari nagykereskedelmi piac

Spanyolország szinte az összes gázt importálja. Norvégiából egy csővezetéken keresztül, Franciaországból és Algériából a Földközi-tenger alatti csővezetéken keresztül. További csővezetékekre vannak tervek Franciaországba és Algériába. Spanyolország is jelentős mennyiségű gázt importál cseppfolyós formában Katarból, Ománból és Nigériából, jelenleg három terminál működik, további kettő építés alatt van.

Spanyolországban nincs még versenyképes nagykereskedelmi gáz piac. Bevezetett egy gáz felszabadítási programot, amely 2001-től 2004 januárjáig működött és hat új belépőt eredményezett, akik a Gas Natural-tól, a legnagyobb vállalatától vásárolják a gázt. A Gas Naturalt arra készítették, hogy a szerződés alatt álló gáz 25%-át adja el az új belépőknek, ezáltal támogatva a piacot. Ezek voltak az Endesa, Iberdrola és az Union Fenosa. Ez a Gas Natural rendelkezésre álló gáz részesedését a 2002-es 85%-ról 2003-ra 40%-ra csökkentette, bár 2004-ban a részesedés újra megnőtt, 45%-ra. A fennmaradó piac legnagyobb része (28%) két nagy villamosenergia ipari vállalat, az Endesa és az Iberdrola kezében van. A későbbiekben fog kiderülni, hogy ki fog el fejlődni egy versenyképes nagykereskedelmi piac.

19.15.6. A kiskereskedelmi piac: villamosenergia

A lakossági fogyasztók kiskereskedelmi piaca 2003 januárjában nyitott meg. A Szabályozó jelentése szerint⁸⁷: 'Az alacsony feszültségen fogyasztók, akik legelőször tavaly (2003) kaptak hozzáférést a piachoz, gyakorlatilag nagyon alacsony arányban csatlakoztak.' 2003 végére mindössze 110 ezer lakossági fogyasztó kezdte meg az átváltást a 23 millió fogyasztóból (0,5%).

A közüzemek kifogásolják a váltás alacsony érdeklődési szintjét, mivel lépviseelő közüzemeknek előírják, hogy az energiát a gazdasági ár alatt szolgáltatassák 2010-ig. Ez nem ad teret az új belépőknek, hogy a meglévő szolgáltatóknál alacsonyabb árat kínálnak, valamint a közüzemek kifogásolják, hogy 2005 első negyedévében 500 millió eurós veszteséget okozott a közüzemeknek.

A nagy fogyasztók a jelenlegi szabályozott árak 2007-2010 közötti kibővítéséért lobbiznak, mivel attól félnek, hogy a piac megnyitása az árak emelkedéséhez és instabillá válásához vezet.

Omel szerint 2005-ben a Gas Natural volt a negyedik legnagyobb játékos Spanyolország liberalizált villamosenergia piacán a 35%-os Iberdrola, a 34,7%-os Endesa és a 8,9%-os Union Fenosa után.

19.15.7. A kiskereskedelmi piac: gáz

Spanyolországban és 2003 óta nyitva vannak a gázipari kiskereskedelmi piacok, de a kis fogyasztók éves váltási aránya csak 5%. A három legnagyobb kiskereskedő (Gas Natural, Endesa and Iberdrola) piaci részesedése 80%.

19.15.8. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

Energiatermelés

2004 kezdetétől a kormány és a szabályozó növelte az intézkedéseket, mivel a domináns vállalatok észrevehető piaci visszaélései több évre mennek vissza. 2004-ben az Endesa-t, az Iberdrola-t és az Union Fenosa-t 900 ezer euróra megbüntette versenyvédelmi bíróság (TDC) a 2001. november 19-20-21-i ár emeléséért.

2005 márciusában a CNE Szabályozó jelentést küldött a Spanyol Gazdasági Minisztériumnak, melyben megerősíti a mindennapos termelési közösségben a széleskörű közüzemi árrögzítés és üzérkedés jelenlétét legalább 2004 júliusától kezdődően.⁸⁸ A jelentés kimondja, hogy csak 2005 januárjában a közüzemek indokolatlan bevételre tettek szert néhány erőmű esetében „becsült változó költségüknek több, mint 100%-os értékében”. Voltak napok, amikor 2000 MW-nyi kombinált ciklusú energiatermelést vontak el a piactól, hogy átlagosan 10 MWh-val felemeljék az árakat, állítja a CNE.

Ezen problémák és az Endesa és Iberdrola közötti folyamatos nézeteltérések eredményeként a kormány számos intézkedést vezetett be a piaci hatalmuk kezelésére. Ezek az alábbiakat tartalmazzák:

⁸⁷ http://www.cne.es/pdf/PA004_04ingles.pdf

⁸⁸ Energia Európában, 2005. április 11., 1. oldal

- Az öt legnagyobb vállalat kereszt-tulajdoni viszonyainak szabályozása. Ez azt jelentené például, hogy a La Caixa-nak nem lehetnének részvényei a Gas Natural-nál és az Endesa-nál is;
- Szabályozások azon vállalatokra nézve, akiknek 10%-nál nagyobb piaci részesedésük van, például nem importálhatnának energiát,
- Maximálisan 1% részesedés a REE vállalatban;
- Az árak fenntartása a nagy ipari fogyasztóknak 2010 januárjáig; és
- A leállási költségek fizetésének (CTC) felfüggesztése 2006 januárjáig.

Vissza nem igazolt jelentések szerint a kormány fontolóra vette az Endesa és Iberdrola kizárását az érdekszövetségből vagy legalábbis nem engedi, hogy maguk állítsák be az árakat.

Egy Fehér Dokumentum kiadását tervezik 2005-ben, mellyel egy független szakérőkből álló csapatot bízott meg a spanyol kormány. Ez várhatóan az 1997-es Villamosenergia törvény megváltozásához vezet, amely áthelyezte az 1996-os Direktívát a spanyol törvénybe.

Korábbi jelentések a Fehér Dokumentum valószínű következményeiről azt sugallják, hogy a szerzők az energiatermelési kapacitás jelentős részének eltávolítását fontolgatták az érdekszövetségből, hogy megelőzzék a visszaéléseket és csillapítsák az Endesa és az Iberdrola dominanciáját. Minimálisan a CTC-vel fedezett erőmű eltávolítható (a kapacitás 60%-a), az energiát szabályozott áron lehet eladni. Egyéb javaslatok előírnyozzák a nem kombinált ciklusú gáz turbina kapacitásának visszavonását (a jelenlegi kapacitásnak 10-15%-át hagyva meg) és fennmaradó érdekszövetség energiatermelőinek legfeljebb 10%-ra való korlátozását.

A hálózat

A CNE kritikus volt abból a szempontból, amit a közüzemek az elosztási hálózatra költöttek 2004 decemberében, a november végi öt áramszünetet követően, mely Mardidot, Barcelonát, Seville-Huelva-Badajoz-t és Malagát érintette. Pedro Merono, a CNE elnöke nem a liberalizációt vádolta, a beruházás hiányára és az előregedő vezetékek szegényes karbantartására hivatkozott. Mindazonáltal a spanyol ipari minisztérium megkérte a CNE-t, hogy kezdeményezzen eljárást az Endesa-val és a Red Electrica de Espana-val (REE) szemben a 2004-es áramkimaradás miatt, amely egymillió embert érintett Seville, Huelva és Badajoz tartományaiban.

19.16. Svédország

19.16.1. A Szabályozó

A Svéd Energia Hivatal (Energimyndigheten) szabályozza a villamosenergia szektort Svédországban.⁸⁹ Az új Direktíva bevezetéséig azonban, egy ex postként működő nagyon kis testület volt. Nem állította be a hálózat árait, csak abba volt bevonva, hogy volt-e szabályoz tiltakozás. A jövőben ez fogja beállítani a hálózat árait és ehhez jelentős képességbeli növekedésre van szükség.

19.16.2. A villamosipar szerkezete:

A legnagyobb vállalat Svédországban a Vattenfall, amely teljes egészében a svéd állam tulajdonában van és az energiatermelési kapacitás 50%-át tartja kézben, ugyanannyit, mint az elosztási hálózattól. A második legnagyobb vállalat a Sydkraft, amely főként önkormányzatok tulajdonában volt, de 2001-ben a német E-ON vállalat megvásárolta a többségi részesedését. 2005-ben a szavazati jogok 56,5%-a volt a kezében, a fennmaradó rész a norvég tulajdonban levő Statkraft tulajdonában volt, és a vállalat már nincs a svéd értéktőzsde listáján. 2005 márciusában a Sydkraft arról tárgyalta, hogy körülbelül 500MW-nyi vízerőművet ad el a Statkraft-nak Svédországban és Finnországban.

A Birka, a harmadik legnagyobb vállalat a Gullspang (a finn Fortum közüzem tulajdonában volt) és a Stockholm Energi (önkormányzati tulajdonban levő) vállalatok egyesüléséből jött létre 1998-ban. 2001-ben a Fortum megvásárolta Stockholmtól és 2002 szeptemberében átnevezte a vállalatot Fortum Sweden-nek. Ezen három vállalat között oszlik meg az energiatermelés 86%-a. Továbbá domináns kiskereskedelmi szolgáltatók is.

Tíz fő energiatermelő vállalat van Svédországban, de csak a három legnagyobbnak van 5% fölötti piaci részesedése. A másik fontos vállalat a Graninge. 1998 májusában az Electricité de France (EDF) részvényesként belépett a Graninge-be. Az EDF-nek 36% részvénye volt, de ezeket 2003-ban eladták az E.ON-nak, majd az E.ON megvásárolta a többi részvényt is.

1996-ban körülbelül 250 elosztó vállalat volt, de 2002-re ez a szám visszaesett körülbelül 130-ra és a három legnagyobb vállalat, a Vattenfall, a Sydkraft és a Fortum Sweden, kezében van az elosztás piaci részesedésének körülbelül 60%-a.

19.16.3. A villamosenergia nagykereskedelmi piac és az új energiatermelő kapacitás

Svédország 1996 óta tagja a Nord Pool-nak.⁹⁰ A Nord Pool egyik felmérése szerint, lásd 4. fejezet, 2005 áprilisában Svédországban nem volt építés alatt álló erőmű, de egy 260MW-os gáztüzelésű erőmű építését hagyta jóvá a Goteborg Energi, valamint egy 186MW-os szárazföldi szélerőműt is (fele részben a Vattenfall-é és fele részben a Sydkraft/E.ON-é) engedélyeztek.

19.16.4. A kiskereskedelmi villamosenergia piac

A kiskereskedelmi piac 1996 óta nyitva áll a verseny számára és a kis fogyasztók váltási aránya vagy az árainak újratárgyalása 50% felett volt az 1998-2001-es időszakban. A Vattenfall-nak körülbelül 1,5 millió fogyasztója van. A Teljesítményértékelő jelentés kifogásolta, hogy a kis és lakossági fogyasztóknak csak 10%-a váltott 2003-ben.

19.16.5. Kapcsolat a gáz szektorral

A földgázt 1985-ben vezették be Svédországban és az összes gázt Dániából importálják. A Sydkraft (a piac 50%-a) és a Goteborg Energi (18%) a legnagyobb vállalat és mindkettő aktívan részt vesz a villamosenergia iparban.

19.16.6. Beruházás, piaci visszaélések és piaci hibák

A hálózat

⁸⁹

http://www.stem.se/WEB/STEMEx01Eng.nsf/F_PreGen01?ReadForm&MenuSelect=BFBB3A865FD5FC54C1256EF9004E77F6&WT=Energy%20markets

⁹⁰ <http://www.nordpool.com/>

2003. szeptember 23-án egy hat órás áramkimaradás érintette a zealandi és bornholmi dán szigeteket, valamint Dél-Svédország nagy területeit. Kétmillió lakás és üzlet áramellátása szakadt meg Svédországban és Dániában. Közvetlen kiváltó oknak egy szelephiba tűnt az oskarshamni reaktorban, amely lekapcsolta az erőművet. Egy másik nukleáris erőmű, amelynek az energiaellátást kellett megoldani, szintén leállt a villamosenergia hálózathoz való kapcsolódás leállása miatt.

További problémák voltak 2003. december 6-7-én a Dél-nyugat- és Dél-Svédországban több napig tartó viharos erejű szél és hóvihár miatt. A svédországi áramkimaradások több mint 100ezer fogyasztót hagytak ellátás nélkül, míg 9ezer fogyasztó a kezdeti kimaradásokat követően 24 óra elteltével is ellátás nélkül maradt. A viharok Norvégiában 48ezer fogyasztó, Dániában 11ezer fogyasztó esetében vezettek áramkimaradáshoz. Egy kormányrendelet előírta a közüzemek szerepére való összpontosítást és annak megvizsgálását, hogy vajon a nem megfelelően karbantartott energiatermelési és szállító rendszerek hozzájárultak-e az áramkimaradásokhoz.

2005 januárjában zord vihar (Hurricane Gudrun) okozott károkat a svéd hálózatban, kezdetben 400ezer háztartást hagyva energiaellátás nélkül, majd egy héttel később körülbelül 50ezer háztartás volt még mindig ellátás nélkül. Ennek eredményeként 2005 áprilisában a svéd kormány új törvényeket terjesztett elő, amelyek növelik a villamosenergia hálózatot működtető vállalatok fogyasztóikkal szemben vállalt kötelezettségeit. Például a 24 óránál hosszabb ideig villamosenergia nélkül maradt fogyasztók automatikusan kártérítést kapnak és törvényes kötelességük lesz a vállalatoknak a regionális szinten a fáktól tisztán tartani a hálózatot.

---

20. 2. Függelék: Országos tapasztalatok: Közép-Kelet-Európai országok

20.1. Cseh Köztársaság

20.1.1. A Szabályozó

A Cseh Energia Szabályozó Iroda, az ERO (Energetický regulační úřad (ERÚ)) 2001-ben jött létre, hatáskörébe tartozott a villamosenergia és a gáz.⁹¹ Van továbbá egy versenyhatóság is, az UOHS, amely speciális vizsgálatokat végez el.⁹² Az IEA a cseh energia politika 2005-ös áttekintésében az alábbiakat javasolta a cseh kormány számára: ‘ezen két csoport [a szabályozó és a verseny hatóság] függetlenségét és hatalmát határozottabbá kell tenni.’⁹³

20.1.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

A CEZ tulajdonában van az energiatermelő erőművek 65%-a és a nagykereskedelmi piac 70%-a. Kísérleteket tettek, hogy a magán tulajdonban levő CEZ részvényeket több év alatt a jelenlegi 32%-ról megemeljék, de a Temelin nukleáris erőmű akadálynak látszott. A részvények 36%-át ajánlották fel 2002 januárjában, de egyik ajánlattevő sem felelt meg a kormány előírásainak.

Nyolc elosztó vállalat van. Előterjesztést tettek a CEZ és a nyolc elosztó egyesítésére vonatkozóan, hogy a vállalat jobban eladhatóvá váljon és felvehesse a versenyt a gázipar szerkezetével, ahol 2002-ben eladták a Transgas-t egy vertikálisan integrált vállalatként az RWE-nek. A CEZ többségi részvényt akart szerezni öt vállalatban és blokkoló kisebbséget a másik háromban. A javaslatot visszautasított a cseh trösztellenes hatóság (UOHS), aki elrendelte, hogy legfeljebb négy vállalatot lehet megvásárolni. A CEZ fellebbezett a döntés ellen és 2003 márciusában az UOHS beleegyezett a nyolc vállalat CEZ számára történő eladásába, a CEZ öt vállalatban többségi, a többi háromban kisebbségi részesedést szerzett. Az öt vállalat: Stredoceska energeticka (STE), Vychodoceska energetika (VCE), Severoceska energetika (SCE), Zapadoceska energetika (ZCE), és Severomoravska energetika (SME), a Cseh Köztársaságban elosztást és kiskereskedelmet végző villamosenergia ipari vállalatok kétharmada áll a CEZ irányítása alatt.

Az E.ON a legnagyobb külföldi befektető a cseh villamosenergia szektorban, két elosztó vállalatban van többségi részesedése, Jihoceska energetika (JCE) és Jihomoravska energetika (JME), és kisebbségi része a többiben. A másik elosztó a Prazska energetika (PRE). Prága megszerezte a PRE, prágai energia közüzem 51%-át, mely a németországi GESO AG-val kötött üzlet része volt, akinek a PRE 16,49%-a volt a tulajdonában. Az üzlet a város és a három német vállalat között jött létre - RWE, Ruhrgas, and Geso -, három vállalkozás magalakításával: PRE Holding (villamosenergia), PP Holding (gáz), és PT Holding (hő). Mindegyik vállalatban 51%-os részesedése van a városnak. A CEZ energia vállalat eladta 34%-os részesedését a PRE-ben egy J&T nevű pénzügyi csoportnak.

2002 nyarán a CEZ bejelentette, hogy eladná a szállító vállalatban (CEPS) levő részvényeinek 66%-át, de megtartana egy blokkoló kisebbséget, majd ez történt 2003-ban, amikor a többségi tulajdon átkerült a cseh államhoz. Azóta a CEZ a CEPS-ben levő fennmaradó részvényét is eladta.

20.1.3. Az ipar szerkezete: gáz

A földgáz szektor fő cseh vállalata a Transgas, amely az import és nagykereskedelmi beszerzésért, az eladásokért és elosztásért felelős. Bevételeinek kétharmada a Nyugat-Európába tartó orosz gázvezetékek tranzit díjából származik. Nyolc regionális elosztó vállalat van. A Transgas 1998-ban jött létre két korábbi vállalat fúziójával, majd teljesen állami tulajdonba került. 2002 januárjában a cseh kormány egyetértett azzal, hogy a Transgast eladják (a részvények 97%-a) a német közüzemnek, az RWE-nek 3,64 milliárd dollárért. Az üzlet következtében az RWE a nyolc elosztó vállalatban levő részvényeket is megkapta, amelyek a Nemzeti Vagyonalap tulajdonában voltak (tipikusan a teljes rész kb. 50%-a). Ennek eredményeként a Transgas a kiskereskedelmi piacnak körülbelül 85%-át irányítja.

⁹¹ http://www.eru.cz/frameset_cz.htm

⁹² <http://www.compet.cz/>

⁹³ International Energy Agency (2005) ‘Az IEA országok energia politikája – a Cseh Köztársaság 2005-ös áttekintése’, IEA Párizs.

A gázelosztó vállalatok többi részvényét már eladták különböző vállalatoknak, mint pl. E.ON, GDF és Wintershall, amelyek így a tulajdoni jog komplex formáját képezik. Az RWE a legnagyobb részvényes minden esetben, a részvények több mint fele van a birtokában, kivéve egy esetet (lásd 43. táblázat). A gázipar szállító és elosztási hálózatának még a legalapvetőbb felosztása sem történt meg.

43. táblázat A cseh gázipari elosztó vállalatok tulajdoni viszonya

Vállalat	Tulajdonosok (%)
JCP Jihoceska Plynarenska	RWE (47), Közösségek (34), E.ON (13), OF (6)
JMP Jihomoravska Plynarenska	RWE (50), Közösségek (37), E.ON (2), OF (2)
PP Prazeska Plynarenska	RWE (62), Közösségek (26), E.ON (12)
SCP Severoceska Plynarenska	RWE (51), VNG (26), Wintershall (20) GDF (1)
SMP Severomoravska Plynarenska	RWE (58), SPP Bohemia (20), Slovak Gas (9), E.ON (8), Közösségek (2), GDF (2)
STP Stredoceska Plynarenska	RWE (51), Wintershall (30), E.ON (14), Közösségek (2), GDF (2)
VCP Vychodoceska Plynarenska	RWE (50), SPP Bohemia (19), E.ON (17), Slovak Gas (10), GDF (3), Közösségek (1)
ZCP Zapadoceska Plynarenska	RWE (50), E.ON (44), OF (4), GDF (1)

Forrás: Szerzői kutatás.

20.1.4. Előrelépés a villamosenergia ipar privatizációjában

Az OTE nagykereskedelmi piaca 2002 januárjában jött létre.⁹⁴ Az OTE forgalma 2002-ben alig 1%-kal az ország villamosenergia piaca fölött volt. 2005. április 20-án a napi volumen másnapi piacon 844MWh volt, sokkal kevesebb, mint az országos villamosenergia kereslet 1%-a.

2004-re a piac 48%-a (körülbelül 3000 fogyasztó) volt megnyitva a kiskereskedelmi verseny számára. A Teljesítményértékelő jelentésben nincsenek becslések a váltási arányra vonatkozóan. A lakossági fogyasztók piacának megnyitása 2006 előtt nem várható.

20.1.5. Előrelépés a gázipar privatizációjában

Kevés előrelépés történt a verseny bevezetését illetően a cseh gázipar piacán, és azzal, hogy az RWE ilyen domináns helyzetben van a teljes gáz szektorban, nehéz meglátni, hogy mekkora jelentősége lehet a verseny bevezetésének. A teljes piac megnyitására vonatkozóan nincs megadva időpont.

⁹⁴ <http://www.ote-cr.cz/pick.asp?arg=101>

20.2. Magyarország

20.2.1. A Szabályozó

A Magyar Energia Szabályozó Hatóság (Magyar Energia Hivatal) 1994-ben alakult és hatáskörébe tartozik a gázipar.⁹⁵

20.2.2. Az ipar szerkezete: villamosenergia

Tizenkét energiatermelő vállalat működik Magyarországon, tíz magánbefektetők kezében van (Electrabel, RWE, AES, ATEL (Svájc), EDF, Croesus (beruházási alap) és E.ON). Mindazonáltal az MVM, az állami tulajdonban levő vállalat dominál az energiatermelésben Magyarországon, a kapacitás körülbelül felével. Az MVM további erőművek megvásárlásával növeli részesedését az energiatermelési piacon.⁹⁶ A kormány 1995-ben elfogadott egy törvényjavaslatot, mely lehetővé tette 50+1% eladását az MVM-ben, de az MVM privatizációjára vonatkozó ügyben eddig nem történt semmi. A kormánykoalíció tagjai azt tervezték 2005-ben, hogy a törvényt úgy kellene kibővíteni, hogy az MVM teljesen állami tulajdonban maradjon. A rendszer üzemeltetője a Mavir. 2002 decemberében az MVM eladta a gazdasági és közlekedési minisztériumnak. Az OTV, az MVM leányvállalata tulajdonában van a hálózat. Hat fő elosztó van Magyarországon. Az Édász Magyarország második legnagyobb energia szolgáltatója, a villamosenergia és hőenergia kiskereskedelmi piacának 22%-ával. Az E.ON tulajdonában van az összes részvény. Az E.ON 60%-át birtokolja a Démász-nak. Az Émász többségi része az RWE és az EnBW kezében van. Az E.ON tulajdona a Titász és a Dédász. Az ELMŰ többségi része az RWE és az EnBW kezében van.

20.2.3. Az ipar szerkezete: gáz

A domináns olaj- és gázipari vállalat Magyarországon a MOL, értékesítési szempontból a legnagyobb vállalat Magyarországon. 1991 alakult kilenc vállalkozás konszolidációjával, melyek az állami tulajdonú OKGT vezetésével alakultak át egy vállalattá. Kezdetben a részvények az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Vállalat (ÁPV Rt.) tulajdonában voltak. Azóta a MOL részvényeket fokozatosan eladták, kezdetben a nagyközönségnek, de később a nemzetközi befektetőknek is. 1995-ben a privatizációs törvény előírja, hogy az állam megtartja a MOL részvények 25%-át (plusz 1), ezt 1998-ban érte el, amikor a nemzetközi befektetők a részvények 52%-át tudhatták magukénak. A fennmaradó részvények többsége (16%) magyar magán és intézményi beruházók kezében volt. A MOL üzlete fele részben gáz, fele részben olaj. Az állam tulajdonában van a MOL 'Arany részvénye', amely vétőjogot biztosít a vállalatot érintő fő változtatások tekintetében.

2001-ben javaslatot tettek a MOL gáz- és olajipari érdekeltségeinek két önálló vállalatba történő szétválasztására és arra, hogy a részvények 49%-át ajánlják fel külföldi befektetőknek. A Ruhrgas és a GDF lelkes volt a részvények megvásárlása tekintetében, de 2002 februárjában a kormány bejelentette az értékesítés abbahagyását és azt, hogy az új gázipari vállalat részvényei többségét, a Nemzeti Fejlesztési Banknak adná el. Az, hogy ez mennyire mutatja a köztulajdon érdekében történt döntést és ez mennyire csak egy stratégia egy későbbi privatizáció bevételeinek növelésére, nem egyértelmű.

44. táblázat A magyar gázipari elosztó vállalatok tulajdoni viszonya

Vállalat	Tulajdonosok (%)
DDGAZ	E.ON (41), RWE (41), MOL (17)
Dégáz	GDF (72), MOL (27)
Égáz	GDF (64), MOL (35)
Főgáz	Közösségek (50), RWE (33), E.ON (16)
Kőgáz	E.ON (31), EVN (31), Közösségek (10), MOL (7)
Tigáz	ENI (50), RWE (43),

Forrás: Szerzői kutatás.

⁹⁵ <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&HKL=1&lng=2>

⁹⁶ Például 2005 augusztusában az MVM bejegyeztetett a Vértesben levő részvényeinek növelésére a 43%-ról 83,5%-ra, azáltal, hogy állami intézményektől vásárolja meg a részesedéseket.

Az elosztás főként hat regionális elosztó vállalat kezében van: Tigáz (messze a legnagyobb) Égáz, Főgáz, Dégáz, DDGáz és Kögáz. 1994-ben egy döntés értelmében teljesen privatizálták ezeket a vállalatokat (az Arany Részvény megtartásával). A DDGáz, Dégáz, Égáz és a Tigáz külföldi befektetői most a részvényeknek legalább 75%-át birtokolják, a Kögáz és a Főgáz esetében az állam megtartott 50% és 40%-ot (lásd 44. táblázat).

A gáz szektorban a MOL fő tevékenysége a termelés, nagykereskedelem, külföldi kereskedelem és a szállítás. Jelenleg Magyarország gáz keresletének 85%-át Oroszországból importálják, a többi rész hazai kitermelésből származik. Magyarországnak szerződése van a Ruhrgas-sal (Németország) és a GDF-fel (Franciaország) a gázellátására vonatkozóan, de ezek főként az orosz gáz csereüzletét jelentik, nem fizikai értelemben vett szállítást. Az orosz gáz messze a legolcsóbb import gáz forrás ajánlat, és bár vannak vizsgálatok a más forrásból történő importra vonatkozóan, nem valószínű, hogy Magyarország gáz ellátásának jelentős részét fogják képviselni.

A TSO jogilag különvált a MOL-tól, de a DSO-k csak könyvelési szinten váltak külön.

20.2.4. Előrelépés a villamosenergia ipar privatizációjában

2003. január 1. óta a villamosenergia piac 35%-a nyitva áll. A piacot 2004 júliusában tovább nyitották 67%-ig. A kormány azt tervezi, hogy 2007-re teljesen megnyitja a piacot. A Teljesítményértékelő jelentés szerint a nagy fogyasztók 19%-a váltott szolgáltatót 2003-ban. Energiatőzsde nem működik.

20.2.5. Előrelépés a gázipar privatizációjában

A magyar szabályozó jelentése szerint a gázpiac 67%-a van nyitva 2004 januárjától, mely 180ezer fogyasztót jelent. Azonban mindössze 23 fogyasztó – az országos fogyasztás 5,2%-át képviseli – lépett be a kompetitív piacra. Egyértelműen ezek csak a legnagyobb gázfogyasztók. A teljes piac megnyitására vonatkozóan nincs megadva időpont.

20.3. Lengyelország

20.3.1. A Szabályozó

A Lengyel Energia Szabályozó Hatóság (URE) 1997-ben alakult és hatáskörébe tartozik a villamosenergia és a gáz.⁹⁷

20.3.2. A villamosenergia ipar szerkezete:

Az elosztási szektor szerkezetét a privatizáció előtt átalakították. 2005 márciusára nyolc elosztó vállalat volt. Az L-6 (19%-os piaci részesedés) 2005 januárjában jött létre Kelet-Lengyelország hat elosztó vállalatának egyesülésével. A Lengyel Államkincstár irányítása alatt áll, bár 2008-ra vannak tervek a részvények eladására vonatkozóan. Az Enion (16%-os piaci részesedés) 2004-ben jött létre Dél-Lengyelország öt elosztó vállalatának egyesülésével. Ezt is az Államkincstár irányítja, de amikor létrejött, azt várták, hogy az Államkincstár egy éven belül megkezdi a részvények eladását. Az Energa, korábban G-8 (16%-os piaci részesedés) 2005 januárjában jött létre Észak-Lengyelország nyolc elosztó vállalatának egyesülésével. Az Államkincstár irányítása alatt áll, és a többiekhez hasonlóan szintén várható, hogy a maga idejében megjelenik a tőzsdén. Az Enea (14%-os piaci részesedés) 2003 elején jött létre Nyugat-Lengyelország öt elosztó vállalatának fúziójával, majd 2005 májusában az Államkincstár bejelentette, hogy ismét megkezdi a részvények árusítását 2005 őszén. Az EnergiaPro (11%-os piaci részesedés) Délnyugat-Lengyelország öt elosztó vállalatának egyesüléséből jött létre 2004 májusában. A privatizációra vonatkozóan nincs megadva időpont, kivéve a CEZ esetében (a Cseh Köztársaságot tartják valószínű pályázónak). A Vattelfall 2000-ben megkezdte a Katowice tartományban levő GZE (a piac 10,5%-a) részvényeinek vásárlását (25%), majd 2004 februárjára a részvények 75%-át vásárolta meg. A Lodz csoport (7,5%-os piaci részesedés) két vállalatot foglal magában a lodzi régióban. Az RWE 2002-ben megvásárolta a varsói Stoen (5,5%-os piaci részesedés) 85%-át.

A lengyel kormány azt tervezi, hogy lehetővé teszi a két nagy integrált energiatermelő/elosztó vállalat megjelenését, melyeknek Lengyelország energiatermelő kapacitásának körülbelül fele van a tulajdonában. Az egyik a PKE energiatermelő vállalatra épülne, amelynek néhány hőerőmű és két barnaszénbánya lenne a tulajdonában, a másik a másik nagy köztulajdonban levő energiatermelőre, a BOT-ra épülne, szintén erőművekkel és barnaszénbányákkal. Nehézségek vannak azonban annak kiválasztásában, hogy melyik elosztó vállalatot lehet felvásárolni. A legvalószínűbb, hogy a BOT az Enion elosztó vállalatot venné meg, míg a PKE az EnergiaPro-t. A kormány azonban nem tud előírni ilyen felvásárlást és sem a BOT, sem a PKE nem lenne képes egy olyan elosztó vállalatot kézben tartani, amelynek 15%-nál nagyobb piaci részesedése van. 2004-ben a kormány jóváhagyta a BOT és a PKE privatizációs stratégiáját, de 2005 májusában még nem volt időbeosztás erre vonatkozóan.

Az erőművek további részét egyenként fogják eladni. A korai ajánlatok ajánlattevői: Vattenfall, ENEL, Endesa, Iberdrola, CEZ, RWE és Electrabel. 2005-ben a kormány pályázatot írt ki a részesedésekre sok széntüzelésű erőműben, beleértve a Kozienice-t (2800MW, Lengyelország üzemelő kapacitásának 12%-a). A részesedések legalább 10%-osak lennének, a részvényeket nyilvános ajánlattételi eljárással adva el. A kormány bevezette azokat a javaslatokat is, hogy az energiatermelők és a PSE szállító vállalat között megszüntesse a hosszú-távú energia beszerzési megállapodást. 2000 júliusában létrejött a PPX, egy önkéntes energiátőzsde, a modell a Nord Pool volt. Egy független szállító vállalat alakult a PSE (Polskie Sieci Elektroenergetyczne) hálózati vállalatból, mely 1990-ben alakult, de várhatóan társadalmi tulajdonban marad.

20.3.3. A gázipar szerkezete

Történelmileg a lengyel gáziparban a Lengyel gáz- és Olajipari Vállalat (POGC) dominál, mely Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo (PGNiG) néven is ismert. 1976-ban alakult, az olaj szektorban az olaj feltárásáért, fejlesztéséért és termeléséért (E&P), valamint az olaj és olajipari termékek kereskedelméért felelős. A gáz szektorban teljesen vertikálisan integrált monopóliumként jött létre, mely a lengyelországi feltárástól a végfogyasztóknak történő kiskereskedelmi ellátásig a

⁹⁷ <http://www.ure.gov.pl>

teljes gázláncolatért felelős volt. Helyi elosztási szinten koncessziós regionális vállalatokon keresztül működik.

1996-ban részvénytársasággá alakult, de minden részvény az állam kezében volt. Egy keresletes szerkezetátalakítási és privatizációs programot terveztek, amely magában foglalna 17 építőipari, javító, gyártó, geofizikai és fúró vállalatból történő tőke kivonást, külön olaj- és gázipari vállalatok létrehozását. A terv kis része valósult meg, és az Államkincstár következképpen azt javasolta, hogy a PGNiG hat vállalatra, négy regionális elosztóra, egy kereskedelmi, szállító és tároló vállalatra és egy olajfinomítással és értékesítéssel foglalkozó vállalatra váljon szét. A terv ellenállásba ütközött a többi minisztérium részéről, a PGNiG önállóan elvégezte azt, amit 'kis szerkezetátalakításnak' hívnak, és ami a hat regionális szállító divízió, 23 független gázelosztó egység és egy olajfinomítással és kereskedelemmel foglalkozó egység létrehozását jelentette. A PGNiG megkezdte vegyesvállalatok létrehozását olyan nyugati vállalatokkal, mint az FX Energy (USA) és az Eurogas, olaj és gáz feltárása és előállítás céljából. 2005 júliusában azt várták, hogy 2005 végére vagy 2006 elejére létrejön a PGNiG.

Az szállító rendszer üzemeltetője jogilag elkülönül PGNiG-Przesyl néven, bár minden részvény a PGNiG tulajdonában maradt. 2005 áprilisában a részvények átkerültek az Államkincstárhoz és a vállalat a Gas-System nevet kapta, a vagyont bérbe adták a Gas-System-nek. A DSO funkciók könyvelési szinten elkülönülnek.

20.3.4. Előrelépés a villamosenergia ipar privatizációjában

A Towarowa Gielda Energii SA,⁹⁸ a lengyel energiatőzsde 1999-ben kezdte meg működését. A Teljesítményértékelő jelentés kifogásolja, hogy a lengyel villamosenergia kereslet körülbelül 1%-át könyvelik el a készárupiac kereskedelemben. 2005. április 20-ára a napi volumen 4688MWh volt a másnapi piacon. Az éves villamosenergia fogyasztás Lengyelországban 115TWh, így azon a napon a volumen kb. 1,5% volt.

A kiskereskedelmi piac 52%-át nyitották meg a verseny számára, de 2003-ban, a Teljesítményértékelő jelentés szerint a nagy fogyasztóknak mindössze 7%-a váltott szolgáltatót. Várható, hogy 2006 januárjától minden fogyasztó választhat majd villamosenergia szolgáltatót.

20.3.5. Előrelépés a gázipar privatizációjában

A gázpiacnak csak 34%-át nyitották meg, így elvileg csak néhány nagy fogyasztó tud szolgáltatót váltani. Gyakorlatilag 2003-ban az Európai Bizottság jelentése szerint nem történt váltás a fogyasztók körében. A teljes piac megnyitására vonatkozóan nincs megadva időpont.

---

⁹⁸ <http://www.polpx.pl/>

20.4. Szlovák Köztársaság

20.4.1. A Szabályozó

A Szlovák Szabályozó a Hálózati Iparok Szabályozó Irodáját, RONI, (Úrad pre reguláciu siet'ových odvetví (ÚRSO)), 2001-ben hozták létre.⁹⁹

20.4.2. A villamosenergia ipar szerkezete:

A Szlovák Köztársaságban a fő vállalat a Slovenske Elektrarne (SE), amelynek az energiatermelési kapacitás körülbelül 85%-a van a tulajdonában, beleértve a nukleáris erőműveket, amely körülbelül az egyharmadát teszi ki az energiatermelésnek. Az Energia Szabályozók Regionális Szövetsége (ERRA),¹⁰⁰ a kelet-európai energia szabályozók szövetsége jelentése szerint: 'helyzete a hazai energiatermelési piacon még dominánsabbnak látszik, mint amit ezek az adatok sugallnak, mert az SE a más forrásokból beszerzett energia újraértékesítőjeként is tevékenykedik.' 2005 novemberében az ENEL 66%-os részesedést vásárolt az SE-ben, felülmúlva a cseh CEZ vállalatot és az orosz Inter RAO UES vállalatot.

Három elosztó vállalat van, a Zapadoslovenské energetické závody (ZSE), a Stredoslovenské energetické závody (SSE) és a Vychodoslovenské energetické závody (VSE), melyek egyenként fedik le az ország nyugati, középső és keleti részét. Az Electricité de France (EDF) és az RWE tulajdonában 2002 óta egyenként 49%-os részesedés van az SSE és VSE vállalatokban. Az EDF és az RWE által aláírt privatizációs megállapodások értelmében joguk van megemelni a regionális közüzemekben a tulajdoni arányukat, ha az állam úgy dönt, hogy eladja részvényeit, de 2005 februárjában a szlovák kormány úgy döntött, hogy nemzetközi pályázatokon keresztül kisebbségi tulajdont ajánl fel a VSE és az SSE vállalatokban.

A harmadik elosztó a ZSE, melyet 2002-ben részlegesen privatizáltak, az E.ON vásárolt meg 49%-ot. 2003-ban az E.ON eladott 9%-ot az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banknak (EBRD), de 2004 szeptemberében a szlovák kormányt tárgyalásba kezdett az E.ON-nal részvényeinek 81%-ra való duplázását illetően, mely tervet a Szlovák Kabinet 2005 áprilisában jóváhagyott, de eddig még nem valósult meg. Az étviteli rendszer üzemeltetője a Slovenska Elektrizacna Prenosova Sustava (SEPS), mely a nemzeti vagyonalap teljes állami tulajdonában van.

20.4.3. A gázipar szerkezete

A Szlovák Köztársaságban a földgázszállítást, elosztást és értékesítést a Slovensky Plynarensky (SPP) végzi. A Cseh Köztársaságbeli Transgas-hoz hasonlóan fő tevékenysége az orosz gáz átvezetése Nyugat-Európába, mely a forgalmának 45%-át adja, Oroszország Nyugat-Európába haladó gáz exportjának 70%-a megy keresztül a vezetéken. Kétszer annyi gázt enged át, mint a Transgas. A helyi gáztermelés kicsi és a kereslet legnagyobb részét az orosz gáz elégíti ki.

2002 márciusában egy tender eljárást követően, amelyben végül mindössze egy pályázó adott be ajánlatot, a kormány úgy döntött, hogy az SPP 49%-át eladja a francia GDF nemzeti gázipari vállalat és a német Guhrgas gázipari vállalat (önmagában az E.ON felvásárlási ajánlatának van kitéve) egyik konzorciumának. Ha a részvényeket megvásárolták, az orosz Gazprom gázipari vállalat fogja megszerezni a konzorcium részvényeinek egyharmadát. A beszerzéssel nemcsak kibővílni fog a három érintett vállalat köre, hanem növelni fogja a Gazprom esetében az ellátási biztonságot a Nyugat-Európai piacokon is. Az SPP TSO és a DSO funkciói csak kereskedelmi tevékenységükben különülnek el vezetőségi szinten.

20.4.4. Előrelépés a villamosenergia ipar privatizációjában

2003 januárjától a fogyasztók egyharmada számára nyitották meg a piacot, a következő egyharmad számára 2004 januárjában, a fennmaradó rész számára pedig 2005 januárjában. A Teljesítményértékelő jelentés szerint a fogyasztók 10%-a váltott szolgáltatót 2003-ban. Nincs nagykereskedelmi piac és az SE adott domináns helyzetével kis valószínűsége van, hogy bevezetik.

⁹⁹ <http://www.urso.gov.sk/>

¹⁰⁰ <http://www.erranet.org/AboutUs/Members/List>

20.4.5. Előrelépés a gázipar privatizációjában

Elméletileg a gázpiac 34%-a nyílt meg, de 2003-ban az Európai Bizottság jelentése szerint a fogyasztók nem váltottak szolgáltatót.

20.5. Szlovénia

20.5.1. A Szabályozó

A Szabályozó testület, a Szlovén Köztársaság Energia Hivatala (Javna agencija Republike Slovenije za energijo) 2001-ben jött létre és hatáskörébe a villamosenergia és a gáz tartozik.¹⁰¹

20.5.2. A villamosenergia ipar szerkezete:

A szlovén villamosenergia szektor egy nagy energiatermelő, öt elosztó és egy szállító vállalatból áll. Az energiatermelő erőművek még mindig állami tulajdonban vannak, főként a Slovenske Elektrarne (SE) vállalatnál, amely a három legnagyobb vízerőművet és a legnagyobb hőerőművet foglalja magában, de nem része Krsko nukleáris erőmű (Szlovénia villamosenergia termelésének 20%-át adja), amely a szlovén és a horvát állam közös tulajdonában van.

Öt elosztó vállalat van (Elektro Ljubljana, Elektro Maribor, Elektro Celje, Elektro Primorska and Elektro Gorenjska), mindegyik állami tulajdonban. Az állami tulajdonban levő Elektro Slovenija (ELES) tulajdonában van, valamint üzemelteti Szlovénia szállító rendszerének üzemeltetését (TSO).

20.5.3. A gázipar szerkezete

Szlovéniában a fő vállalat a Geopolin, amelynek tulajdonában van a hálózat és a földgáz beszerzésért és nagykereskedelméért felelős. Orosz gáz is továbbít Horvátországba. 19 önkormányzati szervezet végzi a végfogyasztóknak történő elosztást. A Geopolin 24,5%-os tulajdoni része az állam kezében van, 34,6%-a hat regionális elosztó kezében, a fennmaradó rész a részvényesek körében oszlik meg, beleértve néhány más elosztót.

1995-ben az Italgá (Az ENI olasz energia csoport része) részesedést vásárolt az egyik regionális gázipari vállalatban, az Adriaplinben. Az Italgá-nak most 51%-os része van, a fennmaradó rész az osztrák Steirische Ferngas és a szlovén Geoplin gázipari vállalat kezében van.

A Geoplin TSO funkciója jogilag különvált a kereskedelmi tevékenységektől, de a DSO funkciók csak könyvelési szinten válnak külön.

20.5.4. Előrelépés a liberalizációban: villamosenergia

2004. július 1-től minden fogyasztó, a háztartások kivételével választásra alkalmas fogyasztónak tekinthető. A törvényhozás a háztartásokat a díjszabásos fogyasztók osztályába sorolja 2007. július 1-ig. A Teljesítményértékelő jelentés kifogásolja, hogy a választásra alkalmas fogyasztók 10%-a váltott 2003-ban.

2001 óta működik egy nagykereskedelmi piac, a Borzen¹⁰², de a Teljesítményértékelő jelentés azt sugallja, hogy a fizetőképesség 5% alatt van. 2004-ben a Borzen jelentése szerint a kereskedelem teljes volumene elérte a 281GWh-t, amely Szlovénia 2004-es összes fogyasztásának 2,22%-a. 2004. április 20-án a volumen a napi piacon 96MWh volt, a jóval kevesebb kereslet 1%-ánál.

20.5.5. Előrelépés a liberalizációban: gáz

A szlovén gázpiac 91%-a nyílt meg, de 2003-ban az Európai Bizottság jelentése szerint a fogyasztók nem váltottak szolgáltatót.

¹⁰¹ <http://www.agen-rs.si/sl/>

¹⁰² <http://www.borzen.com/eng/default.asp>

21. 3. Függelék: A Direktíva szervezeti álláspontja

Az előadások az Európai Unió internetes oldalairól lettek összegyűjtve a Firenzei Fórum oldalán (http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/florence/12_en.htm) és a Madridi Fórum oldalán (http://europa.eu.int/comm/energy/gas/madrid/10_en.htm)
